İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE BASIN: "CUMHURİYET GAZETESİ ÜZERİNDEN BİR DENEME"

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Müge CEYHAN

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : MİMARLIK TARİHİ

HAZİRAN 2006

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE BASIN: "CUMHURİYET GAZETESİ ÜZERİNDEN BİR DENEME"

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Müge CEYHAN
(502021110)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 8 Mayıs 2006
Tezin Savunulduğu Tarih : 13 Haziran 2006

Tez Danışmanı :	**Prof. Dr. Ayla ÖDEKAN**
Diğer Jüri Üyeleri	**Prof. Dr. Nur AKIN (İ.T.Ü.)**
	Yrd. Doç. Dr. Sinan GÜLER (M.S.G.S.Ü.)

HAZİRAN 2006

ÖNSÖZ

Başından sonuna büyük keyifle sürdürdüğüm tez konusunu bana tavsiye edip çalışma boyunca beni destekleyen danışmanım Prof. Dr. Ayla ÖDEKAN'a, arkadaşlıkları ve fikirleriyle bana yardımcı olan Müge, Alev, Selda ve Hülya'ya, gidenlere, kalanlara, iz bırakanlara ve beni hayata bağlayan tüm dostlara sonsuz sevgi ve teşekkürlerimle.

Tüm oyunlara, tüm kurallara rağmen hayata karşı naif duruşlarından vazgeçmeyen, anladıkça daha da bağlandığım, dipsizce sevdiğim anne ve babama…

İstanbul, Haziran 2006 Müge CEYHAN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ v
ÖZET vi
SUMMARY vii
1. GİRİŞ 1
2. 1940- 1950 DÖNEMİ 4
2.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı 4
2.2. İstanbul'da Koruma 6
2.2.1. İmar Hareketleri 6
2.2.2. Koruma Yaklaşımları 13
3. 1950-1960 DÖNEMİ 18
3.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı 18
3.2. İstanbul'da Koruma 24
3.2.1. İmar Hareketleri 24
3.2.2. Koruma Yaklaşımları 33
3.2.2.1. Kurumsallaşma 34
3.2.2.2. Uygulamalar 35
4. 1980-1990 DÖNEMİ 43
4.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı 43
4.2. İstanbul'da Koruma 48
4.2.1. İmar Hareketleri 48
4.2.2. Koruma Yaklaşımları 63
4.2.2.1. Yasal Düzenlemeler 63
4.2.2.2. Uygulamalar 67
5. 1990-2000 DÖNEMİ 76
5.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı 76
5.2. İstanbul'da Koruma 81
5.2.1. İmar Hareketleri 81
5.2.2. Koruma Yaklaşımları 91

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ **100**

KAYNAKLAR **107**

EKLER **114**

ÖZGEÇMİŞ **132**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 2.1	**:**Atatürk Bulvarı'nın açılışı	8
Şekil 2.2	:İnönü Gezisi'nin Açılış haberi	9
Şekil 2.3	:Prost'un Arkeoloji Haritası	10
Şekil 2.4	:Restorasyondan önce Mısır Çarşısı ve çevresi	17
Şekil 2.4	:Restorasyondan sonra Mısır Çarşısı ve çevresi	17
Şekil 3.1	:Millet Caddesi 1958	28
Şekil 3.2	**:**Menderes İmarından önce Tophane-Karaköy arası	29
Şekil 3.3	:Menderes İmarından sonra Tophane-Karaköy arası	29
Şekil 3.4	:Karaköy Meydanı'nda yıkım çalışmaları	29
Şekil 3.5	:1957-1958 Barbaros Bulvarı yapım çalışmaları	30
Şekil 3.6	:Menderes İmarı sırasında açılan Kemeraltı Caddesi	30
Şekil 3.7	: Högg'ün Beyazıt Meydanı için önerdiği projenin maket ve krokisi	32
Şekil 3.8	:19. yüzyılda Beyazıt Meydanı	39
Şekil 3.9	:Ordu Caddesi genişletildikten sonra Beyazıt Meydanı	40
Şekil 3.10	: Şekil 3.10 Eminönü-Florya Sahil olu inşaatı	41
Şekil 3.11	.Aksaray 1875, Vatan ve Millet Caddeleri açılmadan önce	42
Şekil 3.12	:Aksaray 1993, Vatan ve Millet Caddeleri açıldıktan sonra	42
Şekil 4.1	:Eminönü 1985	51
Şekil 4.2	:Eminönü 1994	51
Şekil 4.3	:Boğaz'da satılan Sevda Tepesi ve satışı gündeme gelen alan	53
Şekil 4.4	:Tarlabaşı yıkım planı	56
Şekil 4.5	:Tarlabaşı Caddesi genişletilmeden önce	57
Şekil 4.6	:Tarlabaşı yıkımları	57
Şekil 4.7	:1989 yılında İstanbul'da yapılmasına karar verilen gökdelenler	61
Şekil 4.8	**:**Soğukçeşme Sokağı'nın onarım öncesi hali	69
Şekil 4.9	**:**Soğukçeşme Sokağı'nın onarım sonrası hali	69
Şekil 5.1	**:**1990 onay tarihli Tarihi Yarımada Planı	82
Şekil 5.2	**:**Taksim'e önerilen projenin yeri	85
Şekil 5.3	**:**6.1.1998 tarihi Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilen bölgeler	87
Şekil 5.4	:Yapımı planlanan 3. Köprü'nün güzergahı	88

İSTANBUL'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE BASIN: CUMHURİYET GAZETESİ ÜZERİNDEN BİR DENEME

ÖZET

"İstanbul'da Tarihi Çevre Koruma ve Basın: Cumhuriyet Gazetesi Üzerinden Bir Deneme" başlıklı bu tez kapsamında, Cumhuriyet Gazetesi örneği üzerinden basının koruma kavramına yaklaşımı değerlendirilmiş ve bunun 1940'tan başlayan ve 20. yüzyılın sonuna kadar geçen süre içerisindeki değişiminin karşılaştırılması yapılmıştır. Amaç bir karşılaştırma yapabilmek olduğundan 1940-1960 ve 1980-2000 yılları arasındaki Cumhuriyet Gazeteleri incelenmiştir.

Konu, siyasi ve kültürel değişimlere göre belirlenen dört dönemde, Cumhuriyet Gazetesi'ne yansıyan haberler ve yorumlarla ele alınmış, bilgiler kaynak kitaplardaki verilerle desteklenmiştir. Koruma yaklaşımlarının nasıl bir ortamda değiştiğinin algılanabilmesi için, her bölümde dönemlerin siyasi ve ekonomik ortamına da değinilmiştir.

Bu yöntemle ilk bölümde 1940-1950 yılları arasındaki dönem ele alınarak, H. Prost tarafından İstanbul için hazırlanan planlar ile koruma uygulamalarından örnekler değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde 1950-1960 dönemi ele alınarak, İstanbul'da dönemin Başbakanı Adnan Menderes tarafından yönlendirilen imar faaliyetlerine değinilmiş, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluşu ve yasal düzenlemeleri ile korumaya yönelik uygulama örnekleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde 1980-1990 dönemi ele alınarak, İstanbul'da dönemin Belediye Başkanı Bedrettin Dalan tarafından gerçekleştirilen imar faaliyetlerine değinilmiş, korumaya yönelik yasal düzenlemeler ve koruma uygulamalarından örnekler incelenmiştir.

Dördüncü bölümde 1990-2000 yılları arasında İstanbul'da gerçekleştirilen imar hareketleri ve koruma uygulamalarından örnekler ele alınmıştır.

Son bölümde ise 1940 yılından, 2000 yılına gelindiğinde tarihi çevrede koruma yaklaşımlarının nasıl değiştiği, basının koruma konusundaki rolü ve konuyu ele alış şekli değerlendirilmiştir.

CONSERVATION OF HISTORICAL ENVIRONMENT AND PRESS IN İSTANBUL: AN ESSAY THROUGH OVER CUMHURIYET GAZETESI"

SUMMARY

Within the scope of this thesis titled as "Conservation of Historical Environment and Press in İstanbul: An Essay Through Over Cumhuriyet Gazetesi", the conservation approach of press is mentioned through the reference of Cumhuriyet Gazetesi and the change of the approach, beginning from 1940's to 2000 is compared. Becouse the main goal is to make a comparison, Cumhuriyet Gazetesi is studied between 1940-1960 and 1980-2000.

the changing conservation approaches and their press reflections in Istanbul are evaluated, beginning from the year 1940 reviewed through the reference of Cumhuriyet Gazetesi.

The subject is mentioned with the news and articles took part in the Cumhuriyet Gazetesi in four periods, which are determined by political and cultural changes, and the data is supported with other publications. In order to understand the changing environment of conservation approaches, in every chapter the economical and political atmospheres of the periods also are mentioned.

By using this method, in the first part including the period between 1940 and 1950, the city plans made by H. Prost and examples of conservation applications are mentioned.

In the second part including the period between 1950 and 1960, the public works carried out by Adnan Menderes who is the primeminister, the foundation of the Conservation Council, the legal regulations oriented to conservation and examples of conservation applications are mentioned.

In the third part, including the period between 1980 and 1990, the public works carried out by Bedrettin Dalan who is the mayor, the legal regulations oriented to conservation and examples of conservation applications are mentioned.

In the fourth part, including the period between 1990 and 2000, the public works, and examples of conservation applications are mentioned.

In the last chapter the changing approaches of historical environment conservation from 1940 to 2000, the role of the press about conservation and the way of transferring the subject are evaluated.

1. GİRİŞ

Bu tezin amacı; İstanbul'da tarihi çevre koruma yaklaşımlarının ve Cumhuriyet Gazetesi örneği üzerinden basının konuyu ele alış şeklindeki değişimlerin, karşılaştırmalı değerlendirmesini yapmaktır. Tezde amaçlanan başlanan ve varılan noktaların karşılaştırmasını yapabilmek olduğundan; Cumhuriyet sonrası dönemde İstanbul'da imar hareketlerinin başlangıç tarihi sayılabilecek olan 1940 yılı ile 1960 yılı arasındaki ve 1980- 2000 yılları arasında Cumhuriyet Gazeteleri incelenmiştir. Dönemlerin bakış açılarını değerlendiren böyle bir çalışma kapsamında gazete incelemesi, gerek karar alan gerekse bunları eleştiren kişilerin açıklama ve görüşlerini kendi ifadeleri ile yansıtması ve olaylara ilişkin tarihleme yapılmasını sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Avrupa'da 19. yüzyılda oluşmaya başlayan ve düzenlemelerle desteklenen koruma yaklaşımı, Tanzimat'la başlayan Batı'daki gelişmeleri yakalama eğilimleri sürecinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda da etkilerini göstermiştir. İlk olarak müzecilik alanında etkisini gösteren koruma olgusu, ilki 1869 tarihinde yayınlanan Asar-ı Atika Nizamnameleri ile yasal bir düzenleme haline getirilmiştir. İlk iki nizamnamede sadece arkeolojik eserler söz konusu olmasına karşın, 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi ve 1912 tarihli Muhafaza-i Abidat Nizamnameleri ile korumanın kapsamı genişlemiştir. 1917 yılında sadece İstanbul'la ilgili kararlar almak üzere İstanbul Asar-ı Atika Encümen-i Daimisi kurulmuştur (Madran 1983: 52, Durukan, 2004: 13-26). Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki dönemde ise kurumsal ve yasal düzenlemeler yapılıp, kuramsal alanda yetkin bir düzeye ulaşılmasına rağmen, bunların etkinleştirilmesi sorunu aşılamamıştır.

1923 yılında kurulan, savaştan yeni çıkmış Türkiye Cumhuriyeti bir taraftan dünyada süre gelmekte olan II. Dünya Savaşı'nın zorlu ekonomik ve siyasi ortamıyla mücadele ederken, bir taraftan da kendini yapılandırmaya çalıştığından, eldeki sınırlı bütçe ilk yıllarda ancak başkent Ankara için kullanılmış, bu nedenle de İstanbul'da yapılanma hareketlerinin başlaması ertelenmiştir. Bu yüzden tez kapsamında yapılan

çalışmalar İstanbul'un yapılandırılmasının başladığı tarih sayılabilecek olan 1940 yılından itibaren ele alınmıştır.

Tezde amaçlanan; 20. yüzyıl sonunda varılan noktanın başlangıç ile karşılaştırmasını yapabilmek olduğundan, konu İstanbul'daki koruma hareketlerinin kırılma noktaları sayılabilecek olan 1950 ve 1980'li yılları da kapsayacak şekilde yirmişer yıllık başlangıç ve varış noktaları aralığında ele alınmıştır.

Tez kapsamında İstanbul'daki tarihsel çevrenin gelişimi ve basın yansımaları onar yıllık dört ana başlık halinde incelenmiştir. Zaman dilimleri dönemlerin siyasal, ekonomik ve mimari değişimlerine göre belirlenmiştir. Buna göre ilk bölümde 1940-1950 arası, ikinci bölümde 1950- 1960 arası, üçüncü bölümde 1980-1990 arası ve dördüncü bölümde 1990- 2000 arasındaki dönem ele alınmıştır.

Dört başlık altında incelenen her bölümde, koruma olgusunun hangi koşullar altında şekillendiğinin kavranabilmesi amacıyla, dönemin önemli siyasi ve ekonomik koşullarına da değinilmiştir. Siyasi ve ekonomik yapı hakkında kaynak kitaplardan elde edilen bilgiler, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki veriler ile desteklenmiştir. Böyle bir yöntem uygulanırken, gazetenin politik duruşunun yönlendiriciliğinden uzak kalabilmek için, gazetenin yorumunu içermeyen ancak kitaplardan elde edilen verilerin tarihlendirilip, örneklendirilmesine olanak sağlayacak veriler seçilmiştir. Koruma başlığı altında ise, imar hareketleri ve koruma uygulamaları ayrı ayrı incelenmiştir. 1950 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun oluşturulmasıyla başlayan süreç ile 1980'li yıllarda gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, koruma uygulamalarından ayrı bir başlık halinde değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise; 1940 yılından 2000 yılına kadar geçen süre içerisinde Cumhuriyet Gazetesi'nin konuyu ele alış şekli ve basının koruma konusundaki rolü karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nin konuya yaklaşımı değerlendirilirken, 1940-1960 yılları arasında yazarlar ön plana çıkmıştır. Her ne kadar amaç yazarların tek tek değerlendirilmesi olmasa da, gazetede bu dönemde korumaya yönelik yazıların neredeyse tamamı bu yazarlar tarafından kaleme alındığı için bu yöntem zorunlu olmuştur.

Basın örneği olarak tarihi çevre koruma konusunda değerlendirme yapabilmek için yeterli yoğunlukta haber içermesi sebebi ile Cumhuriyet Gazetesi seçilmiştir. Çalışmanın temel kaynağını Cumhuriyet Gazetesi oluşturmakla birlikte, her döneme

ilişkin farklı kaynak kitaplar ile Yapı ve Mimarlık Dergileri incelenerek, elde edilen bilgiler gazete haberleri ile birlikte ele alınmıştır. Koruma Kurulları'nın kurulduğu yıllardaki tutumunun anlaşılabilmesi için ise 1951-1960 yılları arasındaki Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararları incelenmiş, önemli bazı kararlardan alıntılar yapılmıştır. Ayrıca Nur Altınyıldız'ın "Tarihsel Çevreyi Korumanın Türkiye'ye Özgü Koşulları (İstanbul 1923-1973)" başlıklı ve İpek Durukan'ın "Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Sonrası Kültür Mirası Korunmasının Gelişimi ve Uygulama Sorunları" başlıklı doktora tezleri ile Gül Neşe Doğusan'ın "İstanbul'un İmarı: 1956-1960" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Çok önemli gelişmelerin gerçekleştiği böyle bir aralıktaki konunun yüksek lisans tezi kapsamında ele alınabilmesi için çeşitli kısıtlamalar getirilmesi zorunlu olmuştur. Cumhuriyet Gazetesi'nin 40 yıllık taraması sonucunda 1000'e yakın haber elde edilmiş ancak tez kapsamında bu haberlerin hepsine yer vermek mümkün olmamıştır. Çalışmada amaçlanan dönemlerin koruma algılarını değerlendirmek olduğundan, tez kapsamında her dönemin kent ölçeğinde etkili önemli olayları ile üzerinde yoğun tartışma ve eleştirilerin yapıldığı örneklerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Ancak basının korumaya yaklaşımını tek bir gazete örneği üzerinden değerlendirilmek mümkün olamadığından böyle bir konuda, diğer gazetelerin, hatta yurtdışı örneklerinin de incelenip karşılaştırılmasını sağlayacak daha geniş bir araştırmanın yapılması gerekmektedir.

2. 1940- 1950 ARASI DÖNEM

2.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı

Avrupa'da güçler dengesinde yeni gelişmelerin meydana gelmesi, durumu korumak isteyen devletler ile, buna karşı olan devletler arasında İkinci Dünya Savaşı'nı başlatmıştır. Savaş 1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya saldırması ile başlamış gibi görünse de, aslında İngiltere ve Almanya arasında dünya siyasetinin yürütülmesi konusunda anlaşmaya varılmamış olmasından kaynaklanmıştır. Bu siyasi ortam içerisinde Türkiye'nin dış politikadaki konumu oldukça kritik bir hal almıştır. Türkiye bir yandan Avrupa ile yakınlaşma sürecinde iken diğer yandan da Rusya ile ilişkilerinin bozulmaması arzusunda olmuştur (Uçarol, 1985: 478- 479).

Türkiye hem yeni kurulmuş olmanın hem de dünyada yeniden baş gösteren dünya savaşının da etkisiyle ekonomik anlamda zor günler yaşamıştır. Enflasyonun yarattığı fiyat artışları baskı ile kontrol altına alınmaya çalışılmış ancak bu, bazı ürünlerin karaborsaya düşmesine neden olmuştur. Bunu engellemek için fiyatları serbest bırakan hükümet bu sefer de ani yükselen fiyatlarla karşı karşıya kalmıştır. Ağırlaşan ekonomik şartlar altında yiyecek bile bulmakta zorluk çekilmiş, ekmek bile karne ile dağıtılmaya başlanmıştır (Cumhuriyet, 13 Ocak 1942). Karne ile ekmek dağıtımından sonra evlerde muhafaza edilmekte olan un ve huhubat ürünlerine de kısıtlama getirilmiş, her nüfus başına bir kilodan fazla huhubat ve unu olanların iki gün zarfında beyanname vermesi zorunlu tutulmuştur (Cumhuriyet, 10 Şubat 1942). Büyük borçlar altındaki hükümet, savaş sırasında karaborsacılık ve "olağanüstü" kararlarla bir gecede milyoner olanlardan "Varlık Vergisi" adında bir sermaye vergisi almaya karar vermiştir. (Kongar, 1999: 356)

22 Ocak 1943 tarihinde Varlık Vergisini veremeyenlerin toplama kampına sevk edilecekleri bildirilmiş, vergisini veremeyen mükelleflerden kimilerinin ev ve dükkanları haczedilmiş, kimileri ise Aşkale'deki toplama kampına gönderilmiştir (Cumhuriyet, 22 Ocak 1943). Kongar (1999: 356), vergi vermesi gereken pek çok kimsenin, bundan kaçınmanın çeşitli yolarını bulduklarını ve buna bağlı olarak da

alınabilen vergi tutarının beklenenin çok altında olduğunu belirtmiştir.

Savaşın başından itibaren tarafsızlığını koruyarak savaştan kaçınan Türkiye'ye İngiltere ve Rusya tarafından savaşa katılması yolunda yoğun baskılar yapmaya başlamıştır. Düzenlenen pek çok konferans ve görüşmeden savaşa girmeden ayrılan Türkiye'ye, İngiltere'nin baskısı 1944 yılına gelindiğinde iyice artmıştır. Türkiye, müttefiklere karşı tavrını netleştirebilmek için, 2 Ağustos 1944 gecesi Almanya ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerinin kesmiştir (Cumhuriyet, 3 Ağustos 1944). Bunun üzerine İngiltere Başbakanı W. Churchill Türkiye bir tecavüze uğrarsa Alman tehlikesini daha yolda iken karşılayacağını belirtmiştir (Cumhuriyet, 3 Ağustos 1944). Almanya ile ilişkilerin kesilmesinden sonra, saldırıya uğrama tehlikesine karşı ülkede çeşitli önlemler alınmaya başlamış, geceleri ışıklar hava saldırılarına karşı karartılmıştır (Cumhuriyet, 7 Ağustos 1944).

İngiltere, Türkiye'ye bir muhtıra göndererek 25 Nisan 1945'te müttefiklerin San Francisco Konferansının toplanacağını, buna ise 1 Mart tarihinden önce Almanya'ya savaş ilan etmiş olan ülkelerin katılabileceğini belirterek, Türkiye'nin bu tarihten evvel savaşa girmesi halinde Birleşmiş Milletler Beyannamesine katılabileceğini bildirmiştir (Uçarol, 1985: 495). Bundan 3 gün sonra, 23 Şubat 1945 tarihinde Türkiye Japonya ve Almanya'ya karşı savaşa girme kararı almıştır (Cumhuriyet, 24 Şubat 1945).

Türkiye'nin savaşa girme kararından kısa bir süre sonra savaş 7 Mayıs 1945 tarihinde Avrupa'da, 10 Ağustos 1945 tarihinde Japonya'nın teslim olmasıyla da tüm dünyada sona ermiştir. Böylelikle Türkiye fiili olarak savaşa katılmamış ancak savaştan hemen önce verdiği kararla savaşı galip devletlerin yanında bitirmiştir.

Rusya'nın II. Dünya Savaşı'nın sonlarından itibaren gösterdiği yayılma, hem Avrupa hem de Amerika'yı rahatsız etmeye başlamıştır. Rusya'nın yayılışının bir tehlike olduğunu fark eden İngiltere Başbakanı W. Churchill Amerika Birleşik Devletlerine nota çekerek, ekonomik yetersizlik nedeniyle Türkiye ve Yunanistan'dan askerlerini çekeceğini, Yunanistan ve Türkiye'nin Batı savunması için önemli olduğunu ve bunlara ekonomik ve askeri yardım yapılması konusunda görevin Amerika'ya düştüğünü belirtmiştir (Uçarol, 1985: 503).

Rusya'nın yayılmasından rahatsızlık duyan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry S. Truman, komünizmi durdurmak amacıyla, özgürlük ve bağımsızlığını

korumaya çalışan uluslara askeri ve ekonomik yardım yapılmasını öngören ve "Truman Doktrini" olarak adlandırılan programı öne sürmüş ve 22 Mayıs 1947 tarihinde Truman yardımı başlamıştır. Türkiye bu yardımla 100 milyon doları almıştır**.** Bu doktrin dünyanın iki bloğa ayrılışını ve Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Rusya arasındaki bloklar mücadelesinin başladığını ortaya koymuştur (Uçarol, 1985: 504).

Ekonomik anlamda bu doktrin, Marshall Yardımları ile devam etmiştir. Zamanın A.B.D. Dışişleri Bakanı George C. Marshall İkinci Dünya Savaşı sırasında zarar gören Avrupa ülkelerine programlı yardım yapılması önerisinde bulunarak bir Avrupa Onarım Programı (European Recovery Program) hazırlatmıştır. Türkiye ise fiili olarak İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığı halde Marshall Yardımlarından yararlanmış, hatta ilk devrede kredi yardımı alacak devletler arasında yer almıştır (Cumhuriyet, 14 Nisan 1948).

Tüm bu gelişmelerin sonucunda Türkiye, Rusya'dan uzaklaşarak, Amerika Birleşik Devletleri'ne yakınlaşmıştır. Savaşın sonlarına doğru Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberlerde Rusya önderliğindeki komünist blok "kızıl veba" olarak değerlendirilirken, Amerika Birleşik Devletlerinden "dost Amerika" diye söz edilmiştir (Cumhuriyet, 25 Nisan 1948, 15 Temmuz 1949).

2.2. İstanbul'da Koruma

Bu bölümde 1940-1950 yılları arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan imar hareketleri ve koruma yaklaşımları ayrı başlıklar halinde incelenecektir. İmar hareketleri başlığında H. Prost'un hazırladığı İstanbul Planı'nın temel özelikleri, bu plan doğrultusunda gerçekleştirilen imar hareketleri değerlendirilecektir.

Koruma yaklaşımları bölümünde ise Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanmış olan tarihi çevre korumaya yönelik makale ve haberlerden örnekler aktarılacak ve gerçekleştirilen onarım çalışmaları incelenecektir.

2.2.1. Prost Planı ve İstanbul'un İmarı

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eldeki sınırlı bütçe ile ancak başkent Ankara'nın yapılandırılması sağlanabilmiş, İstanbul'un imar çalışmalarına ise Cumhuriyet'in kuruluşunda ancak 15 yıl sonra fırsat gelebilmiştir. Bu amaçla, Ankara örneğinden

yola çıkılarak tanınmış şehir planlamacılar arasında bir yarışma açılmıştır. Yapılan yarışma sonucu seçilen Alman plancı Elgötz'le, tam olarak bilinmeyen bir sebepten dolayı anlaşma yapılmamış ve 1936 yılında, daha önce de İstanbul'da Aya Sofya'nın rölöve çizimlerini de yapmış olan, ünlü Fransız mimar ve şehircilik uzmanı M. Henri Prost 1936 yılında Türkiye'ye çağırılarak, kendisine İstanbul'un imar planını yapma görevi verilmiştir (Tapan, 1998a: 78). 1950 yılına kadar Belediye'de imar hareketleri ile ilgilenen Prost, 1946-1950 yılları arasında konferanslar vererek Akademi'de şehircilik derslerine katılmıştır (Doğusan, 2004: 40).

Prost'un Tarihi Yarımada ve Beyoğlu için hazırladığı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı 1939 yılında tamamlanarak, onaylanmıştır. "İstanbul Nazım İmar Planını İzah Eden Rapor" ise 1937 yılında basılmış ancak 1939 tarihinde onaylanmıştır (Doğusan, 2004: 40). 1939 yılında İnönü'nün de desteğiyle İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı seçilen Lütfi Kırdar, hükümetin sağladığı kaynakla planı uygulamaya başlamıştır. Prost'un İstanbul için hazırladığı imar planı esasları Cumhuriyet Devrinde İstanbul kitabında şöyle anlatılmıştır:

> "Şehrin milli ve tarihi abidelerinin etrafı zevksiz bir takım binalarla sarılmıştır. Bu çirkin manzaralı binaları kaldırarak abideleri meydana çıkarmak ve bunların etrafını tanzim etmek., mevcut yolları ıslah ve tanzim etmek, yeni yollar açmak, gayrı sıhhi mahalleleri nefes alabilecek, güneş görebilecek hale getirmek, çocuk bahçesi, spor ve park alanları yaratmak, imkanlar izin verdiği sürece iskan, ticaret ve sanayi bölgelerini ayırmak, bütün imar ve tanzim harekelerinde İstanbul'u, dünyada eşi bulunmayan bir şehir haline getirmiş olan o fevkalade güzel silueti bozmamak" (Cumhuriyet Devrinde İstanbul, 1949).

Prost planında; Galata Limanı'nın Güzel Sanatlar Akademisi'ne kadar uzatılması, Sarayburnu Limanı'nın kaldırılması, Galata Köprüsü'nün Haliç'e doğru kaydırılarak iki başında meydan oluşturulması, Haliç kıyılarının sanayi bölgesi olarak düzenlenmesi, Yenikapı'da büyük bir liman yapılmasını öngörmüştür (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 77). Yeni konut bölgesi olarak ise; Taksim-Maçka arası, Maçka-Beşiktaş-Mecidiyeköy üçgeni ve Kurtuluş düşünülmüştür (Tapan, 1998a: 79).

Prost, Haliç'in sağ yakası olarak belirtilen Suriçi bölgesinde gereksiz yolların azaltılması, Haliç'in sol yakası olarak belirtilen Beyoğlu bölgesinde ise serbest alanlarda tamamen yeni mahalleler kurulması, yeni mahallelerde yapılan konut sayısı kadar katın, fazla yoğunluklu, dar sokaklı eski mahallelerde istimlak edilerek yıkılmasını önermiştir (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 77-78).

Prost, ulaşımla ilgili olarak eğimli topografyanın köprü, viyadük ve tünellerle geçilmesini planlamıştır. Böylece hem yolların kesişmelerinin engelleneceğini hem de daha az istimlak yapılacağını düşünmüştür (Doğusan, 2004: 41). Beyoğlu ile Tarihi Yarımada'yı birbirine bağlayan ilk güzergah Yenikapı'dan Unkapanı'na kadar uzanan Atatürk Bulvarı'nın, Atatürk Köprüsü ile Şişhane üzerinden Taksim'e bağlantısı olarak düşünülmüştür. İkincisi güzergah ise Taksim'i Karaköy'e bağlayacak yol önerisidir. Ayrıca Boğaziçi'nin de biri sahilden diğeri tepelerden geçen iki yolla Taksim'e bağlantısı planlanmıştır (Tapan, 1998a: 78). İçinde bulunulan siyasi ve ekonomik koşullar çerçevesinde çok büyük atılım sayılan bu yol bağlantılarından birisi olan Atatürk Bulvarı'nın açılışı, Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar ve büyük bir halk katılımı ile 26 Şubat 1943'te gerçekleştirilmiştir (Cumhuriyet, 27 Şubat 1943), (Şekil 2.1).

Atatürk Bulvarı Dün Açıldı

Şekil 2.1: Atatürk Bulvarı'nın açılışı (Cumhuriyet, 27 Şubat 1943).

Bunların yanı sıra planda iki büyük park alanı önerilmiştir. İlki surların içinde Yenibahçe'deki kültür parkı ve spor alanı, diğeri ise Taksim- Harbiye- Maçka aksı boyunca devam edecek iki numaralı park alanıdır (Tapan, 1998: 78). Prost Planında İki numaralı park olarak belirlenen İnönü Gezisi, 4 Eylül 1942 tarihinde, vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar'ın konuşmasıyla, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından açılmıştır (Cumhuriyet, 5 Eylül 1942), (Şekil 2.2). Gezi Parkı "Milli Şef" İsmet İnönü'nün ismini taşıması nedeniyle simgesel anlamı olan bir imar hareket olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nde parkın açılışı şöyle değerlendirmiştir:

> **"**Eski kışla harabesinin arsasında açılan büyük ve güzel meydanın açılış töreni yapıldı. …Gezinin büyük Milli Şefimiz İnönü'nün adlarını kazanmakla taçlanması ise İstanbul'un daima sevinç ve gurur duyacağı daha büyük bir hadise olarak tecelli etti" (Cumhuriyet, 5 Eylül 1942).

İnönü Gezi Yeri

Şefimizin yüksek adını alan meydan, bugün açılıyor

Arkadaşımız Foto Salâhaddinin muvaffakiyetli bir resmi: İnönü Gezisinde havadan umumî görünüşü

İstanbul halkının Milli Şefimize karşı şükranının bir nişanesi olmak üzere ha... dîfesinin Taksimdeki İnönü geziyeri, bu... gün saat 17.30 da törenle açılacaktır. Şehrimizde bulunan meb'uslar, vükyet, belediye ve şehir mümessilleri törende hazır bulunacaklardır. Vali ve Belediye reisi Lütfi Kırdar, bir nutukla geziyerini açacak ve bu vesile ile İstanbul halkının Milli Şefimize karşı olan bağlılığını be... liyecektir.

Vükyet, meb'uslarla diğer davetlilerin saym ailelerile beraber teşriflerini rica etmektedir.

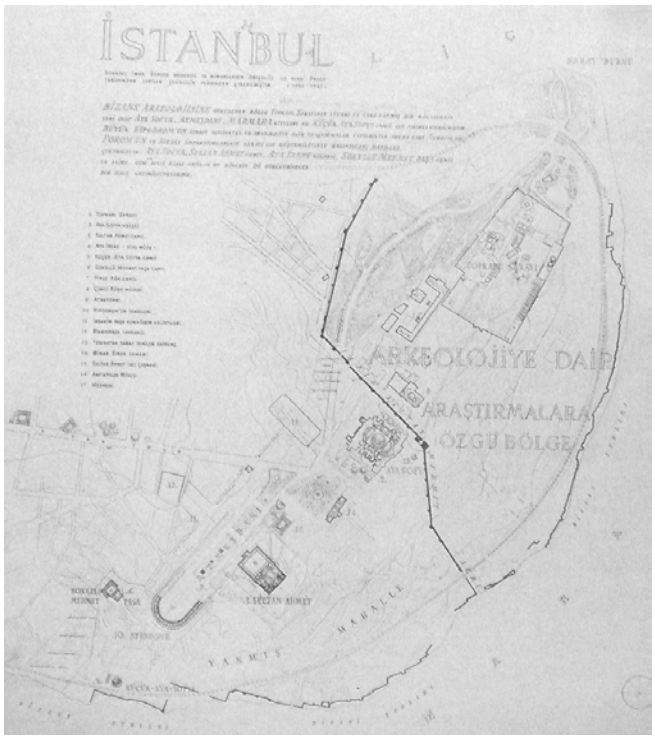
Askeri vaziyet

Harbin dördüncü yılına girerken

Şekil 2.2: İnönü Gezisi'nin Açılış haberi (Cumhuriyet, 4 Eylül 1942).

Spor Sergi Sarayı ve Açık Hava Tiyatrosuna kadar kesintisiz bir yeşil alan olarak planlanan Gezi Parkı ilk olarak 1955 yılında Hilton Oteli'nin yapımı ile kesintiye uğramıştır. İlerleyen yıllarda Sheraton Oteli, Divan Oteli ve Hyatt Regancy Otellerin de yapılmasıyla, Taksim'den Harbiye'ye kadar uzanması planlanan yeşil alan gerçekleştirilememiştir.

Prost gerek plan ve plan raporlarında, gerekse yaptığı pek çok konuşmada İstanbul'un anıtlarının ve tarihi siluetinin korunması gerekliliğini savunmuştur. Tarihi Yarımada ve Beyoğlu için hazırladığı planlarda İstanbul'un tarihi siluetini ve anıtlarını korumak için +40 rakımın üzerindeki semtlerde inşa edilecek yapılara 9.50 metre yükseklik sınırı koymuş, Sarayburnu ile Küçükayasofya arasında kalan alanı "Arkeolojik Park Alanı" ilan ederek koruma altına almış ve burada bodrum kata izin vermeden yapı yüksekliğini iki kat ile sınırlamıştır (Angel, 1987: 35), (Şekil 2.3). Prost Planının uygulanmaya başlanmasından önce Müzeler İdaresi'nden korunması gerekli anıtların listeleri istenmiş, İstanbul İmar Müdürlüğü detay planlarını hazırlarken, Rölöve Bürosu yollara rastlayan tarihi binaları saptayarak, yoların korunacak yapılara göre şekillenmesine karar vermiştir (Altınyıldız, 1997: 69). Ayrıca kara surlarının dış kısmındaki 500 metre genişlindeki alan ile, iç kısımda mahallelerin gelişimine göre belirlenecek alanda, sur boyunca yapılaşma yasağı getirilmesi ve surların özellik gösteren kısımlarının korunması da düşünülmüştür (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 77).

Şekil 2.3: Prost'un Arkeoloji Haritası (İstanbul Haritaları, 1990:168).

Prost, İstanbul'a dair Paris'te 19 Eylül 1947'de verdiği konferansta tarihi dokunun korunmasına ilişkin görüşünü şöyle dile getirmiştir:

> "Bu şehir fevkalade bir faaliyete sahip olmaktadır. Tüccarı ve sanayi hamleyi yeni bina inşaatını sekyete uğratmadan büyük mikyasta (ölçüde) seyrüsefer meselesini temin etmek nasıl mübrem bir ihtiyaç ise, iftihara değer eski eserlerin hakim olduğu mukayese edilemeyen manzarayı da korumak o derece zaruridir" (Doğusan, 2004: 40).

Her ne kadar Prost Planların hazırlanması sırasında eski eserlerin ortaya çıkarılması ve korunması esas ilkeler arasında yer almış ise de, planların uygulandığı 10 yıllık süreç içerisinde aralarında önemli anıt eserlerinde bulunduğu, 1148 adet yapı yıkılmıştır (Tapan, 1998a: 80). Atatürk Bulvarı'nın yapımı sırasında Sekbenbaşı İbrahim Ağa Mescidi ve Kırk Çeşmeler ile İnönü Gezisi için yıkılan Taksim Kışlası bunlara örnektir.

Prost, Tarihi Yarımada ve Beyoğlu dışında Üsküdar- Kadıköy bölgesi için de imar planı hazırlamıştır.

> "Şehircilik mütehassısı Prost Kadıköy ve Üsküdar havalisinin nazım planını ikmal etmiştir. Mütehassıs bu kısmın imar planını hazırlarken bilhassa istimlak işlerini göz önünde tutarak yol açmamağı düşünmüş ve eski yolların genişletilmesi sureti ile planı hazırlamaya gayret etmiştir." (Cumhuriyet, 13 Mart 1940)

Anadolu Yakası için yaptığı çalışmaları "Anadolu Sahili Nazım Planını İzah Eden Rapor" başlığıyla 1939 yılında yayınlamıştır. Plana göre Boğazın iki yakasının araba vapuru ile Kabataş- Üsküdar arasından, diğer ulaşımın i Sarayburnu- Haydarpaşa arasından sağlanması, Kadıköy-Üsküdar bağlantısındaki tıkanıklığın ise üçlü üst geçitle çözülmesi planlanmıştır. Fenerbahçe ve Suadiye ile denize bakan tepelerin yerleşme bölgesi olarak düzenlenmesi ayrıca deniz kenarının da gezinti ve görüş için düzenlenmesi önerilmiştir (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 79).

Nazım Plan yapıldıktan sonra, bölge planları çeşitli nedenlerle hazırlanamamış, 1/5000 ölçekten daha küçük ölçekli planlar tamamlanamamış, parasızlık nedeni ile tasarıların büyük kısmı uygulanamamış ve plana aykırı pek çok uygulamada bulunulmuştur. Bütçede meydana gelen büyük açıklardan dolayı, ekonomiye ağırlık ve külfet verecek inşa ve imar hareketlerinin durdurulmasına karar verilmiştir (Cumhuriyet, 12 Mart 1942). Planda öngörüldüğü halde parasızlık nedeni ile istimlaki yapılamayan arazilerin mal sahiplerinin ya istimlak ya da imar hakkı istemeleri üzerine, şehir meclisi plandaki durumu ne olursa olsun tasarruf hakkına riayet için buralara bir bodrum ve 2 katlı binalar yapılmasına izin vermiştir. Ülkede yeterli üretim yapılamadığı için dışarıdan alınan yapı malzemelerinin fiyatları 1939-1943 yılları arasında görülmemiş oranda yükselmiştir. Bu yükselme tuğlada %400, kerestede %500, kireçte %1000, kumda %470, taşta %510'lara varmıştır. Yeni inşaat yapımının azlığı, artan nüfusla birleşince kentte konut sorunu baş göstermiştir (Batur, 1998). Bütün bu gelişmeler Prost Planı'nı uygulanamaz hale getirmiştir.

Prost Planı özellikle 1945 yılından sonra eleştiri almaya başlamıştır. Emlak Sahipleri Derneği'nin toplantısında yer alan Seyfi Arkan ilk planın Ankara'da gerçekleştirildiğini ve İstanbul'da da aynı metotla planlama yapılması gerektiğini belirtmiş ve Eminönü Meydan düzenlemesi örneğini vermiştir:

> "Kim ne derse desin Eminönü Meydanın bugünkü hali asla milli bir karakter taşımamaktadır. Güzelim Yeni Cami etrafını çeviren ve çevreleyen yolarla bir kilise gibidir. Halbuki bu tarihi ve dini yapının etrafının Türk tarzı mimarisine göre çevrelenmesi gerekirdi" (Cumhuriyet, 27 Aralık 1947).

Metin Toker (1948), Prost Planına ilişkin Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "İstanbul'un İmarı Bu Gidişle Mümkün Görülmüyor" başlıklı yazısında, imar planının uygulamaya geçirilemediğini, uygulanan kısımlarının çok az olduğunu, 1/1000 ve 1/500 ölçekli planların bile hazırlanmadığını ve bu hali ile Belediyelerin

planda öngörülen istimlakleri ve uygulamaları yapacak paralarının olmadığını belirtmiştir. Plan kapsamında yıkılan binalara ilişkin görüşlerini ise aynı yazıda şöyle belirtmiştir:

> "İmar Planı yüzünden şimdiye kadar yıkılan sebil, çeşme, cami, medrese gibi tarihi binaların adedi de tarih severlerin ifadelerine göre inanılmayacak kadar fazladır. Gerçi bunların çoğu ufak abidelerdir. İşin asıl hazin tarafı, yıkılmalarına vesile yollar henüz yapılmamıştır."

Burhan Felek, "ecnebi mütehassıs, İstanbul'u bir tarla ve yalnız büyük abideleri birer hareket noktası sayarak işe başlamıştır" diyerek, Prost Planı'nın, bir hayal olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 18 Mart 1950).

Prost 1950 yılında valiye bir mektup bırakarak şehri terk etmiştir. Bıraktığı mektupta "planım o kadar değişti ki ben bile onu tanıyamıyorum" demiştir (Cumhuriyet, 31 Ekim 1950).

Prost'un da öngöremediği ve planın işlerliğini azaltan en önemli etkenlerden biri olan hızlı nüfus artışı ile birlikte ilk gecekondulaşmalar başlamıştır. İstanbul'da ilk yoğun gecekondu yerleşmesi 1947 yılında Zeytinburnu'nda, tarım ve hayvancılık yapılmak üzere kiraya verilen evkaf denetimindeki alanda oluşmuştur. Şenyapılı (1998: 302), sanayinin mekansal yerleşimine ilişkin alınan kararlar sonucu deri, tekstil, çimento ve diğer bazı işyerleri Zeytinburnu bölgesinde toplandığını, Zeytinburnu'nun bitişiğindeki Kazlıçeşme'nin ise zaten İmparatorluk döneminden beri derici esnafını iş ve konut yeri olduğunu ve iş bulma umudu ile bu çevrelere gelen nüfusun, bu bölgede gecekondular yapmaya başladığını belirtmiştir. Konut sorunu olan pek çok insan bu bölgeye yerleşmiş ve Zeytinburnu, 1950 yılında nüfusu 50 bini bulan bir bucak olmuştur (Şenyapılı, 1998: 302). 1947 yılı Haziran ile Temmuz ayları arasında bu bölgelerde 500 tane gecekondu yapıldığı tespit edilmiştir (Cumhuriyet, 20 Temmuz 1947). 1947 yılında bu bölgede gecekonduda yaşayan bir vatandaş, hikayesini şöyle dile getirmiştir:

> "Bir gün Balıklı Hastanesi'nin önünden geçerken o civara birkaç barakanın kurulduğunu gördüm. Sordum. Gecekondu ev bunlar cevabını aldım. Çoluk çocuk sokak ortasında kalmaktansa böyle bir çatı altı da ben yaparım dedim. … Fakir kimseler olduğumuz için binayı ucuza mal etmeye mecburduk…. İmdadımıza Amerika'dan gelen kamyon ambalaj sandıkları yetişti" (Cumhuriyet, 20 Temmuz 1947).

Yedikule Surları dışında evkafa ait araziye gecekondu yapanların Meclis Başkanı Kazım Karabekir ile görüşmesi sonucunda, Karabekir gecekondu bölgesini gezmiş

ve bu yapıların yıkılmaması için girişimlerde bulunmuştur (Cumhuriyet, 20 Temmuz 1947).

2.2.2. Koruma Yaklaşımları

Bu dönemde anıtların belgelenmesi ve onarımına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmışsa da, hem konuya ilişkin yeterli yasal düzenleme yapılmadığından, hem de ekonomik sıkıntılar nedeni ile çalışmalar sınırlı kalmıştır (Madran, 1983). İstanbul'da 1917 yılından itibaren sadece İstanbul'a ilişkin kararlar almak üzere oluşturulan Muhafaza-i Asar-ı Attika Encümeni'nin çalışmalarını yeterli bulmayan Sedad Çetintaş (1942c), "Abidelerimiz ve Zihniyetimiz" başlıklı yazısında Encümeni şöyle eleştirmiştir:

> "… İstanbul Belediyesi'nin eline hangi eski eser önemlidir, hangisi değildir bunu bildiren arkeolojik bir tescil haritası veremedik, bu gidişle veremeyeceğimizi de ısrarla iddia ediyorum. Çünkü 25 senedir bu işle mükellef tutulan ve aynı zamanda Belediye'nin bu eski eserler işinde karşısına merci olarak dikilmiş olan Eski Eserleri Koruma Encümeni adlı Encümeni daniş(!) bu babda ilmi ve fenni salahiyeti haiz değildir".

Eski eserlerin korunması konusunda çalışmaları ile dönemin en önemli isimlerinden birisi olan ve 1936'da kurulan Abideleri Koruma Rölöve Bürosu Şefliğine getirilen Çetintaş, Atatürk'ün isteği üzerine Edirne, Bursa, İstanbul'daki çok sayıda anıt eserin rölövelerini çıkarmıştır. Sedat Çetintaş'ın İstanbul'da açtığı rölöve sergisine ilişkin yazısında Ali Sami Boyar (1942), anıtların rölövelerinin bu topraklarda yetişmiş bir mimar tarafından çıkarılmasının önemine değinmiştir:

> "Eski ve kıymetli eserlerimizi yabancılar tetkik eder, onlar rölöve ederler, onlar tedvin (derlemek) ve telif ederlerdi. …Bunlar arasında çok kıymetli olmakla beraber, ekserisi de eksik ve kusurludur. İşte milli mimarimizin ezeli aşıklarından biri olan Sedat'ı bu meseleye sürükleyen de bu kusurları görmek olmuştur. …Garplı muharrirler ne kadar değerli alimler, ne kadar değerli sanatkarlar olurlarsa olsun, milli mimarimizin yabancı gözü ile görülmeyen tarafları pek çoktur."

Aynı yazısında serginin amacının milli mimari ve onun ana kaynaklarına ilişkin bilgi vermek olduğunu belirten Boyar, Çetintaş'ın çizimlerini şöyle değerlendirmiştir:

> "…Rölövelerde yalnız cephe, makta ve plan yapmakla kalmamış, bu kıymetli eserlerin detaylarına da girişmiştir. Bu etütlerde mesela bir minarenin gizli merdivenlerinden tutunuz da, çinilerin geçirdiği arkeolojik devriler ve onların tam cesametteki kopyaları, direk başlıklar ile mimari periyotlarına kadar bütün tafsilat görünmektedir."

Sedat Çetintaş'ın önerisi üzerine 1941 yılında Vali Lütfi Kırdar, İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlaması için bir komisyon kurdurmuştur (Ödekan, 2004: 14). Kutlamalar kapsamında Fatih'in heykelinin dikilmesinin gündeme gelmesi üzerine yazdığı "Fatih'in Heykellerini Dikmeden Evvel" başlıklı yazısında Çetintaş (1942a), önemli olanın Fatih'in heykelinin dikilmesi değil, Fatih dönemi eserlerinin korunması olduğunu belirterek şöyle demektedir:

> "…bu heykeli yapsak da yapmasak da Rumelihisarı'nı bu günkü halinde bırakamayız. Onu o yıldönümü senesine kadar mutlaka ilmi bir görüşte Fatih'in yaptırdığı zamanki mamurluk haline koymaya mecburuz, bugün bir çöplük gibidir."

Sedat Çetintaş (1944), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "İş Çok, Eleman Az, Vakit Dar" başlıklı makalesinde Rumelihisarı'nda bilimsel bir çalışma yapılması gerektiğini vurgulayarak, bunu sağlayabilmek için uzman mimarların çalışması, hisarın rölöve ve restorasyon projelerinin hazırlanması ve kazı yapılması gerektiğini savunmuştur.

Onarım yöntemlerine ilişkin, Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "Tarihi Anıtlar ve İstanbul Şehri" başlıklı yazısında Ali Sami Boyar (1945), anıtların tamir ve onarımı için ilk başta rölövelerinin çıkarılması gerektiğini, rölövelerin ise hassas aletlerle yapılması gerektiğini belirtmiştir. Anıtların onarımı için yapılması gerekenleri ise şöyle sıralamıştır:

> "Abidelerimizin takyometre kullanmak şartı ile mikyaslı (ölçülü) plan, makta (kesit) ve detay resimlerinin yapılması, abidelerimizin yerlerinin, yıkılanlar da dahil olmak üzere İstanbul planı üzerinde topografik doğrulukla tayin edilmesi, abidelerimizin durumlarının İstanbul Planı'na yahut İstanbul Planı'nın abidatın durumlarına göre ayarlanması."

Boyar (1945b), anıt eserlerin onarımına ilişkin "Tarihi Anıtları Onarırken Başarmamız Gereken Bir İş" başlıklı bir başka yazısında da yapıların mimari ve tarihi mahiyetlerinin araştırılması gerekliliği üzerinde durmuş ve İstanbul'daki Bizans yapılarının onarımı için gerekenleri sıralamıştır:

> "Ortada izleri kalmış veya kalmamış Bizantin binalarda kazılar yaparak mimari ve arkeolojik mahiyetlerini, ilmi araştırmalar da bu mevzulardaki tarihin karanlık görüşlerini aydınlatmak, harabe halinde olan Bizantin yapılarda sondajlarla incelemeler yapmak ve onlara dair en doğru bilgileri topladıktan sonra, bu tarihi harabeleri onarım usullerine göre restore ederek yaşamalarını temin etmek, kullanılmakta olan Bizantin binaların devirlerini, stillerini, dini mahiyetlerini tayin ederek, arkeolojik metotlara tamamen sadık kalmak ve tarihi şekilleri zerre kadar değiştirmemek şartı ile onarmak, tarihi Bizantin eserlerin etrafını kapatan parazit

> binaları, şehir planına ve diğer anıtlara halel gelmeyecek surette kaldırarak kıymetlendirmek."

Sedat Çetintaş (1942b), Akademi'de açılan Milli Mimari Sergisi'ne ilişkin yazısında milli mimari adı altında öğrencilere Türklükle münasebeti olmayan, stilsiz binaların rölövelerinin çizdirildiğini belirterek, çizilen rölövelerin yetersizliğini ağır bir dille eleştirmiştir.

> "Görülüyor ki milli mimari diye sanat tarihimize mal edebileceğimiz klasik eserlere kıymet verilmeden, barok ve ampir bir takım kıymetsiz binalar üzerinde hatta bunların kırk elli sene evvel bilmem kaçıncı defa cahil kafalar eli ile yapılmış tamirler ile külliyen şahsiyetlerini kaybetmiş şekilleri üzerinde talebenin vakit ve emeği harcanmıştır.
>
> …Akademi'nin milli mimari salonu duvarlarında Sinan'dan, Hayrettin'den alınmış sanat hazinelerini seyretmek isterken, Hristiyan kalfaların elli, altmış sene evvel yapmış olduğu, Türklükle münasebeti olmayan stilsiz ve saçma sapan binaların veya daha evvelki barok binaların rölövelerini hazırlatmak ve milli mimari adına Türk gençliğini yanlış yollara sürüklemek bir hatadır."

Prost Planı gereğince yerine Gezi Parkı yapılması planlanan Taksim Kışlası'nın yıkımı eleştirilmemiş hatta imar planı kapsamında olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Abidin Daver(1940), "İstanbul'un Alacağı Yeni Çehre" başlıklı yazısında kışlanın yıkılacağını ve tramvay caddesine bakan kısımda dört tane "muhteşem" apartman yapılacağını ve bu büyük apartmanların alt katlarında büyük mağazalar bulunacağını belirtmiştir. Dönemin ünlü mimarlarından Seyfi Arkan, kışla yıkımına ilişkin görüşünü şöyle belirtmiştir.

> "Taksim'de düne kadar yabancı bir mimari örneği olarak yaşayabilmiş olan Taksim Kışlası ve onun altına sığınarak bir zamanlar yuva kurmuş olan fabrika karikatürleri, tamirhaneler yıkılmış, Taksim Anıtına karşı uzun seneler cephe alabilmiş olan bu zevksizlik mecmuası yerine bugünkü duygulu ve zevkli enerjinin eseri sayılması lazım gelen İnönü Gezgi'sine kavuşmuş bulunuyoruz" (Güzelleşen İstanbul, 1943).

Yıkımına 1939 yılında karar verilen İbrahim Paşa Sarayı'nın yıkım çalışmalarının sürdürülmesi tartışmalara neden olmuştur. Yapı için alınan Bakanlar Kurulu kararı ile kalan kısımların onarılarak, yapının Adalet Sarayı eklentisi olarak kullanılmasına karar verilmiştir (Cumhuriyet, 8 Ağustos 1947). Ahmet Hamdi Tanpınar yapının yaşama hakkının koruması gerektiğini ve Adalet Sarayı için başka yer seçilmesi gerektiğini savunmuştur (Cumhuriyet, 6 Kasım 1947).

Madran (2002), dönemin en önemli gelişmesinin 1945 yılında eski eserler ve müzelerin durumunu görüşmek üzere Eski Eserler ve Müzeler I. Danışma Kurulu'nun toplanması olduğunu belirtmiştir. Kurul; ülke ölçeğinde tüm eserlerin harita üzerinde saptanması, onarım önceliğinin nitelikli ve yıkılmak üzere olan yapılara verilmesi ve onarılacak yapılara mutlaka yeni işlevler verilmesi konularında çok önemli kararlar almıştır (Madran, 2002, Cumhuriyet, 17 Şubat 1945).

İstanbul'da bu dönemde yapılan ya da yapımı planlanan koruma uygulamalarından Cumhuriyet Gazetesi'ne yansıyanlar kronolojik olarak şöyle sıralanabilir:

İstanbul'da bulunan sebillerin 3 gruba ayrılarak bunlardan sadece tarihi kıymeti olanların etraflarının açılarak muhafazası, diğerlerinin kaldırılmasına karar verilmiştir. (Cumhuriyet, 23 Mart 1940)

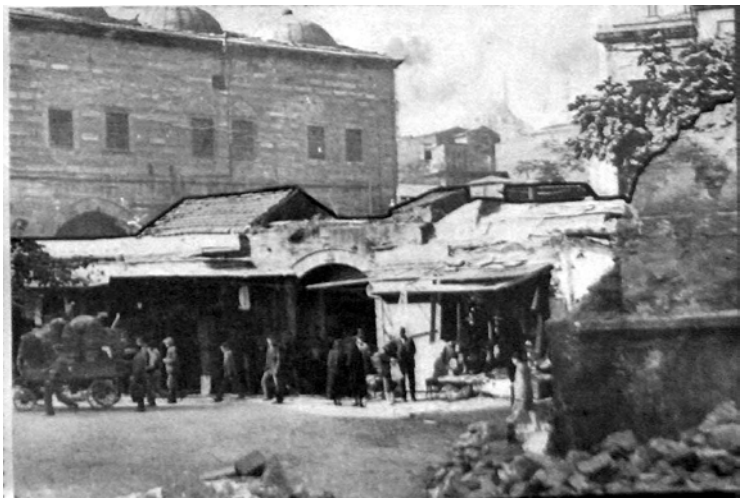
Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyelerinden W. Schütte (1942), çeşmelerin onarımı üzerine yazdığı yazıda çeşmelerin temizlenmesi sırasında renklerinin de gittiğini bu nedenle bu olumlu tavrın devam ettirilerek, çeşmelerin renklerinin de eski hallerine getirilmesini beklediğini belirtmiştir.

Barbaros Türbesi'nin etrafının açılması için Beşiktaş Kaymakamlık Binası yıkılmıştır (Cumhuriyet, 26 Ocak 1940).

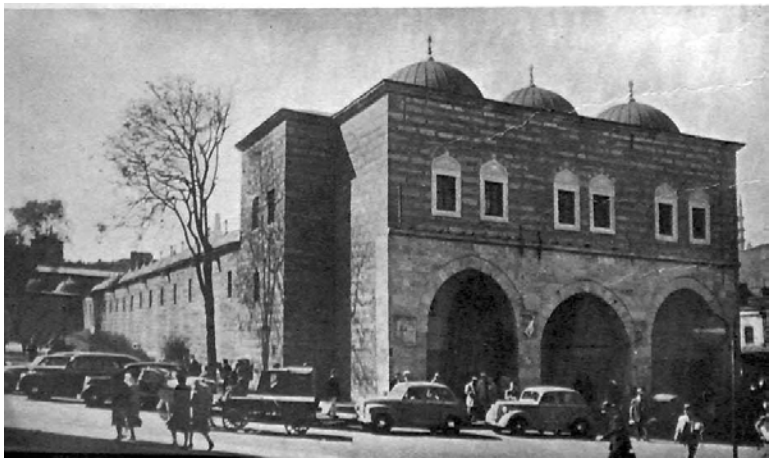
Selimiye Kışlası'nın arkasındaki çeşmenin tamir ve akıtılması için gereken tedbirler alınmıştır (Cumhuriyet, 29 Şubat 1940).

Mısırçarşısı'nın etrafındaki binalar kaldırılmış bu kısım bahçe olarak düzenlenmiş ve çarşı onarılarak, 23 Ekim 1943 tarihinde Lütfi Kırdar'ın konuşması ile açılışı yapılmıştır (Cumhuriyet Devrinde İstanbul, 1939, Cumhuriyet, 23 Ekim 1943), (Şekil 2.4, 2.5). Mısırçarşısı'nın onarım çalışmaları sürdürülürken, kubbelere konan alemlerin haça benzediği ve aslına uygun olmadığının Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alması üzerine, Vali Lütfi Kırdar yerinde inceleme yapıp konunu daha detaylı araştırılmasını istemesi üzerine aynı gün Sedat Çetintaş ve Belediye Fen Müşaviri alemleri yerinde incelemiştir (Cumhuriyet, 4 Nisan 1942). Cumhuriyet Gazetesi, alemlerin değiştirilmesi temennisini şöyle ifade etmiştir:

> "Lütfi Kırdar'ın gayret ve himmetiyle ihya edilmekte olan bu tarihi eserin kubbelerinde göze ve gönüle batan çirkin şekillerin bir an evvel kaldırılması veya tashih edilmesinin lüzumlu ve faydalı olduğu kanaatimizi bir daha tekrar etmekte iktifa ediyoruz" (Cumhuriyet, 4 Nisan 1942).

Şekil 2.4: Restorasyondan önce Mısır Çarşısı ve çevresi (Cumhuriyet Devrinde İstanbul, 1949).

Şekil 2.5: Restorasyondan sonra Mısır Çarşısı ve çevresi (Cumhuriyet Devrinde İstanbul, 1949).

Kariye ve Fethiye Camilerinin Ayasofya'nın bir şubesi olarak müzeye çevrilmelerine karar verilmiştir (Cumhuriyet, 28 Eylül 1945).

Teknik Üniversite'nin Mimarlık ve Yapı Fakültelerine tahsis edilen Taşkışla'nın tamiratını sürdüren Emin Onat binanın içinin modern bir şekilde tamir edileceğini, cephede ise hemen hemen ilk şeklin bulunmasına çalışılacağını belirtmiştir (Cumhuriyet, 10 Ekim 1946).

3. 1950-1960 DÖNEMİ

3.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren çok partili hayata geçiş için girişimlerde bulunulmuş ancak Menemen Olayı, Şeyh Sait İsyanı gibi hareketlere yol açan bu girişimler karşısında sert önlemler alınması zorunluluğu ile partiler kapatılmış ve çok partili hayata geçiş denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Atatürk'ün ölümüyle Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü döneminde, II. Dünya Savaşı'ndaki yansızlığın korunması gerekçesi ile toplumsal, siyasi ve hukuksal denetimler sıkılaştırılmış, karşı bir siyasi grup örgütlenebilmesi için kullanılan tüm yollar kapatılmıştır. Bu nedenle devlet-parti ayrımına varmak güçleşmiştir. Tek parti sisteminden rahatsızlık duyan İnönü, 1945 yılında mecliste yaptığı konuşmasında iktidarın karşısında muhalefet partisini gerekliliğini vurgulamıştır (Kongar, 1999: 144-145).

Bu ortamda giderek parti içinde de fikir ayrılıkları baş göstermeye başlamıştır. 1945 yılında "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" ve bütçe toplantıları sırasında bir gurup vekil şiddetli bir muhalefet oluşturmuşlardır. Daha sonra Celal Bayar, Adnan Menderes Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'dan oluşan dört CHP vekili "Dörtlü Takrir" olarak adlandırılan, ve bireysel ve siyasi karşıtlık özgürlüklerini içeren önergeyi meclis grubuna sunmuşlardır. Ancak bu istekleri, önerilen hukuksal değişim taleplerinin yerinin meclis grubu olmaması gerekçesi ile geri çevrilmiştir. Adnan Menderes ve Fuat Köprülü basına yaptıkları açıklamalara bağlı olarak partiden çıkarılmış, bu kararı eleştiren Refik Koraltan partiden uzaklaştırılmış, basın özgürlüğü için önerge veren Celal Bayar ise bu talebinin reddedilmesi üzerine kendi isteği ile partiden ayrılmıştır. Bu dörtlü 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'yi kurmuşlardır (Kongar, 1999: 146).

Karşı görüşteki partilere ilişkin yapılan hukuksal düzenlemeler kapsamında dernekler yasasındaki değişiklik, sosyalist partilerin de kurulmasına izin vermiştir.

Böylelikle 1945-1950 yılları arasında, içlerinde Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Türkiye Sosyalist Emekçi Partisi, Türkiye Sosyalist Partisi'nin de yer aldığı bulunduğu 24 parti kurulmuştur. Sosyalist partiler kurulmakla birlikte, ceza yasalarındaki hükümler, toplumun hazır olmaması ve Amerikanın savaş sonrası belirlediği sol karşıtı tavrın Türkiye yansımaları nedeni ile, yaşama şansı bulamamışlardır (Kili, 1982: 195).

Bu arada 1947 yılında yapılması planlanan seçimler öne alınarak seçim tarihi 21 Temmuz 1946 olarak belirlenmiştir. Kuruluşundan altı ay sonra seçime girmek zorunda kalan Demokrat Parti önde gelenleri, seçimlerden çekilmeyi düşünseler bile, sonunda seçime katılmaya kesin kararlarını vermişlerdir. Demokrat Parti'nin de katıldığı seçimleri Cumhuriyet Gazetesi "Bugünkü Seçim Daha İleri Bir Demokrasiye Doğru İlk Fiili Adımımız Olacaktır" başlığıyla yayınlanmıştır (Cumhuriyet, 21 Temmuz 1946).

Demokrat Parti seçimlere 16 ildeki adaylarıyla katılmıştır. 21 Temmuz 1946 yılında yapılan ilk çok partili seçimde Demokrat Parti'den 65, CHP'den ise 395 kişi vekil seçilmiştir (Cumhuriyet, 24 Temmuz, 1946). Demokrat Parti seçim sonuçlarına şiddetli itirazlarda bulunmuş, yolsuzluk yapıldığını öne sürerek seçimin feshedilmesini istemiştir (Cumhuriyet, 24 Temmuz 1946). Bunun üzerine hükümet Demokrat Parti'yi destekleyen iki gazeteyi kapatmıştır (Kongar, 1999: 147). Demokrat Parti'nin hükümete karşı devam eden şiddetli eleştirileri sonucu gerginlik iyice artmış ve çok partili sistemin bu sefer de sekteye uğramasını istemeyen Cumhurbaşkanı İnönü duruma müdahale etme gereği duyarak "12 Temmuz Bildirisi"ni yayınlamıştır. Bildiride İnönü demokratik sisteme geçişle ilgili şöyle demiştir:

> "Muhalefet teminat içinde yaşayacak ve iktidarını muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır.
>
> Büyük vatandaş kitlesi ise, iktidar bu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir" (Karpat, 1967).

CHP başkanı ve Cumhurbaşkanı olarak yıllarca Türkiye'yi tek adam olarak yöneten İnönü'nün bu tavrı, Demokrat Parti'nin yaşaması ve Türkiye'nin demokratikleşmeye geçiş tarihinde büyük bir adım atılmasını sağlamıştır.

Seçim yasasına artan şiddetli muhalefet, 16 Şubat 1950 yılında yeni seçim yasasının kabulü ile sonuçlanmıştır. Buna göre seçimlerde gizli oy, açık sayım yapılması,

seçim kurullarına parti temsilcilerinin alınması ve Yüksek Seçim Kurulu oluşturulması kabul edilmiştir (Kongar, 1999: 148, Cumhuriyet, 24 Temmuz 1946).

14 Mayıs 1950 seçimlerini Demokrat Parti büyük bir farkla kazanmıştır. Katılım oranının %80 olduğu bu seçim sonunda, DP'nin oy oranı %52, CHP'ninki ise %39 olmuştur. Oy oranları arasındaki fark çok büyük olmamasına rağmen, milletvekili sayıları "nispi(oransal) temsil" ilkesine göre değil de çoğunluk ilkesine göre belirlendiğinden, bu sayılar arasında bir uçurum oluşmuştur. Buna göre Demokrat Parti'nin 408 vekiline karşılık, CHP'nin sadece 69 vekili Meclise girebilmiştir. 22 Mayıs 1950 tarihinde ise Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in Başbakan, Refik Koraltan'ın Meclis Başkanı seçilmeleriyle Demokrat Parti iktidarı resmen devralmıştır (Kongar, 1999: 148, Cumhuriyet, 23 Mayıs 1950). 3 Eylül tarihinde yapılan belediye seçimlerinden de DP galip ayrılmıştır (Cumhuriyet, 4 Eylül 1950).

Demokrat Parti'yi tek başına iktidara taşıyan en önemli etken savaş yıllarının yarattığı ekonomik sıkıntılı ortam içerisinde CHP'ye artan tepkiler olmuştur. Bu tepkiler toplumun sadece savaş yüzünden fakir düşen kesiminden değil aynı zamanda bu ortamda varlığı artan zengin kesimden de gelmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren de ilk defa bu kadar şiddetli muhalefet yapan bir parti kurulmuş olması, partinin içeriğinden çok da haberdar olmasa bile CHP iktidarına çeşitli sebeplerle kızgın olan işçi, köylü, toprak ağası gibi farklı kesimler tarafından desteklenmesini sağlamıştır (Kongar, 1999: 149).

Öte yandan Demokrat Parti dini konularda verdiği sinyallerle de önemli ve yeni bir oy potansiyeli yaratmıştır. İktidarda kaldığı sürece de "dini" gruplara karşı tutumu, daha önceki dönemlere göre çok yumuşak olmuştur (Kongar, 1999: 151). Hükümet kuruluşunun üzerinden bir ay geçmeden Arapça ezan yasağını kaldırmıştır (Cumhuriyet, 17 Haziran 1950). Hasan Ali Yücel (1954), ezanın Türkçe okunması ile ilgili görüşünü şöyle belirtmiştir:

> "Müslümanlıkta itikat esaslarını mucizelerle değil akılla, yakın ile bilmek ana kaidedir …. Onun için dinimiz bir şekil dini olmayıp, bir ruh ve anlama dinidir. Anlama dille olacağına ve milli dilleri bırakmanın imkansızlığı tarihçe sabit olduğuna göre din umurunda Türkçe'ye vazife gördürme artık bir zaruret olmuş demektir."

Cumhuriyet Gazetesi "Ticani Meczuplarına Karşı Geç Kalmış İlk Tedbirler" manşeti altında Ticani tarikat şeyh ve 10 müridinin tevkif edildiği haberini vermiştir:

> "Birbirinden çok uzak yurt köşelerinde birbirini belki hiç tanımayan fakat hayret edilecek kadar birbirlerine benzeyen çember sakallı, karanlık suratlı bir takım adamlar rastladıkları büstlere, heykellere saldırıyor, cezbeye katılmış mecrublar halinde hırstan kan çanağına dönmüş gözler ile etrafa donuk bakışlar atıyorlar. …Ve biz inkılap nesiller bu anlaşılamaz, esrar dolu hareketin manasını çözemiyoruz.
>
> Atatürk anıtlarına karşı işlenen suçlardan yalnız gazetelere aksedenlerin sayısı şimdiye kadar düzineleri çok aştığı halde resmi ağızlar memlekette irtica olmadığına dair demeçler veriyor, vicdan hürriyetinin kutsal olduğundan bahsediyorlar. Başı sarıklı adamların şapka kanunu ,ile alay ettiğini,birçok yerlerde kadınların çarşafsız sokağa çıkamadığını,mahalle aralarında gürül gürül Arap harfler okutan mektepler açıldığını duyuyor ve yazıyoruz. Aldığımız cevap bunların mübalağlı olduğunu ifade eden bir el hareketinde ibarettir" (Cumhuriyet, 28 Haziran 1951).

Menderes'in Nur cemaati lideri Said-i Nursi'nin elini öpmesinin ardından DP'den 5 kişilik bir ekibin Said-i Nursi'yi ziyarete gitmeleri, partinin işi din sömürücülüğü noktasına kadar taşıdığını göstermiştir (Kongar, 1999: 151, Cumhuriyet, 31 Aralık 1959).

Diyanet İşleri bütçesinin müzakeresinde, radyoda dini konuşmalar yapılması da istenmiştir (Cumhuriyet, 20 Şubat 1953). Maarif Bütçesi toplantısı sırasında ise DP'li bir milletvekili, din kursları açılmasını talep etmiştir (Cumhuriyet, 26 Ocak 1956).

Türkiye'nin Amerika ile olan ilişkileri CHP iktidarı sırasında başlasa da DP döneminde izlenen politika çok daha açık şekilde Batı'nın kayıtsız şartsız taklit edilmesi halini almıştır. DP ülkenin gelişmesi için Batı dünyasından destek alınmasına inanmıştır (Kongar, 1999: 150). Ankara'ya bir ziyarette bulunun Amerika Başkanı Eisenhower'a yapılan karşılama törenine 400 bin Ankaralı katılmış hatta bu Eisenhower'ı bile şaşırtmıştır. Başkan hiçbir yerde böyle karşılanmadığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 7 Aralık 1959).

Amerika ile yakınlaşmanın sonucunda, tek partili dönem zamanında başlayan anti-komünist düşünce giderek artmıştır. Komünistlere Dair Kanun gereği, komünizm propagandası yapanların cezası on yıla çıkarılmıştır (Cumhuriyet, 4 Ağustos 1951). Sonuç olarak da demokrasi sola kapalı bir hal almış, buna karşın çok daha tehlikeli faaliyetlerde bulunan İslamcı sağ desteklenmiştir (Çavdar, 1996: 81-82).

21 Temmuz 1953 tarihinde profesörlerin siyasetle uğraşmasını yasaklayan kanun onaylanmıştır (Cumhuriyet, 22 Temmuz 1953). Menderes, İstanbul basını, üniversite ve muhalefetin iktidara karşı bir cephe halinde harekete geçtiğini belirterek,

üniversiteler için "istersek bugün çanlarına ot tıkayabiliriz" demiştir (Cumhuriyet, 26 Ocak 1956).

Demokrat Parti döneminde kültürel ortamı yaralayan iki büyük hareket ise Köy Enstitüleri ve Halkevlerinin kapatılması olmuştur. Bu yolda ilk adım 8 Ağustos 1951 tarihinde halkevi ve halkodalarını devletleştiren yasanın kabulü ile başlamıştır. Parti ve devlet örgütlemesinin iç içe geçtiği tek parti döneminde bu durum göze batmazken, çok partili sisteme geçildiğinde toplumun sosyal ve kültürel anlamda gelişimini hedefleyen bir örgütün, siyasi bir partiye bağlı olması sakıncalı hale gelmiştir. Daha, çok partili döneme geçilmeden önce durumun farkında olan CHP, bir karar alarak Halkevlerini "hükmi şahsiyet" olarak partiden ayırmış ancak bu kurumları özerk bir hale getirememiştir. Ancak DP için Halkevlerinin devletleştirilmesi yeterli olmamış, 1952 yılında halkevleri kapatılmış, devamında CHP'nin mal varlığına el konmuş ve 1954 yılında Köy Enstitüleri geleneksel ilköğretmen okulları ile birleştirmiştir.

Nadir Nadi (1945), "Halkevlerini Kutlarken" başlıklı yazısında halkevlerini şöyle tanımlamıştır:

> "Aydın ve ileri bir cemiyetin hür düşünceli çocukları kendilerine ve başkalarına faydalı olmak imkanını orada bol bol bulurlar.
>
> …Serbest ticaret aleminde ticaret hayatının isteklerine ayak uyduramayan tüccarlar nasıl iflasa mahkum ise, dünyanın bu devirdeki gidişine ayak uyduramayan milletler de toptan kalkınması, memleket davalarını toptan benimsemesi, bu davaları gerçekleştirebilecek ehil elleri ve kafaları milyonların içinden seçip bulmasıyla mümkündür.
>
> İşte bizce yeni Türk rejiminin en güzel eseri olan halkevleri bilhassa bu bakımdan önemlidir. Türk demokrasisi makine adamı dama taşı gibi biri ötekisinin yerine konabilen seri adam tipi istemiyor. Aksini düşünmek, eski devirdeki absolütist ve yeni devirdeki faşist rejimlerin işine gelir ki onların akıbeti meydandadır. Teni Türk rejimi seçkin adam, uzman adam, karakterli adam tipi istiyor. Bu adamları seçecek ve işleyecek olan irili ufaklı kültür kurumlarımızı bir fabrikaya benzetirsek; bunun ilk kalburunu hiç şüphe yok ki Halkevleri teşkil eder. Bu bakımdan ele alınınca derhal anlaşılır ki bu evler hakiki anlamında Türk öğretmeninin, Türk şairini, Türk artistinin, Türk ressamının, Türk hatibinin ve nihayet Türk idarecisinin birer fidanlığıdır."

Liberal ekonominin başlarda yarattığı canlılık, özel yatırımların desteklenmesi, Marshall yardımı ve dış borçlanma sayesinde karayolu, baraj, elektrik santrali gibi altyapı yatırımlarına ağırlık verilmesi, özellikle de karayolu yapımları ile küçük

yerleşim bölgelerinin merkezlere bağlanması, modern tarım aletleri kullanımının yaygınlaşması ve uygun iklim koşulları sonucu alınan iyi hasat, dışarıdan alınan ekonomik yardım ve sindirilmiş muhalefet, 1954 seçimlerinden DP'nin oy oranını daha da arttırmıştır. Ancak 1955 yılından sonra alınan dış yardımlar azalmış, ödemeler dengesi bozulmuş, ithalat yapılamaması sebebiyle pek çok ihtiyaç maddesi karaborsaya düşmüştür (Kili, 1892: 197, Çavdar, 1996: 61-62).

Bunlara bağlı olarak 1957 seçimlerinde gelindiğinde Demokrat Partinin oy oranı %50'nin altına düşmüş, parti içi gerilim ve kopmalar başlamıştır. Seçimlerle biraz daha güçlenen muhalefete aydın ve kentlililerin desteği artmış, Hürriyet Partisi kendini feshederek CHP'ye katılmıştır.

Oy kaybeden Demokrat Parti'nin muhalefete karşı tutumu da giderek sertleşmiştir. 1 Mayıs 1959 tarihinde, İsmet İnönü'nün Uşak ziyareti sırasında bir grup Demokrat Partili tarafından yolunun kesilmesi ve olayların ardından İnönü'nün demecinin yayınına yasak getirilmesi, bunların hemen ardından CHP'yi destekleyen Ulus ve Akis Gazetelerinin kapatılması, kuruluşunda yasakların kaldırılması ve özgürlük istemlerinde bulunan Demokrat Parti'nin çok partili sistem içerisinde kurulmuş olmasına rağmen tek parti gibi davrandığını göstermiştir (Kongar, 1999: 149, Cumhuriyet, 2-17 Mayıs 1959).

Baskı ortamının en üst noktasına ise 27 Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ile ulaşmıştır. Bu komisyon; savcı, sivil ve askeri yargıçların tüm yetkilerine sahip olacak, her türlü sansür ve el koyma yetkisi bulunacak ve kimse komisyon kararlarına itiraz edemeyecektir. Tahkikat göreve, tahkikat encümeninin müzakereleri ile ilgili yayınları yasaklayarak başlamıştır (Cumhuriyet, 19 Nisan 1960). Demokrasi ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması anlamına gelen uygulamalar ülkede şiddetli protesto ve eylemlerle karşılanmış, Ankara ve İstanbul'da çıkan olaylar üzerine sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve bu haberlerin yayını yasaklanmıştır (Cumhuriyet, 29-30 Nisan 1960). Ankara'da mektup ve telgrafa sansür konmuş, şehirde gezmek maksadı ile beş kişinin dahi bir araya gelerek dolaşması yasaklanmıştır (Cumhuriyet, 23 Mayıs 1960). Son olarak da, Meclis konuşmalarının yayını yasaklanmıştır (Cumhuriyet, 26 Mayıs 1960).

Ülkede artan huzursuzluk sonucu, Silahlı Kuvvetler 27 Mayıs sabahı yönetime el koymuştur. Silahlı Kuvvetler İdaresi'nin radyodan yaptığı konuşma şöyledir:

> "Dün gece saat 3'ten itibaren Türk Silahlı Kara Hava ve Deniz Kuvvetleri yurt idaresini ele almışlardır.
>
> Gayemiz bu hareketi selametle bir neticeye vardırmak ve tarafsız bir idare tahtında en kısa bir zamanda serbest seçim yaparak; hangi taraf olursa, kim kazanırsa kazansın idareyi onun eline bırakmaktır" (Cumhuriyet, 27 Mayıs 1960).

3.2. İstanbul'da Koruma

Bu bölümde 1950-1960 yılları arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan imar hareketleri ve koruma yaklaşımları ayrı başlıklar halinde incelenecektir. İmar hareketleri başlığında Müşavirler Heyeti, Alman planlamacı Hans Högg ve İtalyan Luigi Piccinato'nun planlama çalışmaları ile Adnan Menderes tarafından gerçekleştirilen imar faaliyetlerine değinilecektir.

Koruma yaklaşımları bölümünde ise korumaya yönelik kurumsal düzenlemeler ve gerçekleştirilen uygulamalar iki ayrı başlık halinde sunulacaktır. Kurumsallaşma kısmında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluşu diğer kısımda ise gerçekleştirilen uygulamalar değerlendirilecektir.

3.2.1. İmar Hareketleri

1950 yılında Prost'un gidişi üzerine, hazırlanmış olan nazım planlar, imar planları ve detay çalışmalarının İstanbul'un tarihi, ekonomik yapısına göre değerlendirerek, hangilerinin geçerliliğini koruduğunu tespit edebilmek için "Revizyon Komisyonu" kurulmuştur. Komisyon üyeleri arasında Kemal Ahmet Aru, Mukbil Gökdoğan, M. Ali Handan, Cevat Erbel, Muhittin Güven, Behçet Ünsal, Mithat Yenen yer almış, Seyfi Arkan da müşahit olarak toplantılara katılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan raporda komisyon; planın hazırlanışının günün şehircilik anlayışına uymadığı, mevcut haritaların yetersizliği nedeni ile topografyadan bağımsız planlama yapıldığı, planlama ölçeği değiştiğinden ana fikirden uzaklaşıldığı ve planlamanın sorunlara çözüm getirmek yerine, kenti süslemeye dayalı bir anlayışla hazırlandığı sonucuna varmıştır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 80-81). Komisyon İstanbul'u gelişme alanları ve hinterlandı ile birlikte ele alan bir çalışma başlatılmasını, bu çalışmalar tamamlanıncaya kadar da imar uygulamalarının eski plana göre devam ettirilmesi tavsiyesinde bulunmuştur (Tapan, 1998a: 81). Komisyon ayrıca planlama çalışmalarının organize edilmesi için "İstanbul Şehri İmar Planı Daimi Komisyonu" adında bir heyet kurulmasını da önermiştir (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 81).

Bu dönemde planların Türk uzmanlar tarafından hazırlanması gerektiği görüşü, gündeme gelmiştir. Sedad Çetintaş (1951), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "Müstakbel İstanbul" başlıklı yazısında konuya şöyle değinmiştir:

> "Herhangi bir şehir mütehassısı çağırmadan evvel şehrimizin ana bünyesi üzerindeki esas ihtiyaçları, şematik bir halde şehrin sahibi olan biz Türkler hazırlayalım, zira bu şehrin tarihini de bedayiini (güzellik) de, askeri, ticari ve iktisadi hususiyetlerini de, hatta yağmuruna, rüzgarına kadar biz Türkler biliriz."

1952 yılında İstanbul Belediyesi şehircilik çalışmalarının yürütülmesi için İstanbul Teknik Üniversitesi ve Güzel Sanatlar Akademisi ile temaslara geçmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Şehrin İmar Hareketlerine Hız Verildi" başlıklı haberde, Prost Planı'nın tatbiki ve planlanmamış kısımların planlarının hazırlanması için üniversiteden hocalara teklif götürüldüğü ve konuya ilişkin memleketimizdeki mütehassıslardan istifade edileceği belirtilmiştir (Cumhuriyet, 23 Ocak 1952). 1952 yılında İstanbul planlamasını yapmak üzere Kemal Ahmet Aru, Mukbil Gökdoğan, Emin Onat, Cevat Erbil'in de aralarında bulunduğu, "Müşavirler Heyeti" adlı komisyon kurulmuştur.

Müşavirler Heyeti'nin hazırladığı 1/5000 ölçekli Beyoğlu Nazım Planı 1954 yılında onaylanmıştır. Bu planın Prost Planı'ndan başlıca farkı sınırlarının neredeyse iki kat genişletilmiş olmasıdır. Böylece Beyoğlu bölgesi Levent ve Mecidiyeköy de dahil olmak üzere Sütlüce'den, Rumelihisarı'na kadar uzanan 3400 hektar alana yayılmıştır. Bu plan bölgenin nüfusunun merkezden çevreye doğru azalmasını esas almıştır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 81).

Müşavirler Heyeti tarafından hazırlanan İstanbul Ciheti Nazı Planı'nın şehir meclisi gündemine alındığını belirterek, planın ana hatlarından söz eden Kazım Kip (1955), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında planın onaylanmamasının yaratacağı olumsuzlukları şöyle anlatmıştır:

> "Plan şehir meclisinin 21 Ekim tarihinde yapacağı toplantıda tasdik edilmediği taktirde, tekrar müzakeresi gayrı muayyen bir zamana kalacak ve bu havalide başı boş bir inşaat hareketi devam edeceği gibi, arsa spekülasyonlarının da arkası kesilmeyecektir."

1/10.000 ölçekli "İstanbul Ciheti Nazım Planı" Şehir Meclisi'nin 21 Ekim tarihli toplantısında onaylanmıştır. Bu planda da Prost Planındaki sınırlar genişletilerek, Eyüp, Sarayburnu, Yenikapı, Yedikule, Bakırköy, Yeşilköy, Florya doğrultusu ile bu doğrultunun kuzey bölgesini kapsayan, 7000 hektarlık bir alan planlanmıştır

(Doğusan, 2004: 68). Planın en önemli özelliği İstanbul için hazırlanan ilk sanayi planı olmasıdır. Buna göre sanayi bölgelerinin sur dışında Haliç'ten Marmara'ya, batıdan Bakırköy'e kadar dağıtılması, Beyoğlu civarında ise Feriköy etrafında toplanması, iskan bölgelerinde kalan zararlı sanayinin nakli, Tuzla-Pendik civarında sanayi ve serbest liman bölgesi olması planlanmıştır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 82).

Alman planlama uzmanı Hans Högg, başlatılan uygulamaları yönetmek ve bir öneri geliştirmek için 1956 yılında Türkiye'ye çağırılmıştır. Högg İstanbul'un eskiden yaya şehri olduğunu, bu nedenle yol yapımı ve bağlantılarda sorunlarla karşılaşıldığını ve yolların şehir strüktürü, tarihi elamanlar ve şehir manzarasına göre ayarlanması gerektiğini belirtmiştir (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 83). 1960 yılına kadar çalışmalarını sürdüren Högg, İstanbul için dört ana ulaşım bandı belirlemiştir. Bunlar ilki Haliç ve Boğaz kıyılarında ince bir bant olarak gidecek olan sahil bandı, ikincisi korunması gereken bölgelerin konturlarını izleyen iş bandı, üçüncüsü Avrupa ve Anadolu semtlerinin merkezini bağlayan anayol ve onun bölümleri ve sonuncusu havaalanı, banliyö ve şehirlerarası yollara ilişkin dış banttır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 83).

1956 yılında başlatılan Menderes'in imar faaliyetleri şu ana amaçlar etrafında gelişmiştir: trafiği rahatlatmak için yollar ve meydanlar açmak, İstanbul'u güzelleştirmek ve dini yapıları onarmak (Ersel ve diğ. 2002:296, Tekeli, 1991: 26-27). Bu amaçlara yönelik yasal düzenlemeler, uygulamalara başlanmadan hemen önce yapılmıştır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 1952 yılında[1] almış olduğu kararda eski eser binaların yıkım kararının Yüksek Kurul tarafından verilmesi gerektiğini belirtmiştir. 1956 yılında[2] ise yıkımına karar verilen binaların yıkımından önce fotoğraflanıp, rölövesinin çıkarılması karara bağlanmıştır. Ancak 9 Temmuz 1956 tarihinde kabul edilen yeni İmar Kanunu, maili inhidam binaların, tamamı ya da bir kısmının yıkılacak derecede tehlike gösterdiği raporla belirlendiği taktirde hemen yıktırılması düzenlemesini getirmiştir (Cumhuriyet, 16 Ocak 1956).

8 Eylül 1956 tarihinde çıkarılan İstimlak Kanunu ile de, istimlak yetkisi belediyelere verilmiştir (Altınyıldız, 1997: 85). İstimlak Kanunu'nun çıkmasından hemen sonra

[1] Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.1952 gün ve 71 sayılı kararı.
[2] Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 6.6.1956 gün ve 506 sayılı kararı.

ise 1960 yılına kadar sürecek olan imar hareketleri başlamıştır. Menderes imar hareketlerine ilişkin basın toplantısında, İstanbul'un tarih ve doğasına yakışır bir imarın memleket meselesi olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 25 Eylül 1956).

Gerek Prost'un hazırladığı Nazım Planların, gerekse de Müşavirler Heyeti tarafından hazırlanan nazım planların, girişilen imar hareketlerine yeterli olmaması sebebi ile, nazım planları yeniden ele almak üzere 1 Nisan 1958 tarihinde İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kurulmuştur. Bu yeni Müdürlük, İtalyan Luigi Piccinato yönetiminde İstanbul'un 1/10.000 ölçekli nazım planını hazırlamıştır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972: 86, Doğusan, 2004: 72).

Bütün bu planlama çalışmaları süresince, büyük istimlakler ile "plansız" imar hareketleri devam ettirilmiştir. 1958 yılına gelindiğinde Belediye'nin istimlak borçlarını ödeyememesi nedeni ile büyük istimlaklerin durdurulmasına karar verilmiştir (Cumhuriyet, 16 Ekim 1958). Bu dönemden sonra küçük ölçekli istimlak hareketleri devam etse de, istimlak gerektirmeyen faaliyetlerin yapımına ağırlık verilmiştir (Cumhuriyet, 21 Nisan 1959). 1960 yılına kadar İstanbul'da istimlaklere harcanan 536 milyon lira, o yıl Türkiye'deki tüm belediyelerin toplam bütçesini aşmıştır (Altınyıldız, 1997; 87).

Otoyol ağırlıklı imar hareketleri kapsamında, bu dönemde açılan önemli ulaşım aksları; 60 metre genişliğindeki Vatan Caddesi (Aksaray-Edirnekapı arası), 50 metre genişliğindeki Millet Caddesi (Aksaray-Topkapı arası), Fevzi Paşa Caddesi (Atatürk Bulvarı-Edirnekapı arası), Londra Asfaltı (Florya-Topkapı bağlantısı), Sirkeci-Florya arası sahil yolu, 50 metre genişliğindeki Eminönü-Unkapanı yolu (Ragıp Gümüşpala Caddesi), 50 metre genişliğindeki Barbaros Bulvarı, Karaköy-Tophane arasındaki Kemeraltı Caddesi olarak sıralanabilir (Çeçener, 1994: 273), (Şekil 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6).

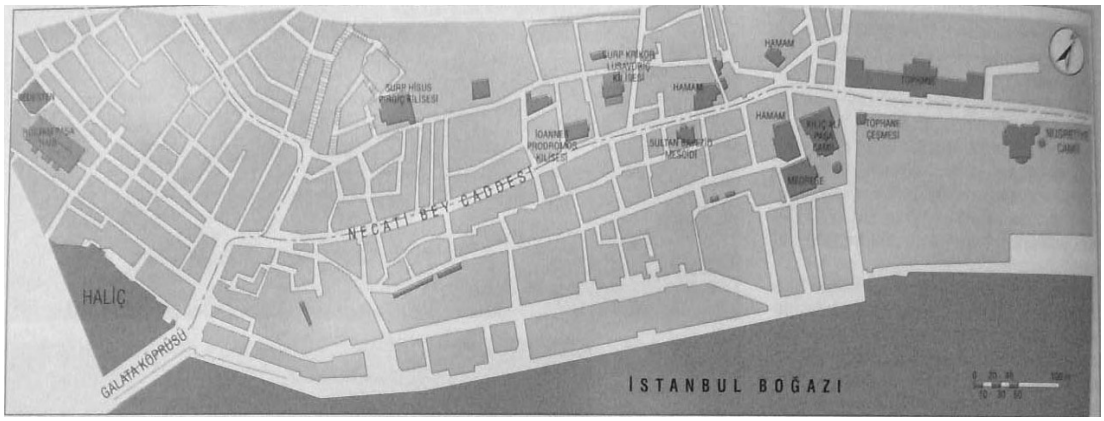
Bunlardan Vatan Caddesi'nin İstanbul'un en mühim caddelerinden biri olacağı, etrafındaki arsalar müessese ve bankalar tarafından satın alınarak, üzerlerine büyük binalar inşa ettirileceği müjdelenmiştir (Cumhuriyet, 30 Temmuz 1957).

Şekil 3.1: Millet Caddesi 1958 (Yaltırık,1994: 416).

Bu dönemde yapılan istimlak ve yıkımların, yolsuzluk ve arsa spekülasyonuna sebep olmasından dolayı tepkiler gelmiştir. Sıddık Sami Onar (1957), "Şehircilik ve İmar Düşmanlığı" başlıklı yazısında yapılmakta olan imar faaliyetleri hakkında görüşünü şöyle ifade etmiştir:

> "Vakıflar ilim, sanat, içtimai yardım fikir ve şuurlarını bilhassa sanat şuurunu kaybettikten sonra mütevellilerin elinde bir kazanç ve geçim vasıtası haline gelmişler, bunların imarında sanat düşüncesinden ziyade hasis ve küçük menfaatler üstün tutulmuş ve bunun neticesi olarak da vakfın menfaati, tamir ve ihyası maskesi arkasında, şahsi menfaatler sağlamaya çalışılmış, en güzel eserlerin duvarlarına ve hatta içlerine kadar çirkin ilaveler, ekler sokulmuştur. Askeri mağlubiyetlerin ve iktisadi buhranların halk tabakaları arasında uyandırdığı ıstırabı ve halkın günlük ihtiyaçlarından başka bir şey düşünmesini ve sanat ve güzelliği lüzumsuz bir israf sayar bir ruh haline düşmüş olmasını istismar eden, her ne pahasına olursa olsun bu tabakayı kazanarak elinde tutmak isteyen demogoglar da en hayırlı ve en hayati imar hareketlerini ve müesseselerini de menfi bir propaganda vasıtası olarak kullanmaktan çekinmemişlerdir. Bu arada iyi ve faydalı hareket ve faaliyetlerden de gayrı meşru menfaat teminini düşünen spekülasyoncular da imar hareketlerinden istimlakler inşaat taahhütleri, şehir planları üzerinde nüfuz ticaretleri, imardan husule gelen rantları elde etmek gibi yollarla halkın gözüne batacak haksız menfaatler elde etmeye çalışmışlar, halkta imar hareketlerinin samimiyeti hakkında şüphe uyandırmışlar ve bu hareketlere karşı menfi reaksiyonlar husulüne sebep olmuşlardır."

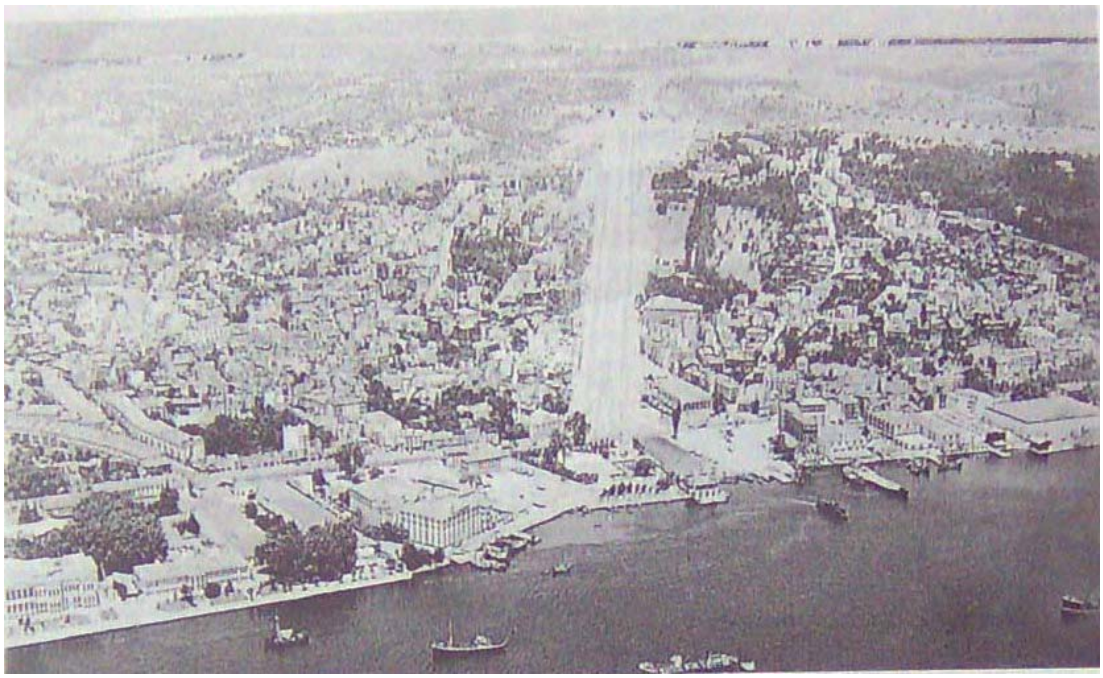
Şekil 3.2: Menderes İmarından önce Tophane-Karaköy arası (Kuban 1994b: 390).

Şekil 3.3: Menderes İmarından sonra Tophane-Karaköy arası (Kuban 1994b: 391).

Şekil 3.4: Karaköy Meydanı'nda yıkım çalışmaları (Kuban 1994b: 392).

Şekil 3.5: 1957-1958 Barbaros Bulvarı yapım çalışmaları (Kuban 1994e: 416).

Şekil 3.6: Menderes İmarı sırasında açılan Kemeraltı Caddesi (Kuban 1994b: 390).

1956 yılında bir firmaya Boğaz Köprüsü fizibilite etüdü yaptırılmıştır. (Tekeli, 1991: 27). Hüsnü Sadık Durukal (1956), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Asma Köprü" başlıklı yazısında, köprünün gerek teknik, gerekse iktisadi açıdan tünelden daha uygun olduğunu ve Hisarlar arasında zemin etütlerine başlandığını belirtmiştir.

Ulaşım projeleri kapsamında Beyazıt-Mecidiyeköy arasında metro yapımı gündeme gelmiştir (Cumhuriyet, 23 Ekim 1954). Metro tasarısına ilişkin yazısında Gündüz

Özdeş (1958), en az aktarma ile istenilen yere varmak konusunda İstanbul'dan daha uygun bir şehir olmadığını, maliyet ve rantabilite, sürat, taşıma kapasitesi, kaza olasılığı göz önüne alındığında metronun İstanbul'un en acil ihtiyacı oluğunu belirtmiştir.

Camilerin yapım ve onarımına büyük yer veren imar hareketleri kapsamında Taksim'e bir cami yapma projesi de gündeme gelmiştir. Konuya ilişkin yazısında Necdet Evliyagil (1952), şöyle demiştir:

> "Taksim Meydanı İstanbul'un büyük çapta Türk ve İslam mimari abidelerinden mahrum bir köşesidir. Ağa Camiinin tamiri ve Şişli Camiinin inşasından sonra, çehresi biraz daha değişen Beyoğlu semti için Taksimde bir cami daha inşa edilmesi düşünülmektedir."

Batılılaşma sürecinin yaşandığı bir ortamda, mimarlık da uluslararası sisteme açılmaya başlamış, modern mimari uygulamaları İstanbul'da yerini almıştır. Hilton Oteli'nin inşası, bu uygulamaların en önemli örneği olmuştur. Amerikan Skidmore, Owings Merrill Firması ve Sedad Hakkı Eldem ortaklığında hazırlanan otelin temeli 16 Nisan 1952 tarihinde atılmış, açılışı ise 10 Haziran 1955 tarihinde törenle yapılmıştır (Cumhuriyet, 17 Nisan 1952, 11 Haziran 1955). Açılış töreninde vali Hilton otellerinin sahibi Conrad Hilton'a fahri hemşerilik unvanı verilmiştir (Cumhuriyet, 11 Haziran 1955). Mimar Sedad Hakkı Eldem projesini şöyle anlatmıştır:

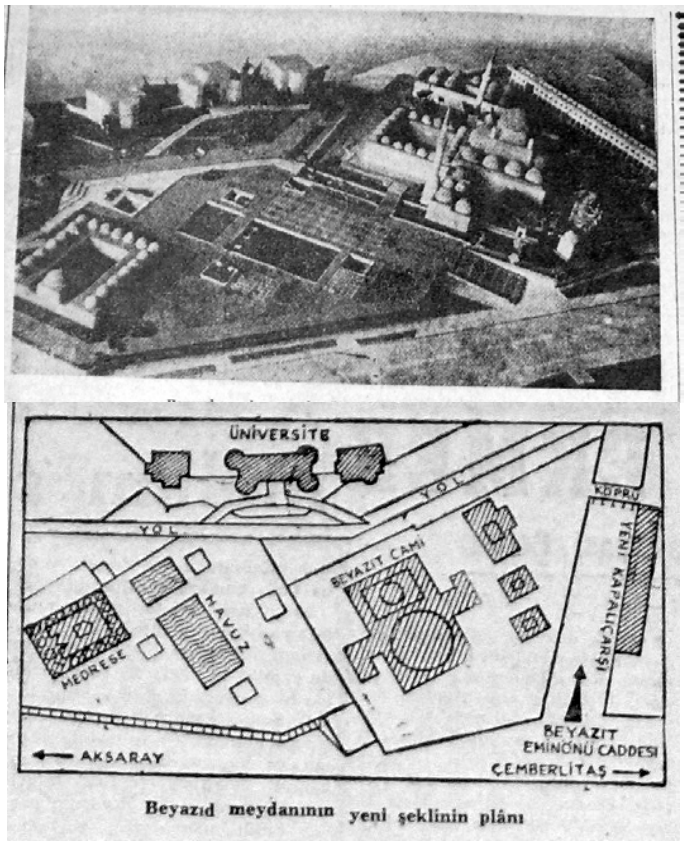
> "Bugüne kadar yaptığım Yalova Termal Otel, Adalet Sarayı ve İstanbul Üniversitesi gibi binalar Hilton'un yanında basit kalır. Ben Hilton'u karada kagir olarak yapılmış bir transatlantiğe benzetiyorum. Amerikan tipi dediğimiz ve modern mimari ekolleri tarafından esas olarak kabul edilmiş olan bu tip bir otel Avrupa'da ilk defa İstanbul'da inşa edilmiş bulunmaktadır" (Cumhuriyet, 10 Haziran 1955).

İmar hareketleri kapsamında meydan düzenlemeleri de gündeme gelmiştir. Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi sırasında, Taksim Gezi Parkı'nın, Taksim Gazinosu seviyesine indirilmesi ve Cumhuriyet Anıtı'nın yerinin değiştirilmesi düşünülmüş, ancak gerçekleştirilmemiştir (Cumhuriyet, 11 Ağustos 1957).

Beyazıt Meydan düzenleme önerileri ise tartışmalara neden olmuştur. Yapılacak düzenleme ve yol güzergahları pek çok kereler değiştirilmiştir. Beyazıt Meydanı düzenlemeleri kapsamında, Marmara Sineması'nın bulunduğu yapı adasının istimlakine karar verilmiştir (Cumhuriyet, 27 Mart 1958). Beyazıt Camisi'nin ortaya çıkarılabilmesi için 1958 yılında Yeniçeri Caddesi, Okçular Caddesi ve Çarşıkapı

Caddeleri arasında kalan kısımda yeni istimlakler yapılmıştır (Doğusan, 2004: 87). Prof. Piccinato ve Hans Högg tarafından Beyazıt Meydanı için iki proje hazırlanmıştır (Şekil 3.7). Högg projesini şöyle anlatmıştır:

> "Beyazıd Camii, Beyazıd Medresesi ve Üniversite arasında bulunan şimdiki meydan yol seviyesinden 4 metre yükseltilmek suretiyle tesviye edilecektir. Meydanın üzerindeki 80.000 metrekarelik saha betonarme döşenecektir. Tesviye edilmiş bu sahanın altında 300 dükkan bulunacaktır.
>
> Meydanın üzerinde 60 metre genişlik ve 10 metre uzunluğunda iki parçalı havuz yapılacak, havuzun etrafında yeşil sahalar yer alacaktır" (Cumhuriyet, 22 Mayıs 1959).

Şekil 3.7: Hans Högg'ün Beyazıt Meydanı öneri projesinin maket ve krokisi (Cumhuriyet, 22 Mayıs 1959).

Siyasi açıda büyük önem taşıyan1960 Devrimi sebebe ile, Beyazıt Meydanı'nın düzenlenmesi bu dönemde gerçekleştirilememiştir.

Menderes tarafından gerçekleştirilen imar hareketleri sırasında, aralarında sayısı tespit bile edilemeyen kültür varlıklarının da bulunduğu 7289 tane bina yıkılmıştır (Tekeli, 1991: 26). İmar hareketlerinden hemen önce çıkarılan imar kanunun maili inhidam durumdaki yapılara ilişkin maddesi ise Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu saf dışı bırakılarak, eski eser binaların fotoğrafları bile çekilmeden yıkılmalarına yol açmıştır.

Menderes Dönemini noktalayan 27 Mayıs harekatının hemen ardından Mimarlar Odası İstanbul Şube Yönetim Kurulu Cemal Gürsel'e bir gönderdiği telgrafta şöyle demiştir:

> "İmar ve kalkınma kisvesi altında, yurdumuza ve şehirlerimize indirilen programsız, plansız ve hesapsız ağır darbeler karşısında, yapılmış olan teşebbüs ve dinmelerimizin akim kalması ve içlerimize çöken acılardan kurtulmuş olarak, bugün derin sevinç ve huzur içinde bulunuyoruz. … Sizlere inanıyoruz ve güveniyoruz" (Ekinci, 1994: 26).

Önceki bölümde ortaya çıkışına değinilen Zeytinburnu ve Taşlıtarla gecekondu bölgelerinde hükümet 1952 ve 1954 yıllarında göçmenler için 2 bine yakın tek katlı, bahçeli konut yaptırmıştır. Bu düzenli alan giderek buraya ilk başta yerleşen göçmenleri tanıdık ve akrabalarının bahçeler içerisine kendi gecekondularını yapmalarıyla bozulmuştur. 1953 yılındaki imar affı ve Menderes'in siyasi gerekçelerle gecekondu yıkımlarını engellemesi, gecekonduların artmasına yol açmıştır (Şenyapılı, 1998: 303). Menderes, Levent'te yıkılmak üzere boşaltılan gecekonduların yıkımını "hiçbir gecekondunun tüten bacası yıkılmayacak" sözleriyle engellemiştir (Cumhuriyet, 9 Ocak 1958). Bu iki büyük gecekondu bölgesine 1950'li yıllarda Kağıthane de eklenmiştir. 1960 yılına gelindiğinde; İstanbul'daki gecekondu sayısının 60.000'in üzerinde olduğu, Devlet Bakanı tarafından açıklanmıştır (Cumhuriyet, 13 mart, 1960).

3.2.2. Koruma Yaklaşımları

Kentlerin gelişiminde yeniyi yaratma ve koruma arasındaki çatışma kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul'un kentsel değişim sürecinde de buna bağlı olarak imar hareketleri ve koruma arasında söz konusu çatışma yaşanmıştır. Bu dönemdeki imar hareketlerine başlanmadan önce dönemin Valisi Fahrettin Kerim Gökay tarihi abidelerin muhafazasını esas tutan zihniyetle hareket edileceğini açıklamıştır (Cumhuriyet, 25 Şubat 1956). İmar hareketlerini yöneten Menderes ise büyük abidelerin ihya edileceğini sık sık dile getirirken, bir yandan da "İstanbul'u yeniden fethedeceğini" belirten açıklamalar yapmıştır (Ersel ve diğ, 2002: 296).

Ancak 1956 yılında başlatılan imar hareketleri abidelerin ihyasından ziyade, tahribatına yol açmış, Sedat Çetintaş'ın (1951) belirttiği gibi, "imarcılık adına çalışan kör kazma" faaliyetlerine devam etmiştir.

3.2.2.1. Kurumsallaşma

1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, hem ilke koyan hem de uygulamaya yönelik karar alan ve yasayla oluşturulmuş ilk kurum olması nedeniyle büyük önem taşımıştır (Madran, 2002). Kurulun teşkil ve vazifelerine dair 2.7.1951 gün ve 5805 sayılı kanununda Kurul'un görevi; korunması gerekli mimari ve tarihi anıtların bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensip ve bunlarla ilgili programı tespit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek(denetlemek), anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak(denetlenecek) veya kendi vasıta ve tetkikleri ile ıttıla kesbedilecek (elde edilecek) her türlü konu ve ihtilaf üzerinde ilmi mütala bildirmek olarak belirlenmiştir (Akozan, 1977: 45). Aynı kanunun üyelere ilişkin ikinci maddesinde; kurul üyelerinin Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Güzel Sanatlar Akademisi, Bayındırlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından seçilecek birer üye ile, bunların seçecekleri dört üye, illerde kurulacak her üniversiteden seçilecek birer üye ile Vakıflar Genel Müdürü ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü'nden oluşacağı belirlenerek, bu üyelerin "tarih, arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, estetik şehircilik sahalarının bir veya birkaçında temayüz etmiş ve bu sahalarda eser ve etütler yapmış kimseler arasından seçilmesi" koşulu getirilmiştir (Akozan, 1977: 46).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulmasından sonra basit işleri Encümen'in değerlendirmesi, zor ve çekişmeli konulara ise altı ayda bir toplanması düşünülen Kurul'un bakmasına karar verilmiştir. Ancak Encümen'e giden dosya sayısı giderek azalmış ve 1970'ten sonra artık hiç evrak gelmeyen Muhafaza-i Asar-ı Attika Encümeni, tüm dosyalarını Kurul'a devrederek, lağvedilmiştir[3] (Eyice, 1994: 222).

3.2.2.1. Uygulamalar

XXII. Müsteşrikler (Doğubilimciler) Kongresi'nin 1951 yılında İstanbul'da toplanması ile Sedat Çetintaş, İTÜ'de Türk Mimari Eserleri Rölöve Sergisi açmıştır.

[3]. Muhafaza-i Asar-ı Attika Encümeni Daimi'sinin görevinin hangi tarihte sona erdiği bilgisine ulaşılamamıştır. Arşivlerde yer alan Encümen defterlerinin sonuncusu 1968 tarihlidir (Durukan 2004: 28).

İsmail Habib Sevük (1951), Çetintaş'ın kongre nedeni ile açılan rölöve sergisine ilişkin görüşlerini şöyle belirtmiştir:

> "Yıllardır milyonlar sarf edilerek restore edilmekte olan Taşkışla'nın kendisi heybetli bir harika, herkesin bu binayı göğüs kabarta kabarta gezmesi gerek. Mimar Sedad Çetintaş'ın rölöveleri ise Türkiye'mizde ilk defa başarılıp, ecnebi salahiyetleri de hayran bırakan ayrı bir zafer."

Çeşitli uygulamalara yönelik eleştiri yazıları Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almıştır. Ferdi Öner (1951), Adalet Sarayı'nın inşaat kazıları sırasında yok edilen eserlerin kazıyı yapmakta olan "amelelerin insaf ve izanına" terk edildiğinden yakındığı yazısında şöyle demiştir:

> "Buraya vurulan her kazmanın ucundan eski devirlere ait kıymetli eserlerin fışkırdığını görecek, bir kürek hamlesi ile tahrip edilmek tehlikesine maruz kalan irili ufaklı tarihi cevherin nasıl korkunç bir katliama kurban gittiğini hayret ve dehşetle müşahede edeceksiniz.…Nitekim Adalet Sarayı'nın buraya inşası bahis mevzuu olduğu günlerde yerli ve yabancı mütehassıslar bu sahada esaslı bir hafriyat yapılması lüzumunu belirtmişlerdir. Halbuki bu cihet nazara alınmadan kazı başlamış ve vurulan ilk kazmadan sonra azize Ofimiye ait kilise meydana çıkmıştır. …"

Haluk Y. Şehsuvaroğlu (1952), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazısında İstanbul siluetindeki değişimi şöyle anlatmıştır:

> "…Fakat İstanbul bugün imar tarihinin en mühim bir devrini yaşamaktadır. Bir vakitler, şekilleri irtifaları ve renkleri tespit edilen binalarla süslenmiş yedi tepenin efsanevi manzaraları artık silinmek üzeredir.
>
> … Aşı boyalı, geniş saçaklı, yayvan enlerin yerlerini irili ufaklı, şekilli şekilsiz beton apartmanlar kaplamıştır.
>
> İstanbul gelecek asırlara yedi tepesi seçilemeyen, mimari anıtları görülemeyen, cüce ve dev beton yapılar şehri olmak tehlikesi içindedir."

Üç yıl sonraki yazısında ise Şehsuvaroğlu (1955), İstanbul'un tarihi binalarının giderek yok edildiğinin ve bu yapıların korunması gerekliliğini şöyle vurgulamıştır:

> "İstanbul'daki mimari eserler ciddi bir şekilde tespit edilmeli, abideler, binalar sınıflandırılmalı ve bunlar türlü vesilelerle yıkılma, tahrip edilme tehlikelerinden korunmalıdır.
>
> … Muhakkak suretle muhafaza edilmeleri lazım gelen binalar üzerinde bundan sonra yol vesair mülahazalarla münakaşalar açılmamalı, yol mühendisleri cetvellerini bu binaların civarından uzaklaştırmalıdır.

> … Şehirler zamanla büyür, trafik ihtiyaçları müşkülleşir, yeni mahalleler, semtler kurulur fakat bütün bu gelişmelerde medeniyetlerin yadigarı olan tarihi anıtlar daima muhafaza edilir."

26 Kasım 1954 tarihinde Kapalıçarşı'da elektrik kontağından kaynaklanan çok büyük bir yangın meydana gelmiş ve 1500 dükkan yok olmuştur. Haber "İstanbul Şehrinin Uğradığı Büyük ve Acı Kayıp" manşeti ile yayınlanmıştır (Cumhuriyet, 27- 28 Kasım 1954). Yangında çarşının İç Bedesten ve Kuyumcular Caddesi'nin alt tarafı dışındaki diğer kısımları yanmıştır. Kapalıçarşı'nın Kalpakçılar Caddesindeki tamir esasları Kurul kararı ile belirlenmiştir.[4]

Çırağan Sarayı'nın otel yapılmasına karar verilmiş ancak, Emekli Sandığı yetkililerinin bir kısmının sarayın mimari özelliklerinin muhafaza edilmesini, bir kısmının ise modern bir otel yapılmasını istemesi konusundaki uzlaşmazlık nedeni ile konu ileriki bir zamana ertelenmiştir (Cumhuriyet, 8 Nisan, 5 Ekim 1955).

1955 yılında Uluslararası Bizans Tetkikleri Kongresi'nin İstanbul'da toplanacak olması üzerine, önemli bazı Bizans eserlerinin onarımının yapılması gündeme gelmiştir. Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı "Türk milletinin medeniyet dünyası asarını muhafaza etmekte gösterdiği titizliği, Bizans eselerine de aynı dikkat ve itina ile gösterdiğinin" sunulmasını amaçladıklarını belirtmiştir (Cumhuriyet, 16 Eylül 1955). Kongreden önce Kurul üyesi Arif Müfit Mansel'in önergesi üzerine Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu bir karar[5] alarak; Ayasofya, St.İren, Fethiye Camii, Kariye Camii, Fenari İsa Camii, İmrahor Camii, Bodrum Camii, Harami Ahmet Paşa Camii, Ese Kapısı Mescidi, Odalar Mescidi, Toklu Dede Mescidi, Sancaktar Mescidi, Tekfur Sarayı, Yedikule, Hipodrom civarı, Arkadyus Sütunu, Binbirdirek, Anemas Hapishanesi, Küçükayasofya Camii, Gül Camii, Kalenderhane Camii, Zeyrek Camii, Vefa Kilise Camii, Koca Mustafa Paşa Camii, Eski İmaret Camii, Atik Mustafa Paşa Camii, Kefeli Camii, Manastır Mescidi, Arap Camilerinin Kongre üyelerine gösterilebilecek şekilde tamir ve tanzim edilmesinin zaruri olduğunu ve Meydan düzenlemeleri ilgili idarelerce onarım programlarında dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Kongre'den hemen evvel Aya İrini, Fethiye Camii, Bodrum Camii, Fenari İsa Camii, Kariye Camii, İmrahor Camii, Küçük Ayasofya Camii ile Tekfur Sarayı'nın bakımları yapılmıştır (Altınyıldız, 1997: 94).

---

[4] Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 21.4.1955 gün ve 368 sayılı kararı.
[5] Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 22.4.1955 gün ve 369 sayılı kararı.

Vilayet İmar Komisyonu, inşa edilecek binaların projelerini mimari ve estetik açıdan kontrol edecek bir jüri oluşturulmasına karar vermiştir. "Estetik jürinin" İstanbul'un tarihi ve mimari siluetinin bozulmaması için kurulduğu belirilmiştir (Cumhuriyet, 3 Şubat 1956).

Cemil Topuzlu yapılmakta olan imar hareketlerine ilişkin röportajda "belediye nizamnamesine madde eklenerek, tarihi eser ve abideler etrafında inşa edilecek yeni binaların azami yüksekliklerinin tespit ve tahdit edilmesi gerektiğini" belirtmiştir (Cumhuriyet, 2 Ekim 1956).

1957 yılında Edirnekapı ve Topkapı civarındaki surların onarımı yapılmıştır (Cumhuriyet, 22-27 Temmuz 1957). Marmara Surları'nın oldukları gibi muhafazası için restorasyonları gündeme gelmiş, ancak yeterli mali kaynak bulunamadığı için ertelenmiştir (Cumhuriyet, 26 Eylül 1958). Surların onarımına ilişkin yazısında Emin Ali Çavlı surların eski çağ eseri olduğunu belirterek, hiçbir zaman, hiçbir surette eski çağ tarihi eserlerinin restore edilmediğini savunmuştur (Cumhuriyet, 26 Eylül 1958).

Eski eserlerin korunmasına ilişkin tek söylem cami onarımları ve camilerin etraflarının açılması olmasına rağmen, 1956 yılındaki imar hareketlerine başlanıncaya kadar bu konuda da bir atılım görülmemiştir. Metin Ergin (1953), Sultanahmet Camiinin etrafının gecekondularla kuşatılmasını eleştirdiği yazısında şöyle demiştir:

> "İstanbul'un en büyük tarihi abidelerinden biri olan Sultanahmet Camisi gecekonduların ve usulsüz inşaatın istilası altında. … Üç beş teneke parçası ya da taş bulan her şahıs caminin duvarına bitişik olarak bir gecekondu inşa ediyor.
>
> … Sultanahmet Camisi'nin hali ise büsbütün utanç verici. 1950'de Vakıflar tarafından tamir edilirken bir amelenin dikkatsizliği yüzünden kül olan camiye bitişik Mahfili Hümayun üç senden beri harap ve yanık bir vaziyette bırakılmış.Bu feci manzara muhteşem caminin bütün güzelliğini ortadan kaldırmaya kafi geliyor. Vakıflar Umum Müdürlüğü acaba neden burasını tamir edip camiyi bu çirkin vaziyetten kurtaramaz."

İmar hareketlerinin başlamasından sonra Ortaköy Camisi'nin etrafının yıkılarak açığa çıkarılması, Nur-u Osmaniye Camiini ortaya çıkarmak için etrafındaki binaların yıktırılması gibi gündeme gelmiştir (Cumhuriyet, 1 Ocak, 17 Ocak, 2 Eylül 1957). Rüstem Paşa, Mihrimah Sultan, Baliğaşa, Haseki, Kemankeş Mustafa Paşa, Kılıçali Paşa, Molla Çelebi, Ayazma, Rumi Mehmet Paşa, Firuzağa, Sokulu,

İshakpaşa, Hacıevhad, Nişancı Mehmet Paşa Camileri onarılmıştır (Cumhuriyet, 22 Ağustos, 20 Ekim 1957).

Şehsuvaroğlu (1957), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazısında, Eyüp'teki türbelerin çoğunun onarıldığından, eski sokak dokularının ihya edildiğinin, geniş meydanların yapılmasından kaçınıldığından ve bölgede yapılacak evlerin Türk evi tipinde olanlarına izin verildiğinden söz ederek, Eyüp'ün yeniden bir cennet haline dönüşeceğini belirtmiştir.

Dönemin en önemli restorasyon faaliyeti, İstanbul'un fethinin 500. yılı sebebi ile gündeme gelen Rumeli Hisarı olmuştur. Onarım için belediyenin, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan izin isteyen üzerine alınan 1952 tarihli Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla[6], "Hisar'ın onarımının uygun bulunmuş ancak onarımı için detaylı projeleri istenmiştir. Dönemine göre oldukça dikkatli ve titiz bir çalışma yapılmış, bahçe tanzim işlerinin aslına uygun yapılması için bir müsabaka bile açılmıştır (Cumhuriyet, 29 Mart 1958). Konu pek çok kereler Kurul gündemine gelmiş, merdiven korkuluğundan ağaçlandırma çalışmalarına varan çeşitli ölçeklerde kararlar alınmıştır. Rumelihisarı, Celal Bayar'ın talimatı üzerine 3 yıl süren bir restorasyon çalışması ve 2.490.000 liralık restorasyon maliyeti sonucunda müze haline getirilmiş ve İstanbul'un 505. fetih yılında açılmıştır (Cumhuriyet, 30 Mayıs 1958).

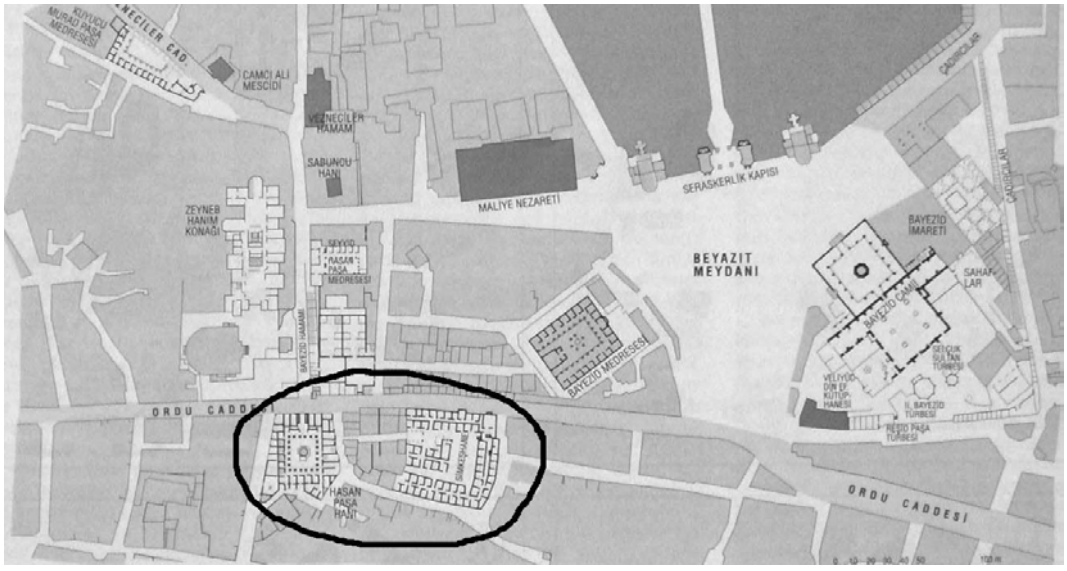
1956 tarihinde başlatılan istimlak ve yıkımlara dayalı imar operasyonları sırasında çok sayıda kültür varlığı yok edilmiştir. Ordu Caddesi'nin genişletilmesi nedeniyle Simkeşhane ve Hasan Paşa hamamlarının yıkımı gündeme gelmiştir. Mimarlar Odası meydanı çevreleyen eserlerin bütünlüğünün bozulmaması gerektiğini ve eski eserlerin yol genişletmelerine bağlı olarak yıkımının vahim bir kayıp olacağını belirtmiştir (Cumhuriyet, 9 Mart 1956).

Topkapı-Beyazıt arterinin Hasanpaşa Hanı ve Simkeşhane önündeki tıkanıklığını çözmek için Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na iki teklif sunulmuştur. Simkeşhane binasının bir kesinti veya tadilat yapılmaksızın, trafiğin bir kısmının arkadan açılacak bir yola intikal ettirilmesi "tercihe şayan" bir seçenek olarak görülmekle birlikte, istimlak için 12 milyon lira daha fazla maliyet getireceği

[6] Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 9.9.1952 gün ve 51 sayılı kararı.

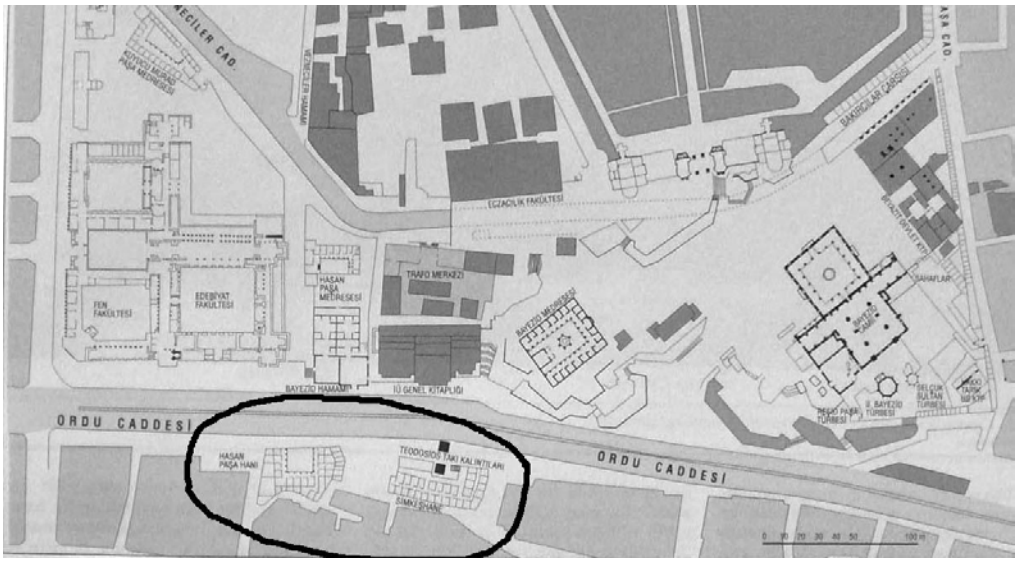
gerekçesi ile (Kurul üyelerinden Kemali Söylemezoğlu'nun karşı oyu ile), Simkeşhane'nin ön cephesinin azami 10-12 metre geriye aynen nakledilmesinin önerildiği ikinci teklifin kabulüne karar verilmiştir.[7] Ancak daha sonra Ordu Caddesi ile Yeniçeriler Caddesi'nin istikamet bakımından daha iyi bağlanması için yolun kaydırılması ve dolayısıyla da Simkeşhane'nin bir kısmının yıkılması teklifi üzerine, alınan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile izin verilmiştir[8] (Şekil 3.8, 3.9). Karada şöyle denmektedir:

> "Planın tetkikinden ve yapılan izahlardan Ordu Caddesi'nin cenuba doğru kaydırılması suretiyle Beyazıt Meydanı'ndan itibaren Topkapı'ya kadar yolun hem şakuli, hem ufki kurplarını mümkün olduğu kadar düzeltmek ve bu suretle bu yol üzerindeki diğer eski eserleri kıymetlendirmek ve yolun her noktasında standardını muhafaza etmek ve Beyazıt Hamamı ile Üniversite'nin önündeki kaldırımı genişletmek mümkün olacağı anlaşılmıştır.
>
> Her ne kadar Simkeşhane'nin Beyazıt tarafında kaldırılmak istenilen bu kolu meydanın eski bir eserle hudutlanmasını temin etmekte ve şehircilik bakımından fevkalade mühim ve enteresan bir hüviyet taşımakta ise de, yukarıda belirtilen diğer hususlar göz önüne alınarak muhafazasından sarfınazar edilmesine ve sadece planda kırmızı boya ile gösterilip muhafaza edilebileceği teklif edilen arka bloğun Simkeşhane'ye ait bir parça olması ve binanın mimarisi ve tarihi hakkında fikir verebilecek hususiyetleri taşıması dolayısı ile muhafazasına ekseriyetle karar verildi" denerek, bir kısmının yıkımına karar verilmiştir" (İstanbul IV Numaralı Koruma Bölge Kurulu arşivi).

Şekil 3.8: 19. yüzyılda Beyazıt Meydanı, Simkeşhane ve Hasan Paşa Han'ının durumu (Kuban 1994c: 1982).

[7] 14.7.1956 gün ve 514 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı.
[8] 8.7.1957 gün ve 661 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı.

Şekil 3.9: Ordu Caddesi genişletildikten sonra Beyazıt Meydanı, Simkeşhane ve Hasan Paşa Han'ın durumu (Kuban 1994c: 183).

Vatan ve Millet Caddeleri ile Eminönü-Unkapanı yolunun açılması sırasında ise, surların yollara denk gelen kısımları yıkılmıştır. Surlar yapı adalarının, binaların arasında kalmış, tespiti bile yapılmayan surlar zaman içerisinde yok edilmiştir (Çeçener, 1995: 102). Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Kara Surlarına ilişkin 6.1.1956 gün ve 607 sayılı kararında "yol geçirmek zaruretleri yüzünden kaldırılması icap eden sur parçalarının mümkün olduğu kadar çok yıkık yerlerden inhitab edilmesi ve icabında Kurul kararı ile başka yerlerden de olmak üzere kaldırılabileceğini" belirtmiş, bu kısımlar dışındaki kısımların ve hendeklerin korunarak, onarım ve restorasyonlarının yapılmasına karar vermiştir (İstanbul IV Numaralı Koruma Bölge Kurulu arşivi).

Kurul'un Deniz Surları'na ilişkin 15.11.1957 gün ve 637 sayılı kararında ise yol dolayısıyla yıkılması gereken kısımların yıkımına izin verilmiş, ancak surların denizden görünüş ve oranlarının bozulmaması için sur ile deniz arasından geçen yol kısımlarının mümkün olduğunca deniz seviyesine yakın bir nivodan geçirilmesi temenni edilmiştir, ayrıca Sarayburnu'ndan Florya'ya kadar yapılacak sahil yolunun 30 metreden, 15 metreye düşürülmesi ve yolun bu suretle sahil surları ile deniz arasından geçirilmesi, Topkapı Sarayı Arkeolojik alanı ile buradaki eserlerin kurtarılması olumlu bir gelişme olarak karşılanmıştır (İstanbul IV Numaralı Koruma Bölge Kurulu arşivi).

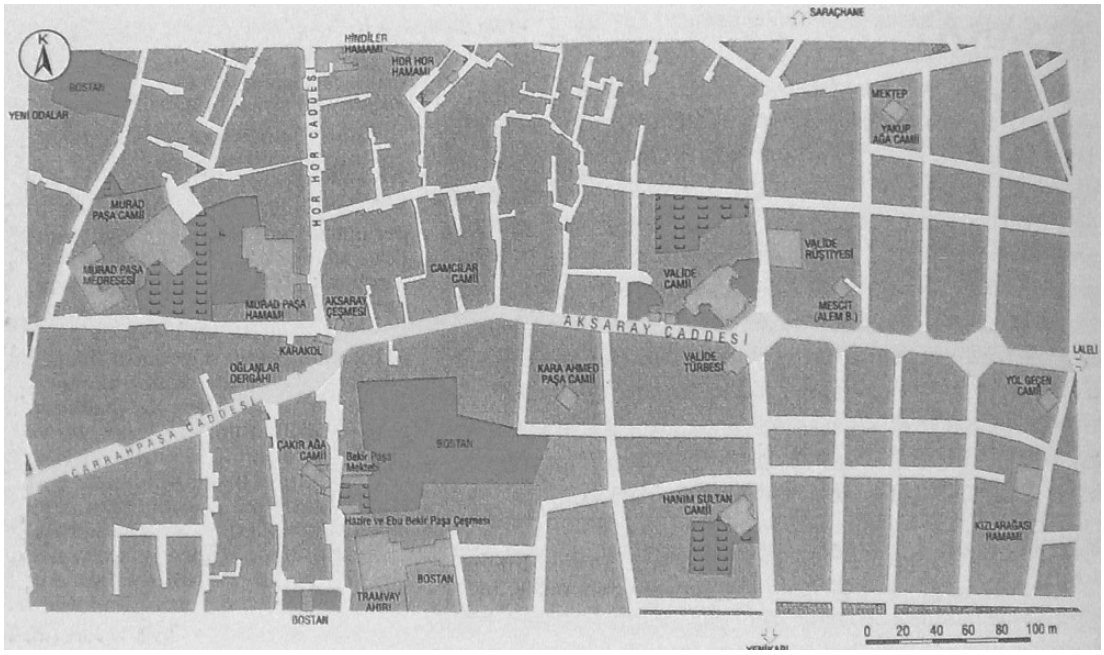
Şekil 3.10: Eminönü-Florya Sahil olu inşaatı (Kuban 1994b: 389).

İmar hareketleri sırasında yıkılan ve aralarında camilerin de yer aldığı sayısız kültür varlığını görmezden gelen Menderes, yedi yıllık Demokrat Parti iktidarı boyunca 86 tane caminin onarılmasıyla övünmüştür (Cumhuriyet, 20 Ekim 1957). İmar işlemlerine bağlı olarak yok olan cami sayısının 46 olduğu açıklaması ise, yitirilen anıt eserlerin bile öneminin fark edilmediğini göstermektedir (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1958).

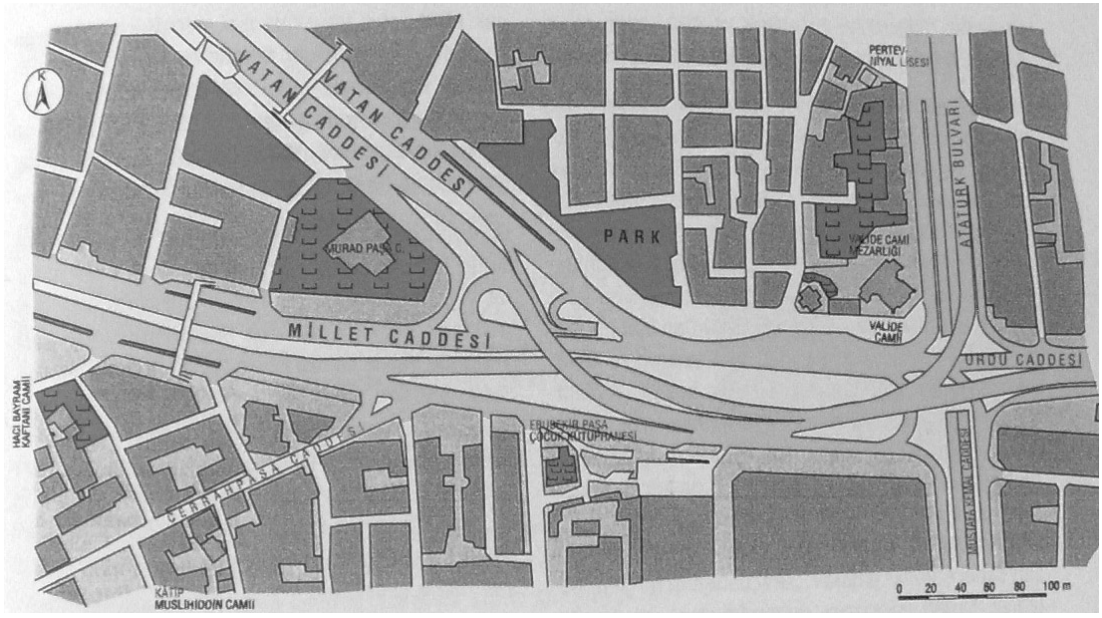
Tophane-Bebek Yolu inşası sırasında yok edilen eserler arasında; Galata Sur Burcu, Karabaş Hamamı, Karabaş Camii, Kılıç Ali Paşa Camii Dükkanları, Müşirlik Dairesi, Tophane Çeşmesi, Sanayi Kışlası, II. Abdülhamit Çeşmesi, Mecidiye Kasrı, Nusretiye Camii Sebili, Çivici Limanı Mescidi, Süheyl Bey Camii, Hatuniye Mescidi, II. Ahmet Paşa Kütüphanesi, Ahmet Paşa Türbesi, Fındıklı Hamamı, Yusuf Paşa Sebili, Ali Paşa Çeşmesi, Kabataş Limanı, Esad Mehmet Efendi Çeşmesi, Silahtar Yahya Efendi Çeşmesi, Saadettin Efendi Çeşmesi, Emin Ağa Sebili, Dolmabahçe Camii'nin Avlu Muvakkithanesi, Dolmabahçe Tiyatrosu ve Istab-ı Amire yer almaktadır (Çeçener, 1994: 272-273). Bütün bu istimlak ve yıkımlar sırasında yok edilen sivil mimarlık örneklerinin ise tespitini bile yapabilmek mümkün değildir.

Vatan-Millet Caddeleri ile Atatürk Bulvarı'nın genişletilmesi sırasında yok edildikleri tespit edilebilen kültür varlıklarının bazıları; Şirmert Çavuş Camii, Sirmert Çavuş Çeşmesi, Çavuş Çeşmesi, Tevekkül Hamamı, Yusuf Paşa Çeşmesi, Haftani Camii, Murat Paşa Camii, Aksaray Çeşmesi, Aksaray Karakolu, Horhor Hamamı, Oğlanlar Tekkesi, Çakır Ağa Camii ve Çeşmesi, Ebubekir Paşa Mektebi,

Camcılar Camii, Valide Çeşmesi, Valide Türbesi, Baba Camii, İsmail Ağa Camii, Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, İbrahim Paşa Hamamı, Gürcü Mehmet Çeşmesi, Ebul Fazıl Mahmut Efendi Medresesi, Ahmet Paşa Çeşmesi, Mimar Ayas Camii, Sebil, Firuz Ağa Mescidi, Mescit Kalıntısı, ,İbrahim Ağa Mescidi, Revani Çelebi Mescidi, Kırk Çeşmeler, Katip Çelebi Mezarı, Hasan Paşa Çeşmesi, Şücaeddin Camii, Şepsafa Kadın Camii, Subaşı Camii, Yaver Ağa Çeşmesi olarak sıralanabilir (Çeçener, 1994: 273), (Şekil 3.11, 3.12).

Şekil 3.11: Aksaray 1875, Vatan ve Millet Caddeleri açılmadan önce (Kuban 1998a: 182).

Şekil 3.12: Aksaray 1993, Vatan ve Millet Caddeleri açıldıktan sonra (Kuban 1998a: 183).

4. 1980- 1990 ARASI DÖNEMDE KORUMA

4.1. Dönemin Siyasi ve Ekonomik Yapısı

1975 sonrasında başlayan gergin siyasi ortam, halk arasında huzursuzluğu arttırmış, karşıt görüşlü kesimler sokaklarda birbirini öldürür hale gelmiştir. Kongar (1999: 196), 1980'den önceki iki yıldaki işlenen cinayet sayısının Sakarya Savaşı'nda ölenlerin sayısına eşit olduğunu belirtmektedir. "Sağ" ve "sol" gruplar arası her gün artarak yaşanan olaylar, yerel sıkı yönetimler ve ordunun uyarıları aslında 12 Eylül'ün sinyallerini önceden vermiştir. 27 Aralık 1979 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bir uyarı mektubu yazan Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, Silahlı Kuvvetlerinin halkın can, mal güvenliğini sağlamak için gerekli tüm önlemlerin ivedilikle alınmasını istediğini belirtmiştir (Kongar, 1999; 188-189).

24 Ocak 1980'de Demirel-Özal ortaklığında hazırlanan "istikrar programının" devreye girmesiyle, ekonomik sıkıntıların da şiddeti artmıştır. Bu ekonomik program IMF reçetesi olarak değerlendirilmiştir (Kongar, 1999; 187). Bu kararlara göre zarar eden herhangi bir ürün, kamu kuruluşu tarafından üretiliyorsa, anında zam yapılacaktır. Buna bağlı olarak da; petrol, şeker elektrik, kömür, Sümerbank ürünleri, gübre, çimento gibi temel ihtiyaç ürünlerine sürekli zam yapılmış ve kimi ürünlerin fiyatı 4 katına kadar çıkmıştır (Cumhuriyet, 31 Aralık, 1980). "Bu tedbirlerin hayatı daha çekilmez hale getirmek, pahalılığı artırmak için değil, bozulan dengeleri yeniden tesis etmek, ekonomiye sağlık kazandırmak için alındığını" belirten Başbakan Demirel, zamların yarar getireceği açıklamasında bulunmuştur (Cumhuriyet, 28 Ocak 1980).

Bu gergin ve siyasi ortam içerisinde Silahlı Kuvvetler, 12 Eylül 1980 sabahı Kenan Evren'in bildirisi ile yönetime el koyduğunu radyo ve televizyondan açıklamıştır:

> "…İşte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmet Kanunu'nun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini Türk milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararı almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur. Girişilen harekatın amacı ülke bütünlüğünü koruma, milli birlik ve beraberliği sağlama, muhtemel bir

> iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.
>
> Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır.
>
> Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir.
>
> Yurtdışına çıkışlar yasaklanmıştır.
>
> Vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlamak bakımından saat 17'den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur" (Kongar, 1999: 190-191, Cumhuriyet, 12 Eylül 1980).

Uğur Mumcu (1980), ihtilalden hemen sonra Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında durumu şöyle değerlendirmiştir:

> "Devlet, devlet olmaktan çıkar, parlamento on beş gün içinde seçilmesi gereken cumhurbaşkanını seçmez ve ülke baştanbaşa örtülü bir iç savaşın kanlı arenasına dönüşürse, Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koymasından doğal ne olabilir ki? Sonuç şaşırtıcı değildir".

Emekli Orgeneral, Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Bülent Ulusu'nun Başbakan, Turgut Özal'ın ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı olduğu yeni hükümet ihtilalden on gün sonra kurulmuştur (Kongar, 1999: 197, Cumhuriyet, 22 Eylül 1980). 24 Ocak kararlarının yaratıcısı olan Özal'ın ekonomiden sorumlu olması bir anlamda, 24 Ocak kararlarının uygulanacağı anlamına gelmiştir. Nitekim Özal, 12 Eylül harekatından sonra ekonomik istikrar programına devam edileceğinin açıklamış ve "bu hareketin getirdiği güven ortamı ve iş barışı sayesinde üretim ve ihracatta ciddi artışlar görülecektir" demiştir (Cumhuriyet, 24 Eylül 1980). Ancak ekonomide beklenen düzelme sağlanamamıştır. Yüksek faiz cazibesinin ortaya çıkardığı bankerlerin reklamları gazetelerde yer almış, bankalar bankerlerle baş etme yoları aramışlardır. Bir süre sonra ise bankerlerin iflas etmesi ya da kayıplara karışmasının sonucunda Özal istifa etmek zorunda kalmıştır. Fakat bu durum izlenen IMF ekonomik politikasında bir değişikliğe yol açmamıştır (Çavdar, 1996; 266-267).

12 Eylül pek çok yasak ve denetimi de beraberinde getirmiştir. 17 Ekim tarihinde siyasi partiler feshedilmiştir. Evren kararın gerekçesini şöyle açıklamıştır:

> "Türkiye'nin bu duruma gelmesinde büyük sorumluluk taşıyan siyasi parti mensup ve yöneticilerinin …yeni Anayasa, yeni seçim ve partiler kanunu hazırlanıp, normal seçimler yapılıncaya kadar bu yönetime yardımcı olmaları, hiç olmazsa köstek olmamaları beklenirken … 12 Eylül'den önceki davranışlarını memlekette hiçbir şey olamamış gibi devam ettirme çabası içinde bulundukları görülmüş…" (Cumhuriyet, 17 Ekim 1981).

1982 yılında yeni Anayasa'nın kabulünden önce geçici anayasa kabul edilmiştir. Geçici Anayasa içinde yer alan 7 madde saklı kalmak üzere, yeni bir Anayasa kabul edilene kadar 1961 Anayasası'nın yürürlükte olması hükmünü getirmiştir. (Cumhuriyet, 28 Ekim 1980). 1982 yılına gelindiğinde ise hazırlanan yeni Anayasa halk oyuna sunulmuştur ve eklenen bir madde ile Anayasa'nın kabul edilmesi durumunda Kenan Evren'in de Cumhurbaşkanı seçilmiş olacağı belirtilmiştir. Sonuçta hem anayasa hem de Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığı yüzde 91.4 gibi büyük bir oy oranıyla kabul edilmiştir (Kongar, 1999: 198-199).

Yeni Anayasa 1961 Anayasası ile getirilen mekanizmaları neredeyse tamamen sınırlayıp kısıtlamıştır (Kongar, 1999: 199). Yeni anayasa ile temel hakların sınırlandırılması, temel hak ve hürriyetlerin durdurulması kabul edilmiştir. Yaşama hakkı maddesinde herkesin yaşama hakkına sahip olduğu belirtilirken, mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi halinin bu hüküm dışında kaldığı açıklanmıştır (Çavdar, 1996: 268-169). Nitekim ihtilalden hemen sonra pek çok idam kararı alınmış ve bunlar uygulanmıştır. Yeni Anayasa ile; sendikaların siyasi amaç güdememesi (51. madde), sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin Sıkıyönetim Anayasa Mahkemesine dönüştürülebilmesi (143. madde), 1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihlerde; genel başkan ve yardımcısı veya vekilleri, genel sekreterler ve yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organ üyeliklerinde bulunanlara on yıl süre ile siyaset yasağının getirilmesi, aynı tarihten itibaren milletvekili ya da senatör olanlara ise beş yıl siyaset yasağı getirilmesi (geçici 4. madde), halk oylamasına geçerli sebebi olmadığı halde katılmayanların beş yıl boyunca diğer halk oylamalarına katılması ve aday olmalarının engellenmesi (geçici 16. madde) gibi pek çok kısıtlamalar getirilmiştir (Çavdar, 1996; 270-272). Kongar (1999: 199), 1982 Anayasa'sının Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 27 Mayıs müdahalesi ile yaptığı düzenlemeleri hemen hemen tümüyle sınırlama ve kısıtlama altına aldığını ve 12 Eylül'ün, 27 Mayıs karşıtı bir nitelik taşıdığını belirtmektedir.

Sivil yaşama geri dönülmesinde önemli bir adım olarak, Mayıs 1983'te siyasi parti kuruluşları serbest bırakılmıştır (Çavdar, 1996; 273). Her ne kadar özgür ve demokratik bir ortam varmış gibi davranılsa da, seçimlere katılacak parti ve adayları veto etme yetkisi Milli Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. İlk olarak Kuvvet Komutanları tarafından desteklenen, Emekli Orgeneral Turgut Sunalp

başkanlığındaki Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) kurulmuştur (Kongar, 1999: 218). İkinci parti kendini orta sol olarak tanımlayan Halkçı Parti (HP) olmuştur. Döneme damgasını vuracak olan yapılanma; liberal sağ, mukaddesatçı sağ, milliyetçi sağ ve demokratik sol eğilimleri bünyesinde birleştirdiğini savunan, dönemin en gözde isimlerinden Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi olmuştur (Çavdar, 1996: 275, Kongar, 1999: 218). Erdal İnönü'nün kurduğu Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ve Demirel'in kurduğu Doğru Yol Partisi (DYP) adayların veto edilmesi nedeni ile seçimlere katılamamıştır.

6 Kasım 1983 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerden ANAP yüzde 45 oy ile birinci, HP ikinci, MDP üçüncü parti olarak çıkmıştır (Cumhuriyet, 7 Kasım 1983). Kongar (1999: 220), Özal döneminin, ihtilali yapan askerlerin arzuladığı biçimde, darbenin sivil bir uzantısı olarak geliştiğini belirtmektedir. Nitekim Özal ileriki yıllarda "ANAP'ı 12 Eylül yarattı, elbette 12 Eylül doğrultusunda hizmet vereceğiz" açıklamasını yapmıştır (Cumhuriyet, 24 Eylül 1985).

1984 yılında yerel seçimlerin yapılmasına karar verilmiştir. Yerel seçimlerle ilgili olarak kamuoyunda, basında ve doğal olarak Mecliste tartışma en çok, hangi partilerin seçime katılabilecekleri noktasına odaklanmıştır. Çünkü mevcut koşullarda seçime yalnızca Meclisteki üç parti, yani iktidardaki Anavatan Partisi, ana muhalefetteki Halkçı Parti ve Milliyetçi Demokrasi Partisi katılabilecektir. 2972 sayılı yasaya konulan bir hükümle tüm partilerin seçime girebilmelerinin önü açılmıştır. Özal, konuya ilişkin görüşünü "genel seçimlere katılamayan partiler, biz katılsaydık seçimleri alırdık diyorlar. Oturdum, düşündüm, hodri meydan dedik. Çünkü biz milletimizin en doğruyu yapacağına inanıyoruz" sözleriyle açıklamıştır (Cumhuriyet, 25 Şubat 1984).

25 Mart 1984 tarihindeki yerel seçimler, iktidardaki Anavatan Partisi'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. ANAP üç büyükşehir de dahil olmak üzere, toplam 54 ilde, ikinci parti olarak çıkan SODEP 8 ilde, MDP iki ilde ve RP 2 ilde belediye başkanlığı kazanmıştır.

1987 yılına gelindiğinde, "yasaklı liderlerin" siyasete dönme hakkının geri verilmesi gündeme gelmiş ve konu halkoyuna sunulmuştur. Toplumun demokratikleşme taraftarı olan kesimleri yasakların kaldırılmasını desteklerken, Özal bu durumdan rahatsız olmuştur. Özellikle de Demirel'in yeniden seçimlere girebilme ihtimali,

Adalet Partisi'nin oy potansiyelini kendine çeviren Özal'ın işine gelmemiştir. 6 Eylül 1987 tarihinde yapılan halkoylamasında yasakların kaldırılması yüzde 0.31'lik bir oy farkı ile kabul edilmiştir (Çavdar, 1996; 281). Özal siyasal yasakları kalkmış olan liderlerin yeterince örgütlenme ve propaganda yapmaya zamanı olmadan seçime gitmiştir (Kongar1999: 223).

29 Kasım 1987 seçimlerini ANAP yüzde 36'lık oy oranı ile birinci parti olarak kazanmıştır. Ancak 1989 yerel seçimlerine gelindiği zaman ANAP'ın oy oranı yüzde 24'lere düşmüş ve birinciliği SODEP ile HP'nin birleşmesi sonucu kurulan Sosyal Demokrat Halkçı Parti'ye (SHP) kaptırmıştır. SHP Ankara, İstanbul ve İzmir'de Belediye Başkanlıklarını kazanmıştır (Kongar, 1999; 223).

Seçim sonucunun Özal için en kötü tarafı, Cumhurbaşkanlığı koltuğunun tehlikeye girmesi olsa da seçim parlamento içinde yapıldığı için Özal 31 Ekim 1989 tarihinde, muhalefetin katılmadığı oylama ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Çavdar, 1996: 284). Evren Özal'a gönderdiği tebrik mesajında "…ifa ettiğiniz hizmetler ve demokratik parlamenter sisteme geçişte gösterdiğiniz üstün gayret taktirle anılacaktır" demiştir (Cumhuriyet, 1 Kasım 1989).

Özal iktidarı sırasında, 12 Eylül'ün baskıcı ve yasakçı tavırları devam ettirmiştir. 1989 yılına kadar süren ANAP iktidarında 3000'e yakın gazeteci, yazar, çevirmen yargılanmış, 500'e yakın yayın organı için toplatma kararı verilmiş, 39 ton yayın imha edilmiş, 40 ton yayın imhayı bekler hale getirilmiş, gazetecilere toplam 2000 yıl dolayında hapis cezası verilmiş, 13 gazete hakkında 303 dava açılmıştır (Kongar, 1999; 221). PKK terörü Türkiye'nin en büyük problemi haline gelmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da terör örgütü ile yaşanan çatışmalar yerleşik hale gelmiştir.

Kongar (1999; 225), Özal'ın ölmeden önce öncülük ettiği son önemli olayın ceza yasasının sınıf diktatörlüğü ve şeriat devleti kurma yönündeki etkinliklerini yasaklayan 141, 142 ve 163. maddelerinin kaldırılması olduğunu belirtmiştir.

Türbanla üniversitelere girme sorunu bu dönemde gündeme gelmiş, Kenan Evren'in YÖK başkanı İhsan Doğramacı'ya okullarda türbana göz yumulmaması gerektiğini belirtmesi üzerine "türban" tartışmasını başlamıştır. Dini konularda verdiği mesajlar ve patlak veren türban meselesindeki tavrı ile RP güçlenmeye başlamıştır. Erbakan'ın Beyazıt Camiinde kıldığı Cuma namazı sonrasında "mücahit Erbakan",

“Müslüman Türkiye, “başörtüsü açılmaz” sloganları atan, binlerce kişinin meydanı doldurmuştur (Cumhuriyet, 17 Ocak 1987).

Anayasa mahkemesi’nin türbanı serbest bırakan yasa hükmünü iptal etmesi üzerine pek çok şehirde cuma namazı sonrası, büyük göstericilerden oluşan gruplar “türbana uzanan eller kırılsın” sloganları ve tekbirler eşliğinde sokaklara dökülmüştür (Cumhuriyet, 11 Mart 1989).

Yukarıda kısaca değinilen tüm özellikleri ile 1980 dönemi, Türkiye’nin daha sonraki yıllarda da etkisini hissettiği çok önemli olay ve gelişmelere sahne olmuştur.

4.2. İstanbul’da Koruma

Bu bölümde 1980-1990 yılları arasında İstanbul’da gerçekleştirilmiş olan imar hareketleri ve koruma yaklaşımları ayrı başlıklar halinde incelenecektir. İmar hareketleri başlığında 1980 ihtilali ile idareyi ele almış olan Silahı Kuvvetler dönemindeki düzenlemeler ile, 1984 yılında Bedrettin Dalan’ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak göreve gelmesiyle hızlanan imar hareketleri ile bunlara yönelik Cumhuriyet Gazetesi’ne yansıyan yorumlara değinilecektir.

Koruma yaklaşımları bölümünde ise korumaya yönelik yasal düzenlemeler ve uygulamalar ayrı başlıklar altında incelenecektir. Yasal düzenlemeler başlığı altında 2863 sayılı Koruma Yasası ve bu yasada yapılan düzenlemeler ile Türkiye’nin bu dönemde imzaladığı uluslar arası sözleşmeler incelenecek, uygulamalar başlığı altında ise, tarihi çevrede gerçekleştirilen uygulama örnekleri ele alınacaktır.

4.2.1. İmar Hareketleri

1960’ta yönetime el koyan Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu’nun kararıyla kurulan Büyük İstanbul Nazım İmar Bürosu’nun, 70’li yıllar boyunca süren 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Plan çalışmaları tamamlanarak, 29 Temmuz 1980 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Plan; kuzey kesimlerdeki tarım ve orman alanları ile su havzalarının korunması, doğu-batı aksında lineer bir yayılmanın olması, Tarihi Yarımada, Galata-Beyoğlu ve Boğaziçi “kültürel doku ve doğal yapısının” korunarak bu bölgelerde mevcut yoğunlukların azaltılması, Asya ve Avrupa yakalarındaki mevcut demiryolu güzergahlarının toplu taşıma sisteminin temelini oluşturması ve iki yakanın tüp geçitle birbirine bağlanması gibi, koruma

eğilimi yüksek temel ilkeler doğrultusunda hazırlanmıştır (Ekinci, 1994a: 31). Ancak bu plan, 12 Eylül ile birlikte sekteye uğramıştır.

Yeni askeri hükümetin imara yönelik ilk atılımı diğer pek çok kurum gibi, Nazım Plan Bürosu'nun 1980 yılında lağvedilmesiyle başlamıştır. Bu kurumun kapatılması, 1980 tarihinde onaylanan Nazım Planın yürütülmesini aksatacak ilk adım olmuştur. Ancak planı sarsan asıl büyük düzenleme, 12 Mart 1982 tarihinde yürürlüğe giren Turizmi Teşvik Yasası'nın çıkartılması olmuştur. Yasa ile; "turizm merkezlerinin" sınırlarını belirleme yetkisi Bakanlar Kurulu'na, turizm amaçlı imar uygulama planlarını onaylamak yetkisi ise Turizm Bakanlığı'na verilerek, turizm merkezi olarak ilan edilecek bölgelerde, koruma kararlarından bağımsız yapılanmalar yasallaştırılmıştır. İstanbul'da bu yasaya dayanılarak sadece 1984-1991 yılları arasında Gökkafes ve Park Otel'in de aralarında bulunduğu, 40'a yakın alan Bakanlar Kurulu kararı ile turizm bölgesi ilan edilmiştir (Ekinci, 1994a).

Diğer bir olumsuz girişim ise, 21 Mart 1983 tarihinde yürürlüğe giren imar affı olmuştur (Cumhuriyet, 22 Şubat 1983). Kaçak yapıları yasallaştıran affa ilişkin açıklama yapan İmar ve İskan Bakanı "bundan böyle hiçbir şekilde ruhsatsız yapı yapılmasına müsaade edilemeyecek, derhal yıkılmaları yoluna gidilecektir" derken, çıkarılan yasa ile kaçak yapılar "yapılacak işlemlere göre korunacak ya da ıslah edilerek korunacak" ve "yıkılacak" olarak sınıflandırılmış, 1975 yılından önce kıyılarda yapılmış olan inşaatlara bir yıl içinde kamuya açılmaları suretiyle ruhsat verilmesi sağlanmıştır (Cumhuriyet, 22 Şubat, 26 Mart 1983).

Nazım Planda öngörülen demiryolu taşımacılığının güçlendirilmesi ve raylı tüp geçidin yapımı yerine ise İkinci Boğaz Köprüsü ve Tem Otoyolu bağlantısının yapılması karara bağlanmıştır. Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği (TMMOB) "İkinci Boğaz Köprüsü'nün değil, etkin bir fiziki planlama ile kent içi toplu taşımacılığın teşvik edilmesi gerektiği" görüşünü bildirse de, proje 6 Kasım 1983 genel seçimlerden önce hazırlatılmış ve yeni hükümeti henüz görevine başlamadan, 14 Kasım 1983 tarihinde İngiliz "Freeman, Fox and Partners" firmasına ihalesi gerçekleştirilmiştir (Cumhuriyet, 17 Haziran, 15 Kasım 1983).

22 Temmuz 1983'te 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları, 22 Kasım 1983'te 2960 sayılı Boğaziçi Yasası yürürlüğe girmiştir. Yasanın 1. maddesinde amaç: "…İstanbul Boğaziçi alanının kültürel ve

tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek" olarak tanımlanmıştır. Yasa, öngörünüm bölgesine kesin yapılanma yasağı getirirken, geri görünüm bölgesindeki kat sayısını dört, etkileme bölgesindekini ise beş ile sınırlandırmıştır.

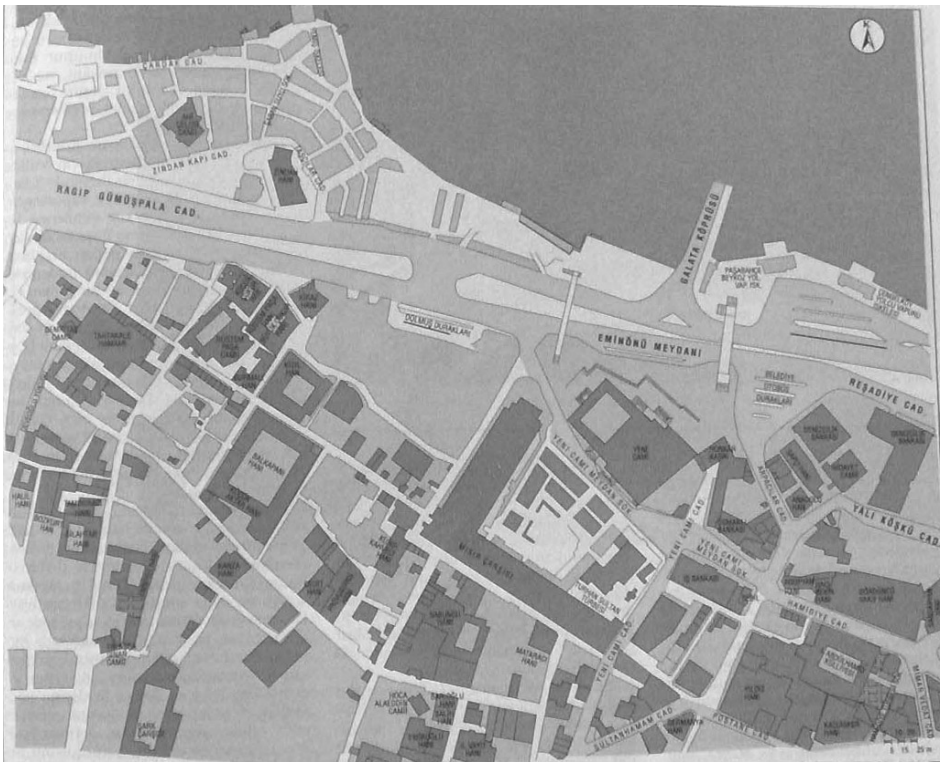
Öngörünüm bölgesine getirilen kesin yapılanma yasağı ve eski eser olmayan yapıların yıkıldıkları anda yeşil alan statüsü kazanmaları nedeni ile bu bölgede yapıların tescil ettirilme ve restorasyon çalışmalarını artırmıştır (Ekinci, 1994b: 291). Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı ve Sit Kurulu Başkanı Kemal Gökçe konuya ilişkin açıklamasında "evvelce binasını tescilden düşürmek için başvurular olurdu, şimdiyse yanmış-yıkılmış evlerin tarihi olduğunu ileri sürerek temelini tescil ettirmek için geliyorlar" demiştir (Cumhuriyet, 4 Şubat 1985).

Turgut Özal Başbakanlığı'nda, 7 Aralık 1983'te kurulan yeni hükümet iki ay içerisinde imar affını gündeme getirmiştir. İlk imar affından bir yıl sonra, yerel seçimlerden bir ay önce, 24 Şubat 1984 gün ve 2981 sayılı yasa ile imar affı çıkartılmıştır. Çoğu gecekondu sahibinin başvuru yapmaması üzerine, Bayındırlık ve İskan Bakanı Sefa Giray ilk günlerde "zamanında başvurmayan gecekonduları yıkarız, …kanunsuzluğu teşvik etmemek için başvuru süresini kesinlikle uzatmayacağız" açıklamasını yapmıştır. Ancak daha sonraki açıklamasında "süresinde başvurmayanlar devlete kira ödeyecek" demiş ve Turgut Özal'ın zamanında başvurmayan gecekonduların da af kapsamına alınacağı açıklaması ile kaçak yapılaşmaya verilen taviz iyice artmıştır (Cumhuriyet, 22 Ağustos 1984). Bu yasa ile daha önceleri bir defaya mahsus olarak ruhsata bağlanan kaçak yapılara, tapu verilmesi gündeme gelmiş, tapuya esas "tapu tahsis belgesi" ilk kez tanımlanmış ve "ıslah etme" ardına gizlenmiş, Islah İmar Planı uygulamasına başlanmıştır (Ekinci, 1994a: 41).

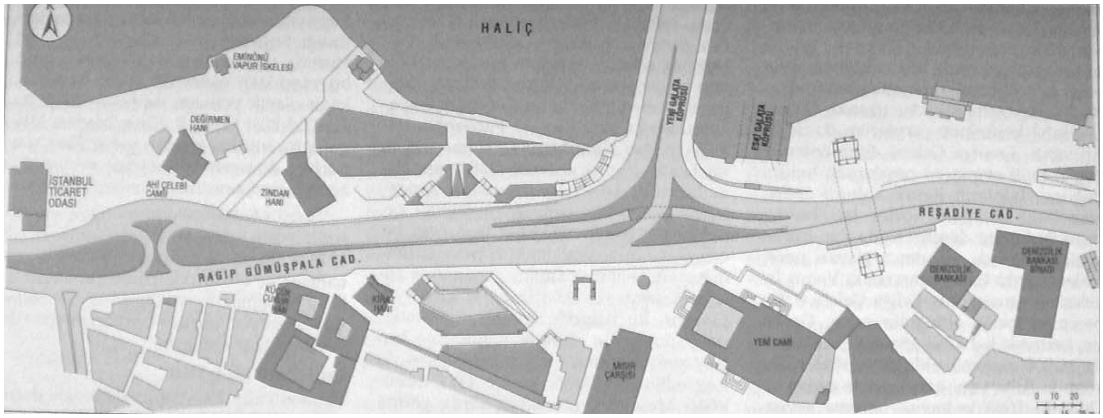
1984 yılında yapılan yerel seçimler ile İstanbul Anakent Belediye Başkanı seçilen Bedrettin Dalan, genel ve yerel seçimlerden Anavatan Partisi'nin galip çıkmasının verdiği avantaj ile, 1984-1989 yılları arasındaki belediyecilik hareketlerini hükümet ve ilçe belediyelerinin güç birliği içerisinde gerçekleştirmiştir.

Dalan çalışmalarına ilk olarak Haliç'ten başlanmıştır. Haliç çalışmaları kapsamında; sanayi tesislerinin bu bölgeden tahliye edilmesi, Karaköy-Azapkapı, Eminönü-

Unkapanı kıyı şeridindeki iş alanlarına hizmet verecek lokanta gibi en çok iki katlı tesislerin yapımı, Unkapanı-Eyüp arasındaki kıyı kesiminin yeşil alan olarak düzenlenmesi ve bu alanda halka hizmet verecek lokanta, çay bahçesi gibi en çok iki katlı tesislerin yapımı, Piyerloti Kahvesi'nin önüne isabet eden kıyı kesiminde üç katı geçmeyecek turizm ve konaklama tesisinin yapılması öngörülmüştür (Cumhuriyet, 13 haziran 1984). Bir plana dönüştürülmeyen bu tasarıları uygulamak üzere Haliç'te yıkımlar başlatılmıştır. Bu yıkımlar sırasında tescil nitelikli pek çok yapı Koruma Kurulu'ndan izin alınmadan hatta fotoğrafları bile çekilmeden yıktırılmıştır (Şekil 4.1, 4.2).

Şekil 4.1: Eminönü 1985, Haliç yıkımları ve yeni köprü yapılmadan önce (Kuban 1994d: 161).

Şekil 4.2: Eminönü 1994, Haliç yıkımları ve yeni köprü yapımından sonra (Kuban 1994d: 162).

Burhan Arpad (1985), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazısında Haliç'i temizlemek için yapılan yıkımların plansızlığını şöyle eleştirmiştir:

> "İstanbul Belediye Başkanlığı hızlı bir yıktırma çabası içinde. Neresinin, neden ötürü yıkılacağı belli değil. Başı sonu belli olmayan bir plansızlık sürüp gidiyor. Cibali'den başlayıp Eyüp'e varan yolda buldozerler homurdanarak çalışıyor ve yıkıyor. Özellikle Fener'den Balat'a uzanan kıyı şeridinde bulunan yüzlerce yıllık yapılar topun ağzında."

Bu eleştiriler karşısında Dalan, uygulamaların 1962 tarihinde Ordinaryus Profesör Hamdi Peynircioğlu'nun hazırladığı zemin mekaniği hakkındaki rapora dayandığını savunmuştur. Dalan rapora göre Haliç'in asfaltla deniz arasındaki bölümlerinin yüzde doksanının dolgu olduğunu, bunların üzerindeki binaların eninde sonunda maili inhidam olmaya mahkum olduklarını belirtmiştir (Cumhuriyet, 15 Ekim 1985).

Haliç kıyısındaki tarihi yapıların korunup korunmayacağına dair soruya Dalan "hepsinden birer örnek bırakılacak" şeklinde cevap vermiştir. Aynı haberde Koruma Bölge Kurulu Başkanı Semavi Eyice'nin bölgedeki kültür varlıklarının tescil ve tespitine ilişkin şu görüşlerine yer verilmiştir:

> "Fener evleri için tescilli deniyor. Tescil ile tespiti karıştırmamak lazım. Bu evlerin bir kısmı tespit edilmiş. Tespitlerin tescile dönüşmesi lazım. Yani gruplarının saptanması, hangisi birinci gurup, hangisi ikinci grup bunların belirlenmesi lazım" (Cumhuriyet, 21 Nisan 1985).

Dönemin imar hareketleri ve yasal düzenlemeleri kapsamında, Boğaziçi bölgesinde de ciddi bir tahribat gerçekleştirilmiştir. Boğaz'ın imara açılmasına yönelik artan baskılar, Boğaziçi Sit kararının bile yeniden değerlendirilmesi noktasına kadar gelmiş, konu Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunca değerlendirilerek Sit'in devamına karar verilmiştir (Cumhuriyet, 4-18 Şubat 1985).

Boğaz'da yer alan kimi yeşil alan ve koruların yabancı yatırımcılara satılması tartışmalara yol açmıştır. 1984 yılı Aralık ayında, Sevda Tepesi ve Kandilli Korusu'nun bir kısmını da kapsayan 99 dönümlük arazinin, Suudi Arabistan Veliaht Prensi Abdullah Bin Abdülaziz'e satılması konusuna ilişkin haber ve eleştiriler yaklaşık iki ay boyunca Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almıştır.

Dost ülkelerle ilişkiler ve ülke çıkarları dikkate alınmadan Boğaziçi konusunda yazılar yazıldığını belirten Başbakan Özal, Cumhuriyet Gazetesini şöyle eleştirmiştir:

> "Sizden başka Boğaziçi'ni koruyan yokmuş gibi yanlış bir intiba veriyorsunuz. …Boğaziçi'ni koruyan kanun, kanun yoksa idare vardır. …Boğaziçi hep yeşil kalacak

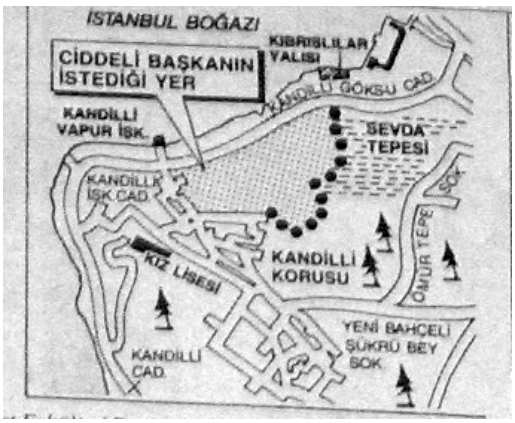
> dersek, inşaat için yüzde 5'e müsaade etmezsek yanlış olur. … kanun değişikliği icap ederse onu da yapacağız" (Cumhuriyet, 22 Şubat 1985).

Burhan Arpad (1985), "Bir Saksı Toprak?" başlıklı yazısında konuya şöyle değinmiştir:

> "Boğaz'da yapılaşmayı önleyen yasa Başbakanın sözleriyle gerektiğinde değiştirilirse, toprak yağması hızlanacak. Öngörünüm, arka alan, etkilenme bölgesi diye bir takım deyimlerle gerçek yüzü gizlenmek istenilen toprak yağması acımasızlaşacak."

Aynı konuya ilişkin açıklamasında, Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrem Taşçıoğlu, Boğaziçi Yasası'nın "turistik amaçlı yapılaşmaya" müsaade ettiğini belirterek, "değerli dostumuz Prens Abdullah'ın başvuruda bulunması sadece saygınlık ifade eder" demiştir (Cumhuriyet, 24 Şubat 1985). Dalan ise "Suudi Arabistan Veliaht Prensi'nin Türkiye'ye gelmesini önlemeye kalkmanın memlekete yarar getirmeyeceğini" açıklamıştır (Cumhuriyet, 1 Mart 1985).

Sevda Tepesi'nden hemen sonra Cidde Belediye Başkanı Farisi'yle, Kandilli Korusu-Sevda Tepesi-Kandilli Vapur İskelesi arasında kalan alan için yapılan pazarlıklar gündeme gelmiştir (Şekil 4.3). Cumhuriyet Gazetesi muhabiriyle röportaj yapan Dalan satış fiyatına ilişkin soruya, "uyuşmazlarsa, uyuştururuz" cevabını vermiştir. Kamuoyundan gelen baskı sebebi ile satış gerçekleştirilememiş gazeteleri sorumlu tutan Dalan "maalesef sayenizde olmadı" demiş ve konuşmayı "keşke Boğaz'da çok arsa olsa, çok Arap gelse de yerli ve yabancı hep bir arada otursak" sözleriyle tamamlamıştır (Cumhuriyet, 2 Mart 1985).

Şekil 4.3: Boğaz'da satılan Sevda Tepesi ve satışı gündeme gelen alanın krokisi (Cumhuriyet, 2 Mart 1985).

Boğaz'daki koruların satışına ilişkin Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Boğaz'da Dolar" başlıklı yazısında Erhan Acar (1985), şöyle demiştir:

"…Bir kentin halkı Belediye Başkanı'nı bu tür değerleri korusun diye seçer; anavatanın her köşesini birilerine satmak furyasında yer kapsın diye değil. İstanbul Belediye Başkanı, Boğaziçi'ni İstanbul halkı için, Boğaziçi'ndeki yaşantısını korumaya çalışan İstanbullular için korumakla yükümlü; Boğazı olanakları en sınırlı İstanbullu'nun da yararlanması için açmakla görevli. Boğaziçi'ni Arap şeyhlerinin haremine satan bir belediye başkanı, İstanbul halkının ayağına dolanmasından gocunan haremağası "zina" uydurmacasıyla bağırdığında güç durumda kalabilir."

Boğaziçi'ne ilişkin tartışmalar, 3 Mayıs 1985 tarihinde çıkarılan ve yürürlükteki Boğaziçi Yasası'nın çeşitli maddelerine müdahalelerde bulunan 3194 sayılı İmar Yasası ile bambaşka bir boyut kazanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi haberi; küçük puntolarla yazılı "Boğaziçi Yasası Geçersiz Tüm Yetkiler Dalan'ın" başlığı altındaki "Boğaz'a İnşaat" manşetiyle yayınlamıştır (Cumhuriyet, 4 Mayıs 1985).

Ekinci (1994a: 59), söz konusu yasanın 46. maddesiyle Boğaziçi'ndeki yetki ve yönetimi "böl ve yönet" mantığı içinde parçaladığını belirtmiştir. Bu maddeye göre kıyı ve görünüm bölgelerindeki yetki Anakent Belediyesi'ne, geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde ise Sarıyer, Beykoz, Üsküdar, Beşiktaş ilçe belediyelerine verilmiştir (Ekinci, 1994a: 59, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1985). Yasanın 47. maddesi ise Boğaziçi Yasası'yla kesin yapılanma yasağı getirilen ön görünüm bölgelerinde inşaata izin verirken, diğer kısımlardaki yapılanma imkanlarını artırmaktadır. Buna göre; imara kapatılmış olan koruluk alanlarda; 5 bin metrekareden büyük parsellerde inşaat alanı yüzde 6 olacak şekilde, yüksekliği 6.50 metreyi geçemeyecek, 2 katlı, geri görünüm bölgesinde; 5 bin metrekareden büyük parsellerde inşaat alanı yüzde 20 olacak şekilde, yüksekliği 12.50 metreyi geçemeyecek, 4 katlı, etkilenme bölgelerinde ise 5 katlı ve eğer Boğaz siluetini bozmadığına karar verilirse daha yüksek bina yapımına izin çıkmıştır. Yasa bununla da kalmayıp Boğaziçi'nde daha önce yapılmış kaçak inşaatlardan İmar Affı Yasası'na göre başvuranların affedilmesi ve 5 kat fazla harç ödemek şartı ile yarım kalan kaçak inşaatların tamamlanmasına da izin vermiştir (Ekinci, 1994a: 59-60, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1985).

Yeni İmar Yasası'nın kabulünün, 2960 sayılı Boğaziçi Yasası'nı deldiğini belirten Hasan Cemal (1985), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşe yazısında şöyle demiştir:

"ANAP 'iş bitirici' özelliğini dün sabaha karşı Millet Meclisi'nde de sergiledi. Bu kez 'işi bitirilen' 22 Kasım 1983 tarih ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu oldu.

…Yeni İmar Yasası'nın Resmi Gazete'de yayımından altı ay sonra uygulamaya girmesi öngörülüyor. Ama buna karşılık aynı süre Boğaziçi Kanunu'nu delen geçici hükümler için

> tanınmış değil. ANAP grubu Boğaz'da inşaat yasağını kaldıran geçici hükümlerin derhal yürürlük kazanmasına karar vermiştir.
>
> Yeni düzenlemenin toplum yararına işleyeceğine pek inanmıyoruz. Yıllar boyu güzellikleri insafsızca yağmalanmış, kamuya gittikçe kapatılmış olan Boğaziçi'nde yeniden yağmaya, nüfuz suiistimaline, imar yolsuzluğuna kapı aralanmış olmaktadır".

Mimarlar Odası Başkanı Eyüp Ünsal, yıllardır çarpık kentleşmeden söz edilmiş olmasına rağmen yeni İmar Yasası bu çarpıklığı önleyici hiç bir önlem getirmediği gibi, çarpık kentleşmeyi daha da teşvik edici maddeler içerdiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 9 Kasım 1985).

Tüm bu eleştiriler karşısında Dalan, "Boğaziçi'nde yapılaşmanın bölgenin tarihi ve doğal yapısını bozmayacağını" söylemekle yetinmiştir (Cumhuriyet, 9 Kasım 1985).

Bu yasa Boğaziçi'nde arsa komisyonculuğunu tetiklemiştir. 5 bin metrekareden küçük arsa sahipleri, küçük parselleri toplayıp birleştirmek için kolları sıvamış, yeterli büyüklükteki arazi sahipleri ise ruhsata hücum etmişlerdir. Bu sırada SHP'nin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi yasayı incelemeye almıştır. Ancak karar verilene kadar "ruhsat verme" harekatı devam etmiş ve 350'den fazla ruhsat verilmiştir. 11 Aralık 1986 tarihinde Anayasa Mahkemesi 3194 sayılı yasanın bazı maddelerini iptal etmiştir. Kararın Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesi için ise ilginç bir şekilde 4 ay beklenmiştir. Bu "sıra dışı" bekleme sürecinde ise 71 parça arazi üzerinde toplam 1071 blok için daha ruhsat verilmiştir (Ekinci, 1994a: 60, 61).

İstanbul trafiğini çözmek için getirilen ulaşım önerileri de oldukça tartışmalı olmuştur. Bedrettin Dalan İstanbul trafiğine çözüm bulmak için Almanya'nın Essen Üniversitesi'nden bir ekibe proje hazırlattığını söylemiş ancak daha sonra Üniversite rektörlüğü bir yazı ile konuyla ilişiği olmadığını açıklamıştır (Rüzgar, 1986: 20). İşin en dikkat çekici yanı ise planın, içlerinde şehircilik uzmanı ya da mimar bile bulunmayan, trafik uzmanı, psikolog ve mühendislerden seçilmiş bir grup[1] tarafından hazırlanmış olmasıdır (Cumhuriyet, 1 Ağustos 1986). Essen Planı; Tarlabaşı Bulvarı, Beşiktaş-Samatya sahil yolu (Be-Sam), Bakırköy-Yeşilköy ile Piyalepaşa'yı

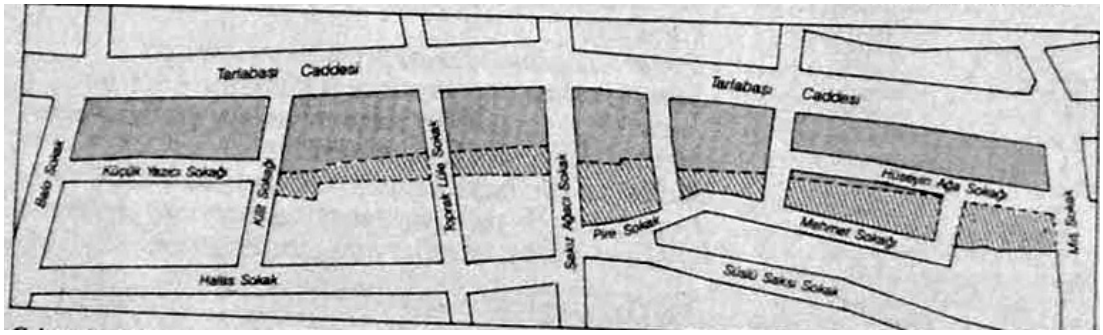
[1] Essen Planı olarak planı hazırlayan ekip, Achen Trafik Dairesi Başkanı Oskar Gerdom, trafik psikoloğu Michael Geiler, mühendis Wolfgang Bielke, sinyalizasyon uzmanı Peter Philip'ten oluşmaktadır (Cumhuriyet, 1 Ağustos 1986).

bağlamak için Haliç'e yeni köprüler ile Piyalepaşa'nın gökdelenler bölgesi olmasıyla bağlantılı 3. Köprü projelerini de kapsayan otoyollar yapımını öngörmüştür (Akbulut, 1994: 218- 219, Cumhuriyet, 30 Mart 1986).

Behruz Çinici Essen planına ilişkin görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

> "Ben otoyolu yanlış buluyorum. Ülke, bölge ve sonra kent ölçeğinde master planlar yapılmadan bölük pörçük planları birleştirerek planlama yapılmaz. İstanbul gibi bir kente bu şekilde otoyol sokmak cinayettir. Essen Planı tamamen yanlış" (Cumhuriyet, 2 Kasım 1987).

Bütün tartışmalara rağmen, İstiklal Caddesi'nin trafiğe kapatılarak, Tarlabaşı Caddesi'nin 6 şeritli, 36 metre genişliğinde bir bulvara dönüştürüleceği, bulvardaki yapı yüksekliğinin de cephesi 10 metreden fazla olan binalar için en az 10 kata çıkarılacağı, Beyoğlu Belediye Başkanı tarafından bildirilmiştir. Bu kapsamda Tarlabaşı Caddesi'nin, İstiklal Caddesi tarafındaki yapı adalarının bazılarının tamamen bazılarının ise kesilerek yıkılması gündeme gelmiştir[2] (Şekil 4.4, 4.5). Beyoğlu Belediye Başkanı yıkılacak yapıların çok büyük bir kayıp yaratmayacağına ilişkin açıklamasında, kamulaştırılacak yapıların 4-5 metre genişliğinde, dar cepheli, 1-2 metre cumbalı, alttan payandalı, bazılarında basit süslemeleri olan Rum evi karakterinde olduğunu ve İstanbul'da bu karakterde yüzlerce yapı bulunduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 13 Nisan 1986).

Şekil 4.4: Tarlabaşı yıkım planı (Cumhuriyet, 13 Nisan 1986).

Planın yapımcılarından trafik psikologu Michael Geilre "planı hazırlarken en büyük ağırlığı İstanbul'un tarihi yapısına değil, trafik akışını hızlandırmaya ve sıkışıklıkları gidermeye verdiklerini" söylemiş ve "tarihi binaların yıkımının Federal Almanya'da

[2] Tarlabaşı Bulvarı tasarısı, ilk olarak yıkımların başlamasından yaklaşık 2 yıl önce dönemin Beyoğlu Belediye Başkanının açıklamasıyla gündeme gelmiş, konu Cumhuriyet Gazetesi'nde 25 Kasım 1984 tarihinde yayınlanmıştır.

kabul edilir bir çözüm olmadığını" belirtmekten çekinmemiştir (Cumhuriyet, 1 Ağustos 1986).

Tarlabaşı projesinin gündeme gelmesinden hemen sonra Atilla Dorsay (1986), Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan "Beyoğlu'nun Yarısı Yıkılıyor" başlıklı yazısında, Boğaz'daki yalıların yıkılacağı haberlerinin toplum ölçüsünde doğurduğu tepkiye kıyasla, Tarlabaşı Caddesini genişletmek amacıyla yapılacak yıkımların uyandırdığı tepkisizliği şaşırtıcı bulduğuna değinerek, "sakın İstiklal Caddesi'ni kurtaracağız derken Beyoğlu semtini elimizden kaçırmayalım" demiştir.

İstanbul için büyük bir gelişme olarak görülen ve gösterilen yıkımın kültürel bedelinin bilincinde olmayan yerel yönetim, 29 Mayıs 1986 tarihinde, İstanbul'un fetih yıldönümünde, Tarlabaşı yıkımlarına "törenlerle" başlamıştır (Akbulut, 1994: 219, Cumhuriyet, 30 Mayıs 1986), (Şekil 4.6). Haliç'tekine benzer şekilde yıkımlar Koruma Kurulu izni alınmadan başlatılmıştır.

Şekil 4.5: Tarlabaşı Caddesi genişletilmeden önce (İstanbul IV Numaralı Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Şekil 4.6: Tarlabaşı yıkımları (Cumhuriyet, 9 Ekim 1987).

Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında yıkımların plansızlığını eleştiren Oktay Akbal (1986), şöyle demiştir:

> "Şunu kamuoyunun açıkça bilmesi gerekmektedir. Gerek Haliç, gerekse Beyoğlu ve Tarlabaşı'nda yıkımlar herhangi bir imar planına bağlanmaksızın yapılmakta ve kamulaştırılma hukuk dışı yöntemlerle ele geçirilmektedir. Yıkım yapılan bölgeler için, özellikle Haliç ve Beyoğlu için imar planı yoktur".

Bedrettin Dalan, gerçekleştirilen uygulamaların hangi plana göre yapıldığının sorulması üzerine "plan kafamın içinde" cevabını vermiştir (Cumhuriyet, 10 Mart 1987).

Tarlabaşı'nda yıkımların başlaması üzerine alınan 1986[3] tarihli Koruma Kurulu kararında; Tarlabaşı caddesinin yalnızca bir ulaşım aksı olarak ele alınıp kısmi bir güzergah şeklinde incelenmesinin doğru olmayacağı, Belediye tarafından plan yapılması, bölgede tespit çalışmalarının yapılarak tescili devam edecek, tescil edilecek ve tescilden düşülecek binaların belirlenmesi gerektiği belirtilerek, yıkılan 17 tane tescil nitelikli yapı için kanuni işlem ve soruşturma yapılmasına karar verilmiştir. Ancak Yüksek Kurul'un suç duyurusu kararı "Büyükşehir ve Beyoğlu Belediye yetkililerinin istenilen çalışmalar ve aranan şartları yerine getirme konusundaki girişimleri üzerine" Bakanlık tarafından askıya almıştır. Bakanlığın siyasi baskıların sonucunda, alınan 1987[4] tarihli I Numaralı Koruma Kurulu kararında; Belediye tarafından getirilen teklifin alternatifi olamayan tek çare olarak kaldığının anlaşıldığı belirtilerek, kamulaştırma ve yıkma işlemlerinin kabul edilebilir nitelikte olduğu karara bağlanmıştır. Tarlabaşı Caddesi'nin genişletilme çalışmaları sırasında 167 tane tescilli/tescil nitelikli olmak üzere 386 tane yapı yıkılmıştır (Akbulut, 1994: 219).

Trafik sorununu rahatlatmak için, uygulamaya koyulan bir diğer çözüm ise kazıklı yollar olmuş, bu yollar yüzünden tarihi yalıların denizle bağlantısı koparılmıştır. Bu uygulama ilk olarak Arnavutköy'de başlamış sonrasında Sarıyer'de devam etmiş ve Haliç'e sıçramıştır (Çeçener, 1995: 14, Cumhuriyet, 14 Ekim 1987). Diğer pek çok uygulama gibi kazıklı yol inşaatları da izinsiz ve hukuka aykırı gerçekleşmiştir. Hatta Arnavutköy-Akıntıburnu kazıklı yolu için İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin yürütmeyi durdurma kararı hiçe sayılıp yoğun bir tempoyla yol tamamlanmış ve

[3] İstanbul I Numaralı Koruma Kurulu'nun 15.10.1986 gün ve 2723 sayılı kararı.
[4] İstanbul I Numaralı Koruma Kurulu'nun 23.1.1987 gün ve 2960 sayılı kararı.

Dalan tarafından 20 Mart 1988 tarihinde açılmıştır (Yapı 76, 1987: 3, Cumhuriyet, 21 Ocak 1988), (Şekil 4.7). Haliç'te yapılan kazıklı yolun ise onaylı Eyüp Tarihi Merkez Ana Trafik Yolu planında yer almadığı ortaya çıkmıştır (Cumhuriyet, 14 Ekim 1987).

İkinci Köprü'nün temel atma çalışmalarının başlamasından hemen sonra, Essen Planında yer alan 3. Köprü'nün yapımı gündeme gelmiştir. 1984 tarihinde Demiryolları Liman ve Hava Meydanları (DLHİ), İstanbul ulaşım etüdü için iki ihale açmış ve ihaleyi kazanan firmalar "tüp tünel ve metro" proje çalışmalarını DPT'ye sunmuş iken, Dalan kent içi trafiğinin karayoluna dayanmak zorunda olduğunu belirterek, bu fikre karşı çıkmıştır (Cumhuriyet, 2 Kasım 1987, 6 Kasım 1988).

Orhan Şahinler (1988), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında, Birinci Köprü yapımını fazla zedelenmeden atlatan Ortaköy Meydanı'nın, üçüncü köprüden göreceği olumsuz etkiyi şöyle değerlendirmiştir:

> "Anakent Belediye Başkanı herhangi bir tartışmayı başlatmadan kararını kamuoyuna açıklıyor, Birinci Boğaz Köprüsü'nün beş yüz metre güneyinden geçeceğini söylediği yeni köprü korunması gerekli olan sit alanında kalan, tarihi talihsiz Ortaköy Meydanının bir kanadını yok ederek, meydanı köprüler kıskacına alıyordu" .

Turizmi Teşvik Kanunu'nun sağladığı yasal dayanak ile yüksek katlı, beş yıldızlı otel projelerinde patlama yaşanmıştır. Bu oteller, İstanbul siluetinde yaratacakları olumsuz etki, getirecekleri trafik yükü, alt yapı sorununu çözülmemiş olması ve projelerin onaylanma şekilleri gibi sebeplerden dolayı eleştirilmiştir.

31.7.1984 tarihinde turizm merkezi ilan edilen Park Otel, tartışması ve yargı süreci ile en çok gündemde kalan yapılar arasında yer almıştır. 1983 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Park Otel'in korunarak kısmen yıkılıp yeniden yapılmasını uygun bulmuştur. İki yıl sonra otele 2 kat daha ekleyen proje değişikliği Anakent Belediye Meclisi kararı ile çıkmıştır. Bununla da yetinilmemiş ve 1988 yılında eski Park Otel'in kontur ve gabarisi dışına çıkan, 69 metre yüksekliğinde ve önündeki sokağı da otel alanı içine alan yeniden bir plan değişiklik önerilmiş ve talep Anıtlar Yüksek Kurulu kararı çiğnenerek, Beyoğlu Belediye Meclisince kabul edilmiştir (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1989).

1989 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçilen Nurettin Sözen göreve başladığı ilk aylarda Park Otel inşaatını durdurmak için girişimlerde bulunmuştur.

Olaya müdahale etmekte gecikmeyen Başbakan Özal, imar yasasının 9. maddesinde 1987 yılında yapılan değişikliğe dayanarak, turizm merkezlerinde "sadece başbakanlık onaylı" plan ve projelere göre uygulama yapılacağını belirten bir genelge yayınlamıştır (Ekinci, 1994a). Uğur Mumcu, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşesinde konuyu "bir Süzer'in bir Sözen'e egemenliği" olarak değerlendirmiştir (Cumhuriyet, 9 Temmuz 1989). Nurettin Sözen'in itirazı üzerine Danıştay 6. Mahkemesi, uygulamaya esas imar yasası maddesini iptal etmiştir (Ekinci, 1994a; 101).

Turizm Merkezi ilan edilen ve tartışması hala süren bir diğer yapı ise Gökkafes'tir. Prost Planında 2 Numaralı Park Alanı olarak belirlenen yeşil saha içerisinde kalan alan, Dalan'ın da ortak olduğu Süzer Holding tarafından satın alınmış ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun da onayıyla 1983 tarihinde, 8 katlı otel olarak imar durumu almıştır. Ancak Sedad Hakkı Eldem'e hazırlatılarak, Beyoğlu Belediyesince onaylanan projesi 12 katlı olmuştur. Bu projenin onaylanmasının üzerinden bir ay bile geçmeden söz konusu alan 13.8.1984 tarihinde turizm merkezi ilan edilmiştir (www.mimarist.org/mimarlara mektup). Mayıs 1987'de hafriyatına başlanan projeye, iş merkezi eklenmesine karar verilerek, hazırlatılan yeni avan proje Dalan'ın başkanlığındaki danışma kurulunca onaylandıktan sonra konu Meclis'e sunulmuş, Meclis plan değişikliğini 22.7.1987 tarihinde onaylamıştır. Gelişmeleri "Parkın Ortasına Gökdelen" başlıklı haberle duyuran Cumhuriyet Gazetesi yapının 16 kat işyeri ve 12 kat otel olmak üzere 28 katlı olacağını bildirmiştir (Cumhuriyet, 14 Kasım 1987). Proje 28 katlı olarak onaylanmakla birlikte, arazi eğiminden dolayı, planda bodrum olarak görünen 6 katlık kısmı da açığa çıkmış ve İstanbul siluetinde 34 katlı bir gökdelen olarak yerini almıştır. Konuya ilişkin Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan röportajda kat yüksekliğinin artırılması konusunda Süzer şöyle demiştir:

> "Doğru önce 8 kat verildi, bir ay sonra yine değişiklik yapılarak 12 kata yükseltildi. …Ama ben isteseydim ilk anda 8 değil 58 kat da verilirdi. Ama benin finansmanım 8 kata yetiyordu" (Cumhuriyet, 15 Mart 1989).

Aynı röportajda 60 bin metrekarelik inşaat alanının, bodrum kat olarak geçen ancak Boğaziçi'nden görünen katlarının 73 bine metrekare olarak, parsel tamamına yayılmasının Dalan tarafından verilmiş bir rant olmasının söylenmesi üzerine ise Süzer şöyle cevap vermiştir:

"Herhalde orayı bedava yapmıyoruz. O binada tabii rant var. O zaman Sakıp Sabancıya da 40 kat veriliyor. Başkasına verilecek, bana niye verilmeyecek" (Cumhuriyet, 15 Mart 1989).

Bu dönemde İstanbul siluetinde yükselmeye başlayan diğer gökdelenler şöyle sıralanabilir: Piyalepaşa, Zeytinburnu bölgelerinde yapımı planlanan gökdelenler, Zincirlikuyu iş merkezi, Dolmabahçe'de Taksim Turizm ve İş Merkezi (39 kat), Taksim Oteli (31 kat), Beşiktaş'ta Barbaros Otel (17 kat), Barbaros İş Merkezi (21 kat), Maçka'da Bosphorus Otel (18 kat), Levent'te Yapı Kredi Plaza (20 kat), Sabancı İş Merkezi (34 ve 39 katlı iki kule), Şişecam (50 kat) (Cumhuriyet, 7 Ekim 1989, Yapı 89, 1990), (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: 1989 yılında İstanbul'da yapılmasına karar verilen gökdelenler (Cumhuriyet, 7 Ekim 1989).

Burhan Arpad (1988), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşe yazısında gökdelen yapımlarını şöyle değerlendirmiştir:

"İstanbul'da bir gökdelen furyası başladı. Özellikle Boğaz Köprüleri ve çevre yakınında yerlerde. Şimdilik 15-35 kat. İstanbul'un güzelim çizgi görünümünü büsbütün yok edecek bir saldırı. Çıkardan başka bir değerlendirme tanımayan bir oburluk!"

Ergun Balcı (1988), Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan "İstanbul'a Beş Yıldızlı Oteller ve Ötesi" başlıklı yazısında konuya şöyle değinmiştir:

"…Gökdelenler kenti olacak İstanbul 1990'lı yıllarda. İstanbul Limanı'na gemi ile gelenler artık o güzelim cami kubbelerini ve zarif minarelerini değil, göklere tırmanan beton yığınlarını görecekler. Çünkü bunlar bir kez boy gösterdi mi, camileri, minareleri ezip, yok ederler, Boğaz Köprüsü'nün Beylerbeyi Sarayı'nı ezdiği gibi.

> Peki İstanbul'a otel yapılmasın mı? Tabii ki yapılsın.
>
> Ama İstanbul'un siluetinin, doğal güzelliğinin bozulmaması koşulu ile. Oysa yapılacak ve yapılmakta olan bazı otellerin yerlerine bakın. Bunlar tüm kentin görüntüsünü etkileyecek konumdadır.
>
> …. İstanbul gibi eşsiz bir siluete sahip olan bir kentte, şehrin en yüksek yerlerine gökdelen yapılması hangi mantık ölçüsüne sığar. Bu dev binalar kentin tüm görüntüsüne egemen olacaktır".

Gökdelene karşı çıkmadığını, ancak yapıldıkları yerlere 'hayır' dediğini belirten Cengiz Bektaş, "bu yapılar bittiğinde İstanbul'un kültür mirasının çarçur edildiği gözler önüne serilecektir" demiştir (Cumhuriyet, 7 Ekim 1989).

Tüm bu eleştiriler karşısında, Dalan gökdelenlere ilişkin görüşlerini şöyle belirtmiştir:

> "Gökdelenler dünyanın bütün büyük şehirlerinde olan yapılardır. Bu yapılanma şekli 20-21. yüzyılın şehircilik olayıdır. Ancak İstanbul'un Tarihi Yarımadası'nda veya onun siluetine aykırı gökdelen yaptırmamak gerekir. Bizim zamanımızda da siluetle yarışan bir şey yapılmamıştır" (Cumhuriyet, 7 Ekim 1989).

Meydan düzenlenmeleri her dönemde olduğu gibi gündeme gelmiştir. Taksim Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi için bir "Kentsel Tasarım Projesi" yarışması açılmıştır. Yarışmayı; trafik ve otobüs duraklarını yerin altına alan, Kazancı Yokuşu ile Sıraselviler arasıdan pek çok binayı yıkarak "Marmara penceresi" ve AKM'den Sheraton'a inen caddenin bir cephesini yıkarak "Boğaz penceresi" adı verilen seyir pencereleri açıp, Sular İdaresi'nin bulunduğu alana bir gökdelene yapımını öngören Vedat Dalokay kazanmıştır (Tansuğ, 1988 : 18, Cumhuriyet, 5 Ocak 1988). Beyoğlu Belediye Başkanı proje kapsamında Taksim'e büyük ve gösterişli bir cami yapılmasını istemiş ancak kentsel tasarım ve cami projesi bu dönemde gerçekleştirilmemiştir (Cumhuriyet, 5 Ocak 1988).

Burhan Arpad (1987), Eminönü Meydanı'ndaki üst geçitlerin Yeni Cami'nin "böğrüne saplandığını", Sultanahmet Alanının İstanbul'da göze en hoş gelen yer olduğunu, Taksim Meydanı'nda yapılamak istenen cami ve Atatürk heykelinin yerinin değiştirilmesi fikirleriyle meydanın geleceğinin belirsiz olduğunu belirtmiştir.

26 Mart 1989 yılında yapılan yerel seçimlerle Nurettin Sözen (SHP) İstanbul Anakent Belediye Başkanı olarak göreve gelmiştir. Nurettin Sözen'e ilişkin genel

kanı ise arkasında hükümet olmadığı için "işinin zor olacağı" şeklindedir (Cumhuriyet, 13 Haziran 1989, 27 Temmuz 1989).

Nurettin Sözen Anakent Belediye Başkanlığı'na geldiği zaman Dalan döneminde başlatılan ve aralarında Be-Sam yolu, sahil ve meydan düzenlemeleri, 5 yıldızlı oteller zinciri de bulunan 100'e yakın projeyi durdurmuş, "siyasi önceliklerinin Gallerialar, Plazalar ve 5 yıldızlı oteller yapmak değil, dar gelirli bölgelere elektrik, yol, su götürmek ve tapu vermek" olduğunu açıklamıştır (Cumhuriyet, 9 Temmuz 1989). Sözen ayrıca Gökkafes ve Park Otel inşaatlarını durdurmak için girişimlerde bulunmuş, inşaatları mühürlemiş, ancak bu dönemde bir sonuç alamamıştır (Şekil 4.9). Sözen'in göreve geldiği ilk zamanlarda attığı en önemli adım ise,1980 ihtilali ile lağvedilen Nazım Plan Bürosu'nu, 1989 yılında yeniden kurdurması olmuştur.

Belediye Başkanlarının 100 gününü değerlendiren Cumhuriyet Gazetesi Nurettin Sözen'in en çok Boğaziçi'ndeki yıkımlarla kendinden söz ettirdiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 9 Temmuz 1989).

4.2.2. Koruma Yaklaşımları

Büyükşehir Belediye Başkanı seçildikten sonra hızlı bir şekilde çalışmalara başlayan Bedrettin Dalan'ın, tarihi dokunun yoğun olduğu Haliç bölgesine ilişkin planını "Haliç'i fethetmek" olarak tanımlamıştır (Cumhuriyet, 20 Mayıs 1984). Trafik sorununa çözüm olarak getirilen Tarlabaşı Bulvarı'nın açılmasına ilişkin ise "yola denk gelen 74 tane eski ev yıkılacak, gelişmeyi önleyici korumacılığa katılmıyoruz" demiş ve İstanbul'a hizmet için her cezaya razı olduğunu belirtmiştir.

İstanbul'da bu söylemlerle gerçekleştirilen uygulamalar, koruma konusunda kuramsal alanda gösterilen gelişmeye bağlı olarak, tartışma ve eleştirilere yol açmış dolayısıyla uygulama ile kuram çatışması yaşanmıştır. Bu tartışmalar süregelirken ise her şeye rağmen uygulamalar devam etmiştir.

4.2.2.1. Yasal Düzenlemeler

Tarih ve kültür değeri olan anıtları korumakla devlet ilk defa 1961 Anayasası ile yükümlü kılınmıştır. Bu yaklaşım 1982 Anayasası'nın sosyal ve iktisadi hak ve ödevleri kapsayan üçüncü bölümünde "tarih ve kültür ve tabiat varlıklarının korunması başlığında "devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar

ve değerlerden özel mülkiyet konusu alanlara getirilerek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerini yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir" şeklinde düzenlenerek, devletin kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusundaki görevi Anayasa'da açıkça yerini almıştır (Durukan, 2004: 49).

Bu dönemdeki korumaya en önemli yasal düzenleme; 23.7.1983 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur. Bu kanun 1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'ndan sonraki ikinci düzenleme olmuştur.

Kanunun 3. maddesinde yer alan tanımlar bölümünde, eski eserler ilk kez "kültür ve tabiat varlığı" olarak nitelendirilmiştir. Buna göre tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla, yer üstünde, yer altında veya suyun altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar "kültür varlıkları", jeolojik devrilere, tarih öncesi ve tarihi devrilere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler "tabiat varlıkları", tarih öncesinden günümüze kadar gelen, çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmamış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar ise "Sit" olarak tanımlanmıştır. Sit'in kendi içerisinde arkeolojik, kentsel, tarihi ve doğal gibi sınıflandırılması ise ancak 1996 tarihindeki ilke kararında gerçekleştirilmiştir. Yasanın 6. maddesinde kültür ve tabiat varlıkları örnekleri şöyle tanımlanmıştır:

> "Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. yüzyıl sonuna kadara yapılmış olan taşınmazlar, belirtilen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikler bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar, sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları, milli tarihimizdeki önemleri sebebi ile zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın M,illi Mücadele Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük tarihi olaylara sebep olmuş binalar ve tespit edilecek olanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler. Koruma Kurullarınca korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli kültür varlığı sayılmazlar.
>
> Kaya mezarları, yazılı, resmili ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller, kal, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar, harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler, kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular, tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar, sunaklar,

> tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, evler, yalılar ve konaklar, camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar, çeşme ve sebiller, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler, mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalıçarşılar, sandukalar, siteler, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları, freskler, kabartmalar, mozaikler ve benzeri taşınmazlar, taşınmaz kültür varlığı örnekleridir. Tarihi mağaralar, kaya sığınakları, özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir."

Özel'den yaptığı alıntıda, kültür varlığı tanımında benimsenen maksimalist görüşe göre; geçmişe, geleceğe ya da bugüne ait kültürel bir değer ifade eden objelerin kültür varlığı olduğunu, minimalist görüşe göre ise; kültür varlığı nitelemesi objenin söz konusu ülke için ifade ettiğini belirten Durukan (2004: 61-62), yasanın altıncı maddesinde maksimalist görüşün ağır bastığını ifade etmiştir.

Yasada ilk kez yer alan "kültür varlığı" ifadesini Hıfzı Topuz (1980), yasa çıkmadan yaklaşık 3 yıl önce bir yazısında şöyle açıklamıştır:

> "Fransızlar 1980'i Kültür Varlığı Yılı ilan ettiler….
>
> Nedir bu kültür varlığı denen şeyler? Fransızlar bunları şöyle sıralamışlar: şatolar, katedraller, kiliseler, eski evler, arkeolojik kalıntılar, surlar, kaleler, çeşmeler, saray ve eski ev eşyaları, resimler, heykeller, giysiler, çalgılar, opera ve bale dekorları, kitaplar, masallar, romanlar, besteler, plaklar, şarkılar, eski filmler, aile fotoğrafları. Bunların hepsi kültür varlığı sayılıyor.
>
> …Peki kültür varlığımızı korumak için biz ne yapıyoruz? Bizim kültür varlığımız nelerden oluşuyor? Elbette Selimiyeler, Süleymaniyeler, Topkapılar başta gelecek. Sonra kaleleri, surları, yalıları, Safranbolu ve Muğla evlerini koruyacağız."

Yasanın 7. maddesindeki "devletin imkanları göz önünde tutularak örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser korunması gerekli kültür varlığı olarak benimsenir" ifadesi ise eleştiri almıştır.

Yasada yer alan bir diğer önemli yenilik de 17. maddede yer alan "geçiş dönemi yapılanma koşulları" ifadesidir. Bu madde ile" Koruma Amaçlı İmar Planları" belediyelerce hazırlanıncaya kadar geçerli olan "geçiş dönemi yapılanma koşullarını" belirleme yetkisi Koruma Kurulları'na verilmiştir.

Yasanın 51. maddesi ise teşkilatlanmaya ilişkin önemli bir değişiklik getirmiştir. Bu maddeye göre Bakanlıkça uygun görülen bölgelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları oluşturulmuştur.

1987 tarihinde çıkarılan 3386 sayılı yasa ile 2863 sayılı yasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Buna göre bölge kurullarının ismi Koruma Kurulu olmuş ve üye sayısı iki YÖK ataması ve üç Bakanlık ataması ile toplam beş olarak belirlenmiş, bunların dışında belediye, bakanlık, valilik ve vakıflar temsilcilerinin de toplantıya katılabilmeleri sağlanmıştır. 1951 yılındaki kanunla kıyaslandığında kurullara yüksek öğretim kurumlarından gelecek üye sayısının azaltıldığı ve bu sebeple kurulların bilimsellikten siyasileşmeye doğru kaydığı görülmektedir.

16 Şubat 1984 tarih ve 18134 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren yönetmelikte Bölge Kurulları'na; korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile bunların koruma alanlarındaki inşai ve fiziki müdahaleler, bu parsellerdeki tevhid ve ifraz talepleri ve korunması gerekli alanların tespiti hakkında karar alma yetkisi, 3386 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle de tescil yetkisi Koruma Kurulları'na verilmiştir. Böylece Yüksek Kurul ilke kararlarını belirleyen ve Kurullar arası koordinasyon sağlayan bir kurum halini almıştır (Doğusan, 2004: 80-82).

Koruma teşkilatı yapılandırılmakla birlikte, koruma uygulamalarının geçekleştirilmesini sağlayacak yeterli bir yapılanma ve düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bu dönemde koruma uygulaması yapan devlet kurumları; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayındırlık Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, Milli Savunma Bakanlığı, Milli Saraylar Genel Müdürlüğü, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, uygulama yapan özel kuruluşları ise; Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, tümüyle devletin finanse ettiği TAÇ Vakfı ve İstanbul Kapalıçarşı'yı Koruma Derneği olarak sıralanabilir (Çeçener, 1984: 5-8).

Türkiye bu dönemde uluslararası çeşitli sözleşmelere de imza atmıştır. Uluslararası platformda taraf olunan ilk temel belge 14.4.1982 tarih ve 2658 sayılı yasa ile katılmamızın uygun bulunduğu "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme"dir. UNESCO'nun, 1972 yılında Paris'te toplanan 17. Genel Kurulunda kabul edilen bu sözleşme ile kültür ve doğa mirası "evrensel miras" olarak kabul edilmiş ve üye ülkelere kendi ülkelerindeki kültür ve doğa mirası varlıklarının saptanması, korunması, muhafaza ve teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevini yüklemiştir. Sözleşmenin getirdiği en önemli yeniliklerden bir tanesi de, her ülkenin saptanmış ölçütlere göre "evrensel" olarak

nitelendirdiği yapı ve alanlarından oluşan bir liste yapıp "Dünya Miras Listesi"nde yer almak üzere UNESCO'ya başvurması olmuştur[5] (Madran: 2002).

Taraf olunan ikinci sözleşme, 1989 yılında onaylanan "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" olmuştur. 1985 yılında, Granada'da Avrupa Konseyine üye ülkeler tarafından kabul edilen bu sözleşmeye göre, ülkeler, mimari mirasın korunması için yasal önlemler almayı ve bu önlemler çerçevesinde her ülkeye ve bölgeye özgü yöntemlerle, anıtları, bina guruplarını ve sitleri korumayı üstlenmiştir. (Madran, 2002).

4.2.2.2. Uygulamalar

Bu dönemde gerçekleştirilen restorasyon uygulamalarında iki kurumun ismi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı'dır (TAÇ). "Eski Yalılar Onarıldı" başlıklı haberde, TAÇ Vakfı'nın üç yıl içinde Sadullah Paşa Yalısı, Anadolu Hisarı, Amcazade Yalısı, Hekimpaşa Salih Efendi Yalısı, Dolmabahçe Sarayı'nın bir bölümünün onarımını yaptırdığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 17 Şubat 1980).

1979 yılında İstanbul Belediyesi ile park ve köşklerin ıslahı ve işletmesi konusunda bir protokol imzalayan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, restorasyon projeleri gerçekleştiren bir diğer kurum olmuştur (www.turing.org.tr). Kurumun başında buluna Çelik Gülersoy ise mimar olamamasına rağmen korumayla ilgili konularda görüşü sorulan, tartışmalı konularda fikri alınan bir uzman olarak görülmüştür.[6] Çeçener (1984: 6), kurumun Çelik Gülersoy'un kişililiği ile özdeşleştiğini belirtmiştir. Kurumun bu dönemde gerçekleştirdiği çalışmalar arasında; Malta Köşkü, Çadır Köşkü, Beyaz Köşk, Pembe Köşk, Sarı Köşk, Sutanahmet'teki Yeşil Köşk Yeşil Sera, Pembe Sera, Yıldız Parkı, Emirgan Kır Kahvesi, Hidiv Kasrı, Çamlıca Tepesi, Atatürk Müzesi, Kariye Müzesi ve çevresindeki evlerin onarımı yer almaktadır (Cumhuriyet, 23 Ekim 1981, 5 Mart 1984, 9 Eylül 1986).

---

[5] Hala 500'den fazla kültürel ve doğal nitelikte yapı ve sit içeren bu listede, Türkiye'den, İstanbul, Kapadokya, Nemrut Dağı anıtları, Divriği Ulu Camisi, Safranbolu, Boğazköy, Xanthos-Letoon Örenyeri, Troia ve Pamukkale (Hierapolis) yer almaktadır.

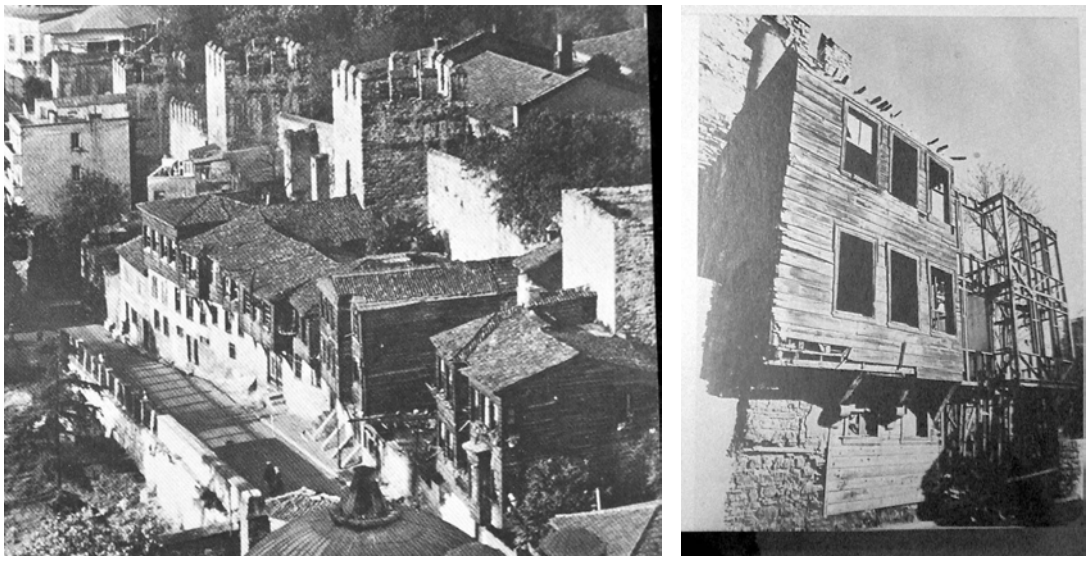
[6] Cumhuriyet Gazetesi'ndeki pek çok koruma haberinde, mimarlar ve öğretim görevlileriyle birlikte Çelik Gülersoy'un da görüşlerine yer verilmiştir.

Kurum'un gerçekleştirdiği Soğukçeşme Sokağı restorasyonu ise, tek yapı ölçeğini aşıp, bir sokağı tümüyle ele alması bakımından diğer uygulamalardan farklılık göstermektedir. Restorasyon çalışmaları gündeme geldiğinde Dalan söz konusu sokaktaki yapıların "gecekondu" olduğunu söyleyerek, bu yapıları yıkmak istediğini ve Yüksek Kurul'un korunması gerekli kararının aceleye geldiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 27 Ekim 1987, 11 Kasım 1985), (Şekil 4.8). Bedrettin Dalan çalışmanın engellenmesi için girişimde bulunmuş ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i sokağa incelemek için gelmiştir. Gülersoy (1993:13), Kenan Evren'in ziyaretinden sonra bazı gazetelerin, Belediye Başkanı'nın Turing Kurumu'nu Cumhurbaşkanı'na şikayet ettiği ve Cumhurbaşkanı'nın da yapılmakta olan işleri beğenmediğine dair yazılar yayınladıklarını belirtmiştir. Ancak Kenan Evren'in çalışmaların devam etmesini istediğini bildirmesi üzerine, inşaat hızlandırılarak, 14 Ekim 1986 tarihinde açılmıştır (Gülersoy, 1993: 13-14, Cumhuriyet, 15 Ekim 1986), (Şekil 4.9). Yapılan restorasyon çalışmasını eleştirileri karşısında oldukça sert bir tavır takınarak özellikle de İTÜ'deki öğretim görevlilerini hedef alan Çelik Gülersoy şöyle demiştir:

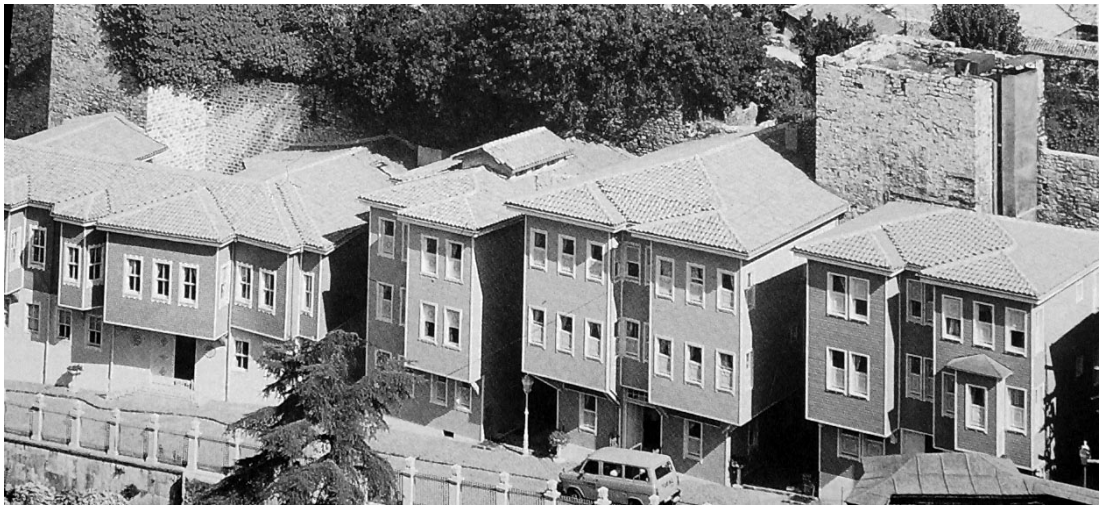
> "Ben eleştirileri ikiye ayırıyorum. Birinci grup eleştiriler genel eleştiriler. Bu grupla anlaşmamıza imkan yok. Bu gruba girenler İTÜ'de küçük bir cemaattir. Bunlar derler ki 'Biz çağımızı yaşıyoruz. Öyleyse bu yüzyılda yapılan her şey çağımızın damgasını taşımalı. Geçmiş yüzyılların yapılarını aynen canlandırmak mimarlığa yakışmaz.' Ben böyle bir görüş karşısında önce şaşırdım. Çünkü gezilerimden biliyorum ki Batı böyle düşünmüyor.
>
> Bunu bana özellikle Avrupa'dan dönen genç mimarlar söyledi. Bu görüş 1940'larda batıda bir ara ortaya çıkmış ve sonra unutulmuş. Bizden birkaç eski hoca bu teoriye saplanıp kalmış. Kişilerle uğraşmak istemem ama bu durumu belirtmek için örnekler vermem gerekiyor. İTÜ'nün bu teoriye saplanmış bir hocası var. Saygıdeğer bir kişiliği olan Nezih Eldem. 1940'ların ekolüne dayanarak tarihi Harbiye Kışlası'na ucube bir eklenti yaptı. Ben o zaman bu örneğin çarpıklığını belirttim. Tarihi bir yapı aynı üslupta bir eklentiyle tamamlanabilirdi" (Cumhuriyet, 22 Aralık 1986).

Mimar olmadığı halde neden mimarlara danışmadığının sorusuna ise Gülersoy şöyle cevap vermiştir:

> "Bunun altında maddi bir çıkar var. …Eleştiri çeken nokta neden bütün işleri onlara vermediğim olmalı herhalde. Orada da ben haklıyım. Ben dünyadaki tecrübelerimi, öbür yandan eski İstanbul üstüne bildiklerimi vurgulayabilmek ve işin doğrusunu gösterebilmek üzere nazım rol oynamaya mecburum" (Cumhuriyet, 22 Aralık 1986).

Şekil 4.8: Soğukçeşme Sokağı'nın onarım öncesi hali (Gülersoy, 1993)

Şekil 4.9: Soğukçeşme Sokağı'nın onarım sonrası hali (Gülersoy, 1993)

Çelik Gülersoy'la ilgili daha önceleri de övgü dolu yazılar yazmış ve Gülersoy'u, Falih Rıfkı Atay ve Reşit Saffet Atabinen'den[7] sonra İstanbul'un yok edilişine karşı çıkan üçüncü insan olarak tanımlamış olan Burhan Arpad (1986), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında Soğukçeşme Sokağı restorasyonuna ilişkin görüşlerini şöyle belirtmiştir:

> "İstanbul'un kıyısını köşesini tarayarak ilginç kültür olayları yaratmış olan Türkiye Turing Kurumu, Kariye Müzesi'nde olduğu gibi yeni bir olay yarattı. İki yıl öncesinin yıkıldı yıkılacak dokuz tahta evi silindi ve büyülü fırça renkler uyumu yepyeni bir yerleşim köşesi yarattı. Dokuz ev sadece bir buçuk yılda değişiverdi.".

[7] Reşit Saffet Atabinen Lozan Barış görüşmelerinin birinci ve ikinci saflarına katılan bürokrattır.

1980 yılında, Belgrad'da toplanan UNESCO Genel Kurulu, İstanbul ve Göreme'nin belirli bölümlerinin korunması için uluslararası bir kampanyanın başlatılmasını kararlaştırmıştır (Madran, 2002). Kampanya 1982 yılında başlamıştır. Yurt çapında kişi ve kurumların katılımı sağlamak için Milliyet Gazetesi 1984 yılında bir ulusal kampanya, 1985 yılında bir ulusal duyuru ve tanıtım toplantıları yapmıştır. 1985'te Dünya Mirası listesine alınan İstanbul için, UNESCO maddi destek ve uzman yardımı yapmaya başlamıştır. Ancak 1990 yılı sonuna kadar dış yardımdan gelmesi beklenen paranın çok az bir miktarı toplanabilmiştir. İstanbul Projesi kapsamında yapılması birinci derecede öncelikli konular; kara surları restorasyonu ve çevresinin sağlıklılaştırılması, Süleymaniye Mahallesi'nin sağlıklılaştırılması, Topkapı Sarayı, Ayasofya, Yıldız Sarayı, Zeyrek Camii ve Bozdoğan (Valens) Kemeri'nin restorasyon çalışmaları olarak belirlenmiştir (Ahunbay, 1998a: 15-17).

Bu listede yer alan kara surlarının onarımı için Büyükşehir Belediye Başkanlığı bir kampanya başlatmıştır. Önceliğin sur üzerindeki anıtsal kapılara verildiği çalışmaya, Belgradkapı'dan başlanmıştır (Cumhuriyet, 3 Ekim 1986). Surlardaki restorasyon uygulamaları sırasında, surların bir kısmının yeniden örülmesi tartışmalara yol açmıştır. Surların bir kısmının yeniden yapılmasına ilişkin Cumhuriyet Gazetesi "Restorasyon Tartışması" başlıklı haberde Cem Hamuloğlu, surların bir kısmının yeniden yapılmasının "İstanbul'a yeni bir saldırı mı yapılacak" sorusunu akıllara getirdiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 21 Mayıs 1988). Restorasyonu üstlenen TAÇ Vakfı yöneticisi Ümit Serdaroğlu onarıma ilişkin şöyle demiştir:

> "Surların her yeri gıcır gıcır olacak değil. Özellikle surların üç kapısını onardık. Belli bir bölümü orijinal boyutlarına getiriliyor, eski görünümü kazandırılıyor ki görenlere bir fikFir versin. Dünyanı her yerinde kentler, surlar bu şekilde onarılıyor" (Cumhuriyet, 21 Mayıs 1988).

İstanbul Projesi kapsamında yer alan Bozdoğan (Valens) Kemeri'nin restorasyonuna 1988 tarihinde başlanmış ve çalışma 1992 tarihinde tamamlanmıştır (Kuban, 1998b: 20).

İnşaatların bodrum kazıları sırasında ortay çıkan arkeolojik eserlerin yok edilmesi haberlerinin yaygın olduğu bir ortamda Beyazıt'taki Simkeşhane Çarşısı'nın arkasındaki bir otel inşaatı sırasından ortaya çıkarılan Bizans Sarnıcı ise otelin barı olarak restorasyonuna başlanması, Cumhuriyet Gazetesi'nde örnek alınması gereken bir gelişme olarak sunulmuştur (Cumhuriyet, 20 Haziran 1989).

"Eski eser kapsamına giremeyecek kadar yeni" olduğu için tescil edilmeyerek, Maçka'da yapılan Bosphorus Otel'in inşası sırasında 1987 yılında yıkılan Sedad Hakkı Eldem'in eseri Şark (Taşlık) Kahvesi, 1989 senesinde yeniden yapılmıştır (Cumhuriyet, 15 Ekim 1987, 12 Eylül 1989).

21 Eylül 1941 yılında çıkan yangınla tamamen tahrip olan Fener Rum Patrikhanesi'nin 1987 yılında başlanan restorasyonu 1989 yılında tamamlanmıştır (Cumhuriyet, 28 Kasım 1989).

İstanbul'da bu dönemdeki yaygın restorasyon yaklaşımı, anıtsal yapıların "prestij otellerine" dönüştürülmesi olmuştur. Bu yaklaşımın temelinde ise kültür ve koruma bilincinden ziyade, turizme hizmet fikri yer aldığı için tarihi yapılar zengin turist ve yatırımcılar hizmet verecek, gösteriş binalar olarak algılanmış, bu amaçla yapıların birçoğu mevcut kullanım fonksiyonları hiçe sayılarak ve halkta koparılmak pahasına sadece bir "kesime" hizmet verecek şekilde, otele çevrilmeye çalışılmıştır.

Bu yapılardan ilki İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi binası olarak kullanılan Taşkışla'dır. Zilyet hakkı İTÜ'ye ait olmasına rağmen, yapı 1986 yılında 49 yıllığına dönemin ünlü işadamı Selim Edes'in yönetim kurulu başkanı olduğu ESKA İnşaat A.Ş.'ye kiralanmış ve yapının otele dönüştürülmesi fikri ortaya çıkmıştır. ESKA'nın Kültür ve Turizm Bakanlığına başvurusu üzerine bölge 18.3.1987 tarihinde turizm merkezi olarak ilan edilmiştir (Ekinci,1994a: 96).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1983 tarihli[8] kararı ile aynen korunması gerekli eser olarak tescil edilen binanın otel olmasına ilişkin teklif, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu tarafından ilke olarak kabul edilmiş, daha sonra da binanın fonksiyonu imar planı tadili ile otel olarak değiştirilmiştir (Ekinci 1994a: 96, Cumhuriyet, 20 Nisan 1988). Taşkışla'nın otele çevrilmesi tasarısı kamuoyundan tepki almış, imza kampanyaları düzenlenmiş, ve İTÜ öğretim üyelerinden Prof. Dr. Erol Kulaksızoğlu, Prof. Dr. Afife Batur, Prof. Dr. Yıldız Sey ve Prof. Dr. Zeynep Ahunbay İdare Mahkemesi'ne dava açmışlardır. Konuya ilişkin savunmasında Kültür ve Turizm Bakanlığı "yapıda iç planın geçirdiği değişiklikler nedeniyle, yapının aynen korunmuşluğunun yok oluşu göz önüne alınarak 2. derece bir yapı olduğunu" öne sürmüş ve koruma grubunun 1

[8] Gayrimenkul Es ki Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun Numaralı 14.5.1983 tarih ve 14947 sayılı kararı.

olamayacağına belirtmiştir (Cumhuriyet, 27 Aralık 1989). Taşkışla'nın otele dönüştürülmesi İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin 1989 yılında "tarihi Taşkışla binasının aynen korunması kararına aykırı proje onayı ve tarihi eserin otele dönüştürülmesiyle ilgili tüm idari işlemlerin iptali" ile engellenmiştir.

Burhan Arpad (1989), Taşkışla'nın esir pazarında satılır gibi satılamayacağını vurguladığı yazısında şöyle demiştir:

> "…bilirkişi raporlarına ve İdare Mahkemesi kararına rağmen, bir bakanlık ve bir şirket otel yapmak istiyor diye Taşkışla'nın tarihi niteliğinin tartışılması, gizli bir taraflılıkla gerçeğin üzerini örtmektir.".

İTÜ'de yaptığı konuşmasında Prof. Dr. Nezih Eldem, yıllardan beri okul olarak kentle iç içe yaşayan Taşkışla'nın para için İstanbulluların elinden alınmasını affedilemez olduğunu belirterek şöyle demiştir:

> "Türkiye'de prestij yapılarına alınıp satılacak bir meta olarak bakan yanlış bir yaklaşım var. Bu durum anlamsal aşınmayı da beraberinde getirir" (Cumhuriyet, 3 Haziran 1988).

Prof. Dr. Doğan Kuban ise "Taşkışla sorununda yanlış plan kararı, yanlış tarihi yapı işlevlendirme, yanlış restorasyon projesi ve üstelik yasal olmadığı sabit olan bir davranışın üst üste geldiğini" belirtmiştir (Cumhuriyet, 14 Eylül 1988).

İkinci otel fonksiyonlu yenileme, Çırağan Sarayı olmuştur. Sarayın restorasyonuna 1987 yılında başlanmıştır.[9] Sarayın beş yıldızlı otele dönüştürülerek halktan koparılmasını eleştiren yazısında Uğur Mumcu (1986), şöyle demiştir:

> "Kapitalist olsun, sosyalist olsun kendi geçmişine saygılı her ulus, kültür varlıklarına kıskançça sahip çıkar.
>
> … Sözde bizde de 1983 yılında çıkarılan 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu' vardır. Yine bu sözde yasanın 6. maddesinde '19. yüzyıl sonlarına kadar yapılmış taşınmazlar' devletçe korunmaya alınacaktır.
>
> Kim dinler bunları.
>
> Tarihsel yapıları onarıp ve bu yapıları halka açmak yerine, 'beş yıldızlı otel' yap. Nasıl bir tarih anlayışıdır bu?".

[9] Restorasyon çalışması 1992 yılında tamamlanabilmiştir.

Otele dönüştürülmesi 1986 yılında gündeme gelen ve Mimar Kemalettin'in eseri olan Harikzedegan Konutları'nın açılışı 1 Eylül 1987 tarihinde yapılmıştır (Cumhuriyet, 28 ekim 1986, Yapı 75, 1987: 4).

Sultanahmet Cezaevi ve Akaretlerdeki sıra evler de otel olmak üzere kiraya verilmişlerdir. Akaretler'deki sıra evleri otel yapmak üzere kiralayan firma yetkilileri, yapıları yıkıp yeniden yapmak yerine olduğu gibi koruyarak onarmaktan yana olduklarını belirtmişlerdir (Cumhuriyet, 25 Kasım, 29 Nisan 1988).

Kabataş Lisesi, Galatasaray Lisesi, Anadolu Denizcilik Meslek Lisesi ve Barbaros İlkokulu, Cibali Tütün Fabrikası'nın da bulundukları "uygun konum nedeniyle" otele dönüştürülmeleri gündeme gelmiş ancak gerçekleşmemiştir (Cumhuriyet; 16 Ocak 1987, 28 Nisan 1987, 25 Kasım 1988).

Tescilli eski eser parsellerinde gerçekleştirilen ek yapılanma uygulamaları Cumhuriyet Gazetesi'ne yansımıştır. Yapılaşmanın yoğun olduğu bölgelerde, tescilli yapıların üzerine Koruma Kurulu kararı ile ek inşaat izni verilmesi Cumhuriyet Gazetesi'nde şöyle değerlendirilmiştir.

> "…Eski yapıların yerlerine yenilerinin yapılması konusunda kararları gereken Belediye ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun denetimleri sonucu, eski binaların görünümleri olduğu gibi kalıyor, ancak arkalarında kent yoğunluğunun gerektirdiği yüksek binalara izin veriliyor. …Yapının ön yüzü olduğu gibi bırakılmış. Hemen arkasında bina yüzeyinin bir metre kadar gerisinde ise çok katlı bir bina yükseliyor. Yetkililer kentin korunması için zorunlu olan bu tutumun, yeni bina yapacaklara yol göstereceğini umduklarını belirttiler" (Cumhuriyet, 25 Ekim 1980).

Bu dönemde örneklerine sıkça rastlanan bir yaklaşımla, tehlikeli durumda olmaları gerekçesine dayandırılarak yıkılan tescilli yapılar, bulundukları parselin başka bir yerine inşa edilmiş ve bu suretle parselin diğer kısmında yüksek yapılanmalara izin verilmiştir. 1989 yılında bu yaklaşımla Moda'da gerçekleştirilen bir uygulama Cumhuriyet Gazetesi'nde "Moda'da Bir Garip Restorasyon" başlığıyla sunulmuştur. Anıtlar Kurulu'nun projeyi onaylamasının eleştirildiği haberde Zeynep Ahunbay'ın "yapı eski yerinden kaydırıldığında hem şehircilik açısından bir tahribat yaşanıyor, hem de geleceğe yanlış bilgi aktarılıyor" görüşüne yer verilmiştir. Ümit Serdaroğlu ise bugünkü teknoloji ile bir yapının olduğu gibi 50 metre kadar uzağa kaydırılabileceğini ya da yalnızca cephesi korunması gerekiyorsa cephe

elemanlarının numaralandırılarak sökülebileceğini belirterek "burada söz konusu olan koruma falan değildir" demiştir (Cumhuriyet, 21 Şubat 1989).

Tescilli eski eser parsellerine bitişik ek yapılanmalar ise eleştiri almıştır. Mimar Kemalettin'in eseri olan Bostancı'daki Kuloğlu Camisinin avlusunda, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun izniyle, camiye neredeyse bitişik ikinci bir cami inşaatına başlanmasını "Tarihe İnen Darbe" başlıklı haberle duyuran Cumhuriyet Gazetesi, haberde Prof. Dr. Doğan Kuban'ın şu sözlerine yer vermiştir:

> "Böyle bir şey olamaz. Kurul kararı tamamen yanlış. Bazen hiç olmazsa camiler kurtuluyor diye düşünüyorduk, ama demek onlara da hücum ediliyor. Bence bu düpedüz kaygısızlık. Yüksek Kurulun da Belediye'nin de kaygısızlığı bu" (Cumhuriyet, 16 Temmuz 1987).

Aynı haberde görüşüne yer verilen Prof. Dr. Metin Sözen ise Kuloğlu Camiinin külliyesiyle bitmiş bir bütün olduğunu belirterek, "tarihi yapı ihtiyaca cevap vermiyorsa bir gün Süleymaniye de yetmez, yanına inşaat mı yapacağız?" sorusunu sormuştur (Cumhuriyet, 16 Temmuz 1987).

Kuloğlu Camiine benzer şekilde, Vedat Tek'in eseri olan Eminönü Hobyar Mescidi'nin hemen önüne İstanbul I Numaralı Koruma Kurulu onayıyla inşaata başlanmasını "bir yapı daha özgün çizgilerini yitirerek, yeni ekleriyle çehre değiştiriyor" şeklinde yorumlayan Cumhuriyet Gazetesi'nde konuya ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüğü adına inşaatın kontrollüğünü yapan mimar Erol Çetin uygulamanın daha sonraki kuşakların periyot farkını anlamasını sağlaması açısından modern mimari anlayışıyla yapıldığını belirtirken, Prof. Dr. Doğan Kuban, böyle bir yapının yeni bir yapıyla birleştirilmesinin söz konusu olmadığını çünkü eksik kalmış bir yapı olmadığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 28 Ekim 1987).

Kurul kararlarına yönelik bir diğer eleştiri, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından Sultanahmet'teki Arasta'nın hemen arkasında yer alan, Bizans İmparatorluk Sarayı kalıntılarının bulunduğu, arkeolojik park alanında Turizm Bakanı Mükerrem Taşçıoğlu'nun eşinin iş ortağı tarafından otel yapımına izin veren proje olmuştur. Cumhuriyet Gazetesi projeyi "Yüksek Kurul'un bu kararıyla 33 yıl önce korunmaya alınıp arkeolojik park alanı ilan edilen Sultanahmet Meydanı'ndaki yapılaşma yasağı kalkmış oldu" şeklinde değerlendirmiştir. Haberde görüşüne yer verilen Eminönü Belediye Başkanı Tahir Aktaş'ın açıklaması ise, İstanbul'un kültürel ve tarihi bakımdan en zengin tarihi bölgelerinden birisinden

sorumlu bir belediye başkanının konuya yaklaşımını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır:

> "..Belediye Meclisimizden çıkacak karar yüzde 99 olumsuz olacaktır. Ben kişisel olarak Sultanahmet Camii çevresine otel yapılmasına karşıyım. Mesela biraz ileride Turing'in yaptırdığı Konak Oteli var. Gayet güzel bir yapı ama içki içiliyor. Etrafında medreseler var. Burada da olacağı budur. Sultanahmet Camii'ne gidiyoruz namaz kılmaya, cemaat bize ne biçim belediye başkanısın, cami çevresinde içki içiliyor diye şikayette bulunuyor" (Cumhuriyet,1 Ağustos 1985).

Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile eski eser olarak Cihangir'de tescilli bir binanın belediye tarafından yıkılması üzerine Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay'ın "dosyalarda ikinci dereceden tarihi eser olduğu doğru olabilir ancak orada yıkılma tehlikesi taşıyan gecekondudan başka bir şey yoktu" şeklindeki açıklama ise İstanbul'un bir diğer Belediye Başkanı'nın bakış açısını yansıtmaktadır. (Cumhuriyet, 11 Eylül 1988).

Çırağan Sarayı'nın otel olmasına izin verilerek, bu yapının halktan koparılmasından rahatsızlık duymayan Bedrettin Dalan, denizin algılanmasını engellediği gerekçesi ile, Çırağan Sarayı'nın duvarlarının yıkımına karar vermiştir. İstanbullular'ın duvarın yıkılmasından memnun kalacaklarını belirten Dalan: "Bana kalsa Dolmabahçe Sarayı'nın duvarlarını da kaldırırım. Louvre Sarayı'nın da duvarı yok" demiştir (Cumhuriyet, 7 Eylül 1988). Bir sonraki gün ise İstanbul ilçe belediye başkanları ve meclis üyelerinin de katıldığı bir "törenle" duvarın yıkımına başlanmıştır. Dalan "bunun yalnızca bir duvarın yıkılması değil bir felsefenin yıkılması" olduğuna değinmiş ve yıkımın gerekçesini şöyle ifade etmiştir:

> "bu güzellikler 3-5 kişinin değil, tüm Türkiye'nin hatta dünya kültürünün ortak malıdır. Kimse buna sahip çıkamaz. Onun için bu duvarların yıkımı önemli bir mana ifade ediyor" diyerek yıkımın gerekçesini belirtmiştir (Cumhuriyet, 8- 9 Eylül 1988).

Hüsrev Tayla uygulamaya ilişkin görüşünü "Bu tür duvarlar sarayın tamamlayıcı bir parçasıdır. Bu duvarlar anlamlıdır. Onları kaldırmaya hakkımız yok. Kahroluyorum" diyerek ifade etmiştir (Cumhuriyet, 9 Eylül 1988).

Bedrettin Dalan'dan sonra Anakent Belediye Başkanı olan Nurettin Sözen döneminde ise yıkım durdurulmuş ve duvarların yeniden yapılması için proje hazırlatılmıştır. Otel konsorsiyumunun genel müdür vekili Nurettin Sözen'in duvarın yeniden yapılmasının istediğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 29 Ağustos 1989).

5. 1990- 2000 YILLARI ARASI

5.1. Dönemin Siyasi Yapısı

1950'li yıllarda tohumları atılan, siyasetin dini öğeler içermesi süreci Özal döneminde de devam etmiş ve giderek tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. Kongar (1999: 225), 1950 yılından beri görülen "siyasette İslam motiflerinin kullanılması" olayının, artık açıkça "şeriat devleti" kurma çabalarına dönüşmesine yol açtığını belirtmiştir. Bu tavırların devamı olarak "İslami terör" 1990'lı yıllara damgasını vurmuştur. Siyasal İslam'ın bireysel teröre kaynaklık etmesi, 31 Ocak tarihinde, Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanlığı'nı da yürüten, Prof. Dr. Muammer Aksoy'un, evine giderken uğradığı silahlı saldırı ile öldürülmesini "İslami Hareket" adlı örgütün üstlenmesi ile açığa çıkmıştır. Cinayetin tartışmaları henüz sürerken 7 Mart 1990 tarihinde Çetin Emeç, 4 Eylül 1990 tarihinde yazar Turan Dursun, 7 Ekim 1990 tarihinde Doç Dr. Bahriye Üçok cinayetleri birbirini izlemiş, 24 Ocak 1993 tarihinde gazeteci- yazar Uğur Mumcu, İslami terörün kurbanı olmuştur (Kongar, 1999: 225, Çavdar, 1996: 321-322).

3 Temmuz 1993 yılında Sivas'ta yaşananlar ise bireysel terörü aşan büyüklükte olmuştur. Pir Sultan Abdal Şenlikleri için Sivas'ta bulunan Aziz Nesin'e gösterilen tepkiyle başlayan eylemler, Aziz Nesin ve diğer sanatçıların bulunduğu Madımak Otelinin yakılması ve orada kalan 37 sanatçının hayatını kaybetmesiyle son bulmuştur (Çavdar, 1996: 316-317). Olaylar sonrasında konuya ilişkin yorum yapan parti liderlerinden Necmettin Erbakan olayların "Sivas'a gitmiş bir ekibin tahrik etmesi sonucu gerçekleştiği", Baykal "hükümetin üzerine düşen görevi yerine getirmediği", Türkeş ise "fikir hürriyetine saygılı olunması, ancak tahrik unsuru da olunmaması gerektiği" açıklamalarında bulunmuşlardır (Cumhuriyet, 4 Temmuz 1993).

Kongar (1999: 254-263), Sivas katliamının arkasında yatan nedenleri; din düşmanlığı, Alevi- Sünni ve laikler-Müslümanlar karşıtlığı aldatmacaları, siyasal İslam'ın katılığı, Türkiye'nin tarihinden gelen nedenler, siyasal İslam'ın dini siyasete

alet etmesi, uluslararası nedenler ve yerel nedenler olarak ele almıştır.

Bu ortamda gerçekleşen 20 Ekim 1991 tarihli genel seçimlerden DYP birinci, ANAP ikinci, SHP üçüncü, RP dördüncü, DSP ise beşinci parti olarak çıkmıştır. SHP bünyesinde seçimlere giren 20'den fazla HEP kökenli milletvekili, kısa bir süre sonra SHP'den istifa ederek HEP'e geçmişlerdir. Anayasa Mahkemesinin HEP'i kapama kararından sonra ise Demokrasi Partisi'ni (DEP) kurmuşlardır (Çavdar, 1996: 315).

Hiçbir partinin yüzde 30 oy oranına ulaşamamış olması, Demirel'in Başbakan, İnönü'nün Başbakan Yardımcısı olduğu DYP-SHP koalisyonun kurulmasına sebep olmuştur (Çavdar, 1996: 314). Bu koalisyon döneminde, 12 Eylül'le kapatılan partilerin yeniden açılmalarına izin verilmiş, bunun sonucunda Deniz Baykal başkanlığındaki CHP, SHP'den bağımsız bir parti olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Çavdar, 1996: 318).

Özal'ın 17 Nisan 1993 tarihinde ölmesi üzerine, 16 Mayıs 1993'te Demirel Cumhurbaşkanı seçilmiştir. DYP'nin Demirel'den boşalan Genel Başkanlığına ise Tansu Çiller geçmiştir. Genel Başkan seçildikten sonra Çiller, İnönü ile yeni bir protokol imzalayarak SHP ile koalisyonu devam ettirmiş ve Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı olarak göreve başlamıştır. Hemen sonrasında siyaseti bırakma kararı alan Erdal İnönü'den boşalan Başbakan Yardımcılığı'na, 11 Eylül 1993'te parti başkanı seçilen Murat Karayalçın gelmiştir (Kongar, 1999: 264).

Yeni hükümet seçmen önündeki ilk sınavını 27 Mart 1994 tarihli yerel seçimlerde vermiştir. Seçimlerden her ne kadar Çiller başkanlığındaki DYP birinci, ANAP ikinci, RP üçüncü parti olarak çıksa da asıl zafer İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazanarak, oy oranını ikiye katlayan RP'nin olmuştur. Seçim sonucuna göre Recep Tayip Erdoğan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmuştur.

Yaşanan ekonomik sıkıntılar 1994 yılında, 5 Nisan kararları olarak bilinen "istikrar paketinin" ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kongar (1999: 421), bu istikrar tedbirlerinin, Özal'ın mimarı olduğu 24 Ocak 1980 kararlarının aynısı olduğunu, ekonomik politika ne denli değişmiş görünürse görünsün dış borçlanma gerekliliği ve buna bağlı olarak artan borç yükü ile enflasyon ve bu yola kalkınma bedelinin vatandaşa yüklenmesi özelliklerinin değişmediğini belirtmiştir.

Erken seçim konusunda anlaşan hükümetin ortak kararıyla seçim tarihi 24 Aralık 1995 olarak belirlenmiştir. Seçimlerdeki propagandaların ortak noktası Çiller ve ailesinin kamuoyunun gündeminde düşmeyen yolsuzluk iddiaları[1] ve RP'nin sisteme karşı olan "rejim sorunu" olmuştur (Kongar, 1999: 270). Seçim öncesi ortak propaganda konusu olan RP, seçimlerden yüzde 21.4 oy alarak birinci parti olarak çıkmıştır. Kongar (1999: 272), "adil düzen" olarak ifade edilen RP söyleminin, temelini şeriat devletinin oluşturduğunu ve partinin en büyük desteğini gecekondu bölgelerinden, kadınlardan ve İmam Hatipli Lisesi mezunlarından aldığını belirtmiştir.

Erbakan her ne kadar birinci seçilen parti lideri olsa da, Çiller ve Yılmaz'ın kendisiyle koalisyona yanaşmamaları sebebiyle, hükümeti kurma yetkisini Cumhurbaşkanına geri vermek zorunda kalmıştır. Hükümeti kurma görevini alan Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller'in ortaklığında kurulan "Ana-yol" hükümeti, ilk sıra Yılmaz'da olmak üzere dönüşümlü başbakanlık formülü ile kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin RP'nin başvurusu üzerine, güven oyunu iptal etmesi üzerine, Erbakan-Çiller ortaklığında, "dönüşümlü başbakanlık" formülüyle kurulan "Refah-yol" hükümeti 8 Temmuz 1996 tarihinde, Erbakan Başbakanlığında 265 ret oyuna karşılık, 278 kabulle güven oyu almıştır (Kongar, 1999: 273-274).

Bu iktidar dönemindeki en önemli gelişme ise "Susurluk Skandalı" olmuştur. 3 Kasım 1996 gecesi Susurluk ilçesi yakınlarında gerçekleşen trafik kazası sonucunda; eski Diyarbakır Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ, polis tarafından aranan "ülkücü" Abdullah Çatlı ile aşiret reisi ve DYP Diyarbakır milletvekili Sedat Bucak'ın aynı arabada olduklarının anlaşılması, "devlet- siyasetçi- mafya" ilişkilerini ortaya çıkarmıştır. Arabada çok sayıda mermi ve silah ile kaçak Abdullah Çatlı'ya ait Mehmet Özbay adı altında düzenlenmiş, Emniyet Müdürü Mehmet Ağar imzalı emniyet mensubu olduğuna dair belge ve sürücü belgeleri bulunmuştur. Mecliste kurulan "Susurluk Komisyonu" çalışmalarının sonucunda tetikçilerin yargıya sevk edilmesi dışında hukuki bir sonuç alınamamıştır (Kongar, 1999: 278).

[1] Bu iddialar Çillerin mevcut serveti, ABD'deki gayrimenkulları, eşinin devlet ihalelerinden komisyon alıp almadığı, bazı özelleştirme ihalelerine müdahale edip etmediği konularındadır (Kongar, 1999: 270).

Kongar (1999: 280-281), 1997 yılı Şubat ayında ülkenin görüntüsünü şöyle özetlemiştir:

> "Bir yandan yolsuzluk iddiaları, öte yandan sokak ortasında vatandaşların kaza kurşunlarıyla ölümlerine yol açan, milyonlarca dolarlık rüşvet ve rant paralarının paylaşılmasına yönelik cinayetler, Güneydoğu'da PKK'ya karşı süren sıcak savaş, güvenlik güçleriyle mafyanın ve politikacıların işbirliği halindeki çetelerin egemenliği ve sanki bunlar yetmiyormuş gibi hepsinin üzerinde 'demokrasi amaç değil araçtır' diye bir söylemle şeriat özlemlerini açıkça dile getiren siyasal İslam'ın sözcüsü bir başbakan".

İşte bu ortam içerisinde, 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) "rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirleri" maddeler halinde belirlemiştir. Bunların arasında sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçiş, aşırı dinci kesimden insanların kamu kurum ve kuruluşlarına alınmaması için gerekli tedbirlerin alınması, kıyafetle ilgili kanunu aykırı ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara engel olunması bulunmaktadır (Kongar, 1999: 281-283).

28 Şubat Kararları'ndan sonra Genel Kurmay Başkanlığı, aralarında savcılar, yargıçlar, öğretim görevlileri ve basın mensuplarının da bulunduğu çeşitli gruplara irticayla ilgili brifingler vermeye başlamıştır. Brifinglerde irticai hareketlerin iç ayaklanma noktasına kadar geldiği, irticanın Türkiye Cumhuriyeti'ni açıkça yıkmaya çalıştığı, devlet kadrolarının irticanın eline geçtiği, irtica ile mücadelenin anayasal rejimi korunmasının bir gereği olduğu, Diyanetin boşluğunu tarikatlar ve Milli Görüş'ün doldurduğu, İmam Hatip Liselerinden mezun olan öğrenci sayısının yıllık imam ihtiyacından ortalama elli bin kişi fazla olduğu, irtica tehlikesinin izlenmesi için Türk Silahlı Kuvvetlerinde "Batı Çalışma Grubu" oluşturulduğu gibi bilgiler verilmiştir (Kongar, 1999: 286).

Yapılan bu brifinglerin yarattığı yoğun kamuoyu baskısı ve askeri bir darbe olacağı ihtimali Erbakan'ı istifa etmek zorunda bırakmıştır (Kongar, 1999: 290). Cumhurbaşkanı Demirel, hükümeti kurma görevini Mesut Yılmaz'a vermiş ve ANAP-DSP-DTP üçlü koalisyonundan oluşan yeni hükümet, 30 Haziran 1997'de göreve başlamıştır (Cumhuriyet, 1 Temmuz 1997).

28 Şubat kararları, sekiz yıllık kesintisiz eğitimi desteklediği için, İmam Hatip Liseleri'nin orta kısımlarının kapatılmasından rahatsızlık duyan İslami kesimin itirazlarına yol açmıştır (Çakır ve Çalmuk, 2001: 173). 8 yıllık kesintisiz eğitime geçişi protesto eden ve aralarında yirmiye yakın RP'li milletvekilinin de bulunduğu,

4 bin kişilik bir grup, Ankara Kızılay meydanında "Kurana uzanan eller kırılsın" ve "İslami hareket engellenemez" gibi sloganlar atarak, izinsiz gösteri yapmıştır (Cumhuriyet, 20 Temmuz 1997).

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 21.5.1997 tarihli iddianamesi üzerine, Anayasa Mahkemesi "laik Cumhuriyet'e karşı eylemleri tespit edildiği gerekçesi ile" Refah Partisi'ni kapatma kararı almış, ayrıca parti lideri Necmettin Erbakan ile Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'in milletvekillikleri düşürülerek, bu isimlere beş yıl siyaset yasağı getirilmiştir (Cumhuriyet, 17 Ocak 1998).

Bu karardan birkaç ay sonra ise Recep Tayip Erdoğan'ı siyasetten uzaklaştıran karar açıklamıştır. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce, Siirt'te yaptığı konuşma sebebiyle hakkında soruşturma açılan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayip Erdoğan, 21 Nisan 1998 günü açıklanan mahkeme kararı ile halkı din ve fikir farklılığı gözeterek, kin ve düşmanlığa tahrik etmek suçundan, 1 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (Çakır ve Çalmuk, 2001: 77). Erdoğan'ın 6 Aralık 1997'de Siirt'te yaptığı konuşmanın bir kısmı şöyledir:

> "Minareler süngümüz, kubbeler miğferimiz, camiler kışlamız, müminler askerimiz. Hiçbir şey bizi sindiremez. Göğsümü gere gere söylüyorum, benim referansım İslam'dır. İnancımı rahatça konuşamayacaksam, söyleyemeyeceksem, bu şehitler ülkesi Türkiye'de benim ne işim var? Kardeşlerim diyor ki: bu ezanlar susmayacak. Bundan endişeniz mi var? İstiklal Marşı'nda yazacak ezanı susturacaklar… Üniversitedeki bacıma başörtüyü çıkarmadıkça okuyamayacaksın deniyorsa, bu ülkede zulüm vardır… Biz dinle beraber olmaya mecbur muyuz, evet mecburuz" (Cumhuriyet, 20 Temmuz 1997- 24 Eylül 1998).

25 Kasım 1998'de muhalefetin gensorusu ile düşürülen iktidarın yerini DSP azınlık hükümeti almış ve 18 Nisan seçimlerine kadar olan 3 aylık sürede görevde kalmıştır. Genel seçimlerin erkene alınmasıyla birleştirilen genel ve yerel seçimler, 18 Nisan 1999 yılında gerçekleştirilmiştir. Yerel seçimlerden FP birinci parti olarak çıkarken, genel seçimlerin galibi, oy oranını büyük ölçüde artırarak birinci parti olan DSP olmuştur. MHP de oy oranını yüzde onlara kadar çıkarmış ve DSP- MHP- ANAP koalisyonu 28 Nisan 1999'da kurulmuştur (Cumhuriyet, 29 Nisan 1999).

5.2. İstanbul'da Koruma

Bu bölümde İstanbul'da 1990-2000 yılları arasında gerçekleştirilen imar hareketleri ve koruma yaklaşımları ayrı başlıklar halinde incelenecektir. İmar hareketleri başlığında 1989-1994 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yapan Nurettin Sözen ve 1994-1999 yılları arasında bu görevi devralan Recep Tayip Erdoğan döneminde gerçekleştirilen imar hareketleri değerlendirilecektir.

Koruma yaklaşımları bölümünde ise gerçekleştirilen restorasyon uygulamaları, bu uygulamalardaki eğilimler ve uygulamalar hakkında Cumhuriyet Gazetesi'ne yansıyan görüşler ve bazı konulara ilişkin Koruma Kurulu kararları ele alınacaktır.

5.2.1. İmar Hareketleri

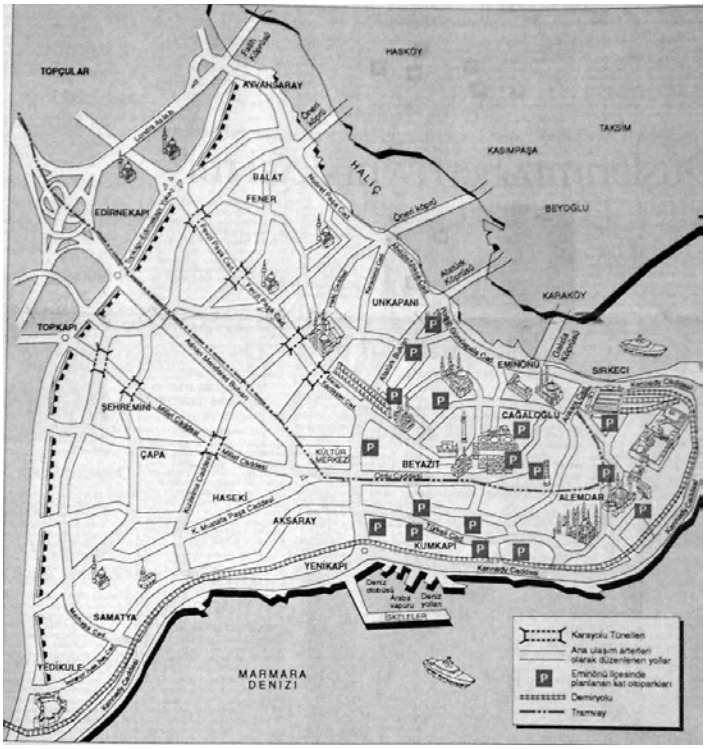
1989 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçilen Nurettin Sözen 1994 seçimlerine kadar bu görevini sürdürmüştür. Ekinci (1994a:127), Sözen'in ilçe belediyelerle "yetki çatışmaları" yaşadığını ve "ANAP'ın yerleştirdiği kurallarla, sosyal demokrat belediyecilik yapma gerilimini yaşadığını" belirtmiştir.

Nurettin Sözen dönemindeki önemli planlama faaliyetlerinden ilki, uzun yıllar boyunca hazırlanması gerekliliği vurgulanan ancak gerçekleştirilmeyen Tarihi Yarımada Planı'nın hazırlatılması olmuştur. Tarihi Yarımada'ya ilişkin hazırlanan 1/5000 ölçekli planlar, 22.8.1990 tarihinde belediye meclisince onaylanarak, İmar ve İskan Bakanlığı ve Koruma Kurulu'na gönderilmiş ve 1 ay itiraz süresi verilmiştir. Bu süre içinde meslek odalarının itirazda bulunmuş, Büyükşehir Belediyesi bu itirazları değerlendirmeye almış ve çeşitli düzeltmeler yaparak 4 Eylül 1990 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Ekinci, 1994a: Cumhuriyet, 5 Eylül 1990), (Şekil 5.1). Ancak yapılan değişiklikler de, plandaki ulaşım kararları ve yapılanma yükseklik eleştirilerini gidermemiş ve Mimarlar Odası planın iptali için dava açmıştır.

Besim Çeçener (1991), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "İstanbul'un İmha Planı mı?" başlıklı yazısında hazırlanan planın "kentin kalbine saplanan bir hançer" olduğunu söyleyerek, 1980'den beri yapılan tüm planların askıya alınması ve İstanbul bütününe ilişkin bir nazım plan yapılması gerekliliğine değinmiştir.

Oktay Ekinci Cumhuriyet Gazetesi'nde tam sayfa halinde yayınladığı "İşte Tarihi Yarımada Koruma Planı" başlıklı yazısında; onaylanan 1/5000 ölçekli planın

Prost'un korumaya yönelik "altın kurallarını" deldiğini, Suriçi'ne sanki yeni gelişen bir iş merkezi gibi, dev otoparklar, viyadükler, oto-tüneller önerdiğini, verilen yeni yapı yükseklikleriyle yoğunluğun en az yüzde 30 oranında artırıldığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 6 Haziran 1993).

Şekil 5.1: 1990 onay tarihli Tarihi Yarımada Planı (Cumhuriyet, 6 Haziran 1993).

Mimarlar Odası'nın itirazı üzerine alınan İstanbul 4. İdare Mahkemesi 17.11.1994 tarihli kararında "planın yaşama geçirilmesi halinde İstanbul tarihi siluetinde, kentsel arkeolojik kaynaklarında, tarihi dokusunda ve toprak üstü kültürel değerlerinde geriye dönüşü mümkün olmayan kayıplar verilmesine neden olacağı anlaşılmakla, planın uygulanmasında kamu yararı bulunmadığı sonucuna ulaşılmış" denilerek, plans iptal edilmiştir (Yapı 157/1994: 26, Cumhuriyet, 1 Haziran 1995).

Göreve geldiği zaman Bedrettin Dalan döneminde başlatılan Park Otel inşaatını durdurmak için girişimlerde bulunan Nurettin Sözen, 1993 yılında Danıştay'ın tüm proje ve ruhsatları iptal eden kararı üzerine, Park Otel'in yıkımına 29 Kasım 1993 günü başlamıştır. Haber Cumhuriyet Gazetesi'nde "İstanbul Bir Ayıptan Kurtuluyor" başlığıyla yayınlanmıştır (Ekinci, 1994a: 161, Cumhuriyet, 30 Kasım 1993).

1993 yılından Mimarlar Odası Nurettin Sözen'e "İstanbul'a Nazım Plan kazandırılması, raylı ulaşım-metro gibi halka dönük tasarımların yürürlüğe konulması, Park Otel, Gökkafes gibi hukuk dışı, çirkin urlarla karşı verilen savaşım,

demokrasi ve halkın üstünlüğüne ilişkin duyarlılık ve saygı" gerekçeleriyle teşekkür belgesi vermiştir (Selçuk, 1993: 2).

İlhan Selçuk (1993), Sözen'in belediye başkanlığını Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşe yazısında şöyle değerlendirmiştir:

> "Altyapısız kocaman köyü metropole dönüştüren nüfus yığılması, 3500 kilometrekarelik bir yağma alanı oluşturuyor; kocaman bir cangıl meydana getiriyor. Bu cangılı uygar bir kente dönüştürme, ancak demokratik bir yönetimle olanak kazanacaktır ve Sözen bu yönetimin simgesidir".

Yıllardır plansız uygulamaların eleştiri aldığı İstanbul için 1989 yılında kurulan Nazım Plan Bürosu'nun hazırladığı 1/50.000 ölçekli Nazım Plan, 1994 tarihinde Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından onaylanmış ancak planın onaylanmasından hemen sonra yapılan yerel seçimler Nurettin Sözen'in planı uygulamaya koymasına fırsat vermemiştir (Cumhuriyet, 24 Mart 1994).

Burhan Arpad (1994), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "İstanbul'da Nazım Plan" başlıklı yazısında, Nurettin Sözen'le, İstanbul ve planlama ile ilgili yaptığı söyleşiyi yayınlamıştır. Bu söyleşide 1980 tarihinde hazırlanan ve 1984'te revize edilen nazım planın halihazır durumu yansıtmadığını belirten Sözen, plana ilişkin şunları söylemiştir:

> "Özellikle son yıllarda İstanbul'un gelişimi, plan bir yana itilerek gerçekleşmiş, mevzii imar durumlarıyla bayındırlık hizmetleri sürdürülmüştür. Plana karşı olan bu tavır, yönetimimizce reddedilmiş ve İstanbul gibi metropoliten niteliği sahip bir kentin gelişmesinin zorunlu olarak nazım plana göre yapılması gereği üzerinde durulmuştur. Bu konuyla ilgili kadro ve mekan çalışmaları son aşamasına gelmiş olup, yaklaşık altı aydır durdurulan belediye işi planlama çalışmaları yeniden başlatılmıştır".

Oktay Ekinci Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında; onaylanan Nazım Plan'ın, 1980 tarihinde onaylanmış olan eski nazım plandaki koruma ilkelerini temel aldığını belirterek "nazım plan güvencesinden yoksun bırakılarak, yağma projelerine tutsak edilen İstanbul'un ikinci kez Nazım Plan'a kavuşma şansı yakaladığını" belirtmiştir (Cumhuriyet, 24 Mart 1994).

Kentin trafik sorununu çözmek için toplu taşımacılık ve raylı sisteme ağırlık veren Sözen, göreve başladığı ilk sene içerisinde Topkapı-4.Levent arasında metro ve boğazın iki yakası için tüp geçit projelerini gündeme getirmiştir (Cumhuriyet, 28 Temmuz 1990). Taksim-4. Levent metrosunun temeli 11 Eylül 1992 tarihinde atılmış

ancak proje 16 Eylül 2000 tarihinde tamamlanabilmiştir (Yapı 200/1998: 59). Bir diğer raylı taşıma sistemi ise Aksaray-Sirkeci tramvayıdır. Tramvayın ilk etabı olan Aksaray-Çarşıkapı hattı 9 Haziran 1992 tarihinde yolcu taşımaya başlamıştır (Cumhuriyet, 9 Haziran 1992). Nurettin Sözen döneminde Aksaray-Otogar hafif metrosu, Aksaray- Sirkeci cadde tramvayı ve Tünel-Taksim nostaljik tramvayıyla birlikte toplam 20,8 km raylı sistem devreye girmiştir (Radikal, 6 Mart 2006).

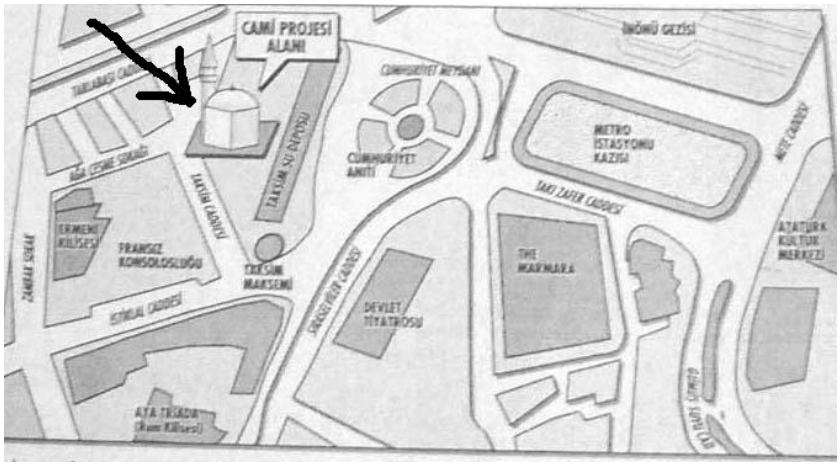
1994 yerel seçimlerinden önce Cumhuriyet Gazetesi'nde, siyasi içerikli seçim yazılarından farklı olarak, başkan adaylarının kent bilincini ve duyarlılıklarını sorgulayan yazılar yer almıştır. Doğan Kuban "Başkan Adaylarını Dinledim" başlıklı yazısında adayları şöyle değerlendirmiştir:

> "İstanbul'u idare etmek isteyen başkan adaylarını dinleyince İstanbul kenti denen olguyu anlayıp anlamadıkları konusunda şüpheye düştüm. Ya henüz anlayamamışlar ya da anladıkları halde söylemiyorlar. Seçmenler için ikisi de umut verici değil. Söyledikleri sokaktaki adamın her gün dile getirdiği şikayetleri nasıl çözeceklerine ilişkin genel sözler. Fakat büyük kent gerçeği, dünyada bugün farkına varıldığı gibi giderek kompleksleşen ve kaos kuramının sınırlarında çözümü aranacak bir ultra fenomendir." (Kuban, 1994)

Oktay Ekinci ise Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında, "kim ne derse desin, belediye seçimlerinde oyumu 'yıkıcılara' vereceğim. Çünkü İstanbul için yıkmak kavramı, artık başka bir anlam ve başka bir erdem taşıyor" diyerek başladığı yazısında, İstanbul'da hukuka aykırı, doğal ve tarihi çevreye zarar veren yapılara tepki gösterecek bir başkan adayına oy vermek istediğini belirtmiştir (Ekinci, 1994f).

27 Mart 1994 tarihli yerel seçimler ile görevi son bulan Nurettin Sözen'in yerine, Recep Tayip Erdoğan gelmiştir. Erdoğan'ın İstanbul'un fethinin 540. yılında yaptığı konuşmadaki, "şimdi surların önündeyiz, inşallah İstanbul'un yeniden fethi nasip olur" sözleri, 1950'li yıllarda Menderes'in, 1980'li yıllarda Dalan'ın kullandığı "fetih" sloganlarını anımsatmaktadır (Çakır ve Çalmuk, 2001: 59).

Recep Tayip Erdoğan'ın Belediye Başkanlığı dönemine damgasını vuran önemli konuların başında Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 22.7.1994 günlü toplantısında onaylanan Taksim'e Cami projesi gelmiştir (Şekil 5.2). Büyükşehir Belediye Meclisi, Taksim Su Maksemi'nin yanındaki alanın cami, çarşı ve otopark olarak işlevlendirilmesi için 1/1000 ve 1/5000 ölçekli planlarda değişiklik kararı almıştır (Özer, 1994: 29).

Şekil 5.2: Taksim'e önerilen projenin yeri (Cumhuriyet, 2 Ağustos 1994).

Taksim'e cami yapım projesi sadece mimarlar ve şehir plancıları tarafından değil, farklı kesimden pek çok insandan tepki almıştır. Bu eleştirilerini ortak yanı ise projenin siyasi amaçlı olduğu görüşü olmuştur. Oktay Ekinci (1994e), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Taksim'e Cami Projesi Siyasi Amaçlı" başlıklı yazısında şöyle demiştir:

> "Demokrasiye ve laikliğe düşmanlık besleyen çevreler, İstanbul'da Cumhuriyeti ve ilkelerini simgeleyen Taksim Meydanı'nda göz diktiler. Böylesi bir süreçte cami projesinin temel işlevi ibadet değil, işgal olacak"

Ahmet Arpad (1996), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "Cumhuriyet Anıtı ve Cami" başlıklı yazısında ortaya atılan fikrin siyasi olduğuna değinerek şöyle demiştir:

> "Tüm girişimlerin, görüşlerin ve çabaların ortak yanı hep aynı. Devrimci bir Türkiye Cumhuriyetinin oluşmasını ve gelişmesini engellemek, gereğinde yıkmak! Taksim Alanı'na, Cumhuriyet Anıtı'nın ense köküne cami yapma gerekçesinin altında yatan sinsi görüşler, doğrudan doğruya Türkiye Cumhuriyetini hedef almıştır".

Erdoğan ise Taksim'e Cami yapılmasındaki kararlılığını şöyle ifade etmiştir:

> "Bu can bu tende kaldıkça, bu beş yıllık dönem içinde Allah'ın izniyle aşınmadık kapı bırakmayacak ve Taksim Camiini bismillah yaptıracağım. Taksim Meydanı bir semboldür. Ama bizim kimliğimiz yok. Yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede siyasi nedenle camiye izin verilmediğinde halk neden ayaklanmıyor?" (Çakır ve Çalmuk 2001: 117).

İstanbul I Numaralı Koruma Kurulu kararı üzerine cami yapılamak istenen alanda yapılan arkeolojik kazı sonucunda, Geç Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait keramiklerle birlikte çok sayıda ve yoğun tarihsel mezarlar, su kanalları ve kent duvarları bulunduğu tuğla mezarlardan oluşan bir nekropol olduğunun sondaj

ekibinin raporuyla belgelenmesi üzerine cami ve çarşı projesinin yapımı engellenmiştir (Cumhuriyet, 29 Mart 1996). Erdoğan'ın başında bulunduğu Büyükşehir Belediyesi'nin Taksim'e cami yapılması yönündeki plan değişikliği talebi, 1997 yılında Beyoğlu Belediyesince kabul edilerek, Taksim Gezi Parkı'na Cami yapılması tekrar gündeme getirilse de proje gerçekleştirilmemiştir (Cumhuriyet, 23 Temmuz 1997).

Recep Tayip Erdoğan'ın göreve başladığı zaman durdurduğu, Sözen döneminde hazırlanarak onaylanan Nazım Plan, revize edilerek, 1/50.000 ölçekli "İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı" olarak, 20 Ekim 1995 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisince oybirliği ile kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Ancak plan Danıştay kararı ile iptal edilmiştir.

Beş yıllık Dalan iktidarı sırasında Turizmi Teşvik Kanununa dayandırılarak İstanbul siluetinde yerlerini alan gökdelenler, bu dönemde de tartışma konusu olmuştur. Doğan Kuban (1993), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı yazısında gökdeleni yaratan eğilimlerin mimarlardan çok daha güçlü olduğunu ve gökdelene karşı koymanın mümkün olmadığını belirterek şöyle demiştir:

> "Milyonlarca insanın birkaç saatini her gün çalmak istiyorsanız, İstanbul'a birkaç plansız gökdelen dikmek yetişir. Zaten zor çalışan bir kavşağı felç etmek için kavşağın elli metre ötesine bir Gökkafes dikersiniz.
>
> …İstanbul'un sorunu gökdelen olup olmaması değildir. Gökdelen'in ulaşım sistemi ile birlikte düşünülmemesi, arsa yağması temel motivasyonu olunca ulaşım zorluğunun halkın sırtına yüklenmesidir".

Oktay Ekinci (1994d), Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Anayasa Yağmacıları da Koruyor" başlıklı yazısında, Anayasa'nın geçici 15. maddesi ile değiştirilmesi engellenen Turizmi Teşvik Yasası'nı şöyle eleştirmiştir:

> "1982 Anayasası'nın halkoyuna sunulduğu 6 Kasım 1982'den 8 ay önce, doğrudan 12 Eylül yönetimince yürürlüğe sokulan bu yasa yaklaşık on iki yıldır 'turizmi teşvik' adına ülkenin en değerli tarihsel , doğal, kentsel ve ormanlık alanlarıyla kıyılarını 'yağmalayanlara' hizmet ediyor. Dolayısıyla aynı anda yine ülkenin en değerli kültür ve doğa değerlerinin, çevre zenginliklerinin ve kentsel yeşil alanlarının işgal edilip, tahrip ve yok olmalarına 'yasal dayanak' oluşturuyor".

Eleştiriler devam ederken, söz konusu yasa bir kez daha işletilerek Bakanlar Kurulu'nun 6.1.1998 tarihli karar ile; Sarıyer Mavramoloz Ormanları, İstinye (Boğaziçi), İstinye (Sarıyer Sit Alanında), Kuruçeşme-Boğaziçi sahili, Beşiktaş

Atikalipaşa Yalısı, Serencebey Park alanı (Yıldız Sarayı Sit koruma bölgesinde), Bomonti bira fabrikası, Ataköy-Kazlıçeşme bölgeleri, turizm merkezi olarak ilan edilmiştir (Hasol 1998: 47, Cumhuriyet, 30 Ocak 1998), (Şekil 5.3).

Şekil 5.3: 6.1.1998 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilen bölgeler (Cumhuriyet, 30 Ocak 1998).

Yeni ilan edilen turizm merkezlerinin "kamu yararına aykırı bulduğu" belirten Hande Suher (1998), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazısında turizm merkezlerinin belirli yerlere artı değer getirerek, kent içindeki bütünleşmeyi zedelediğini belirtmiştir.

İstanbul'un en önemli problemi olan ulaşıma çözüm olarak 3. Köprü'nün yeniden gündeme gelmesi, uzun yıllardır devam eden tüp geçiş-köprü tartışmasını yeniden başlatmıştır (Şekil 5.4). Niyazi Duranay (1997), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazısında İstanbul'un ulaşım çözümüne ilişkin görüşünü şöyle belirtmiştir:

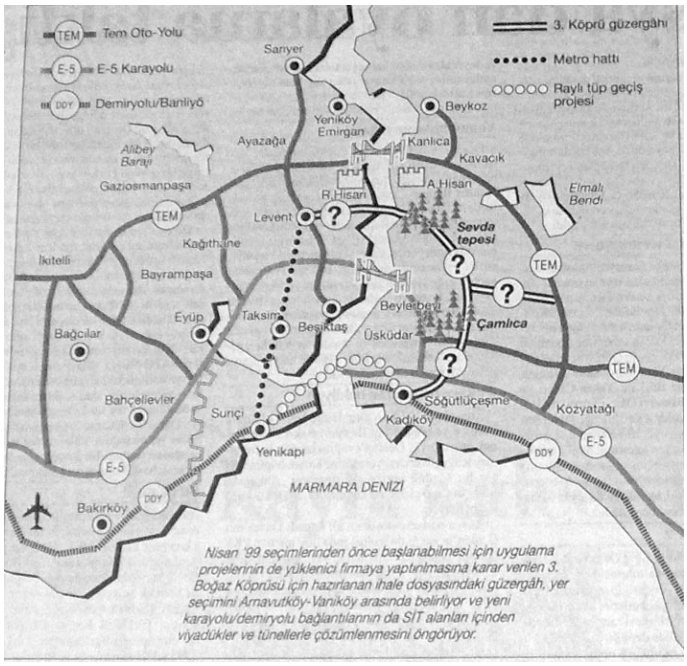
> "Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosundaki çalışmalarımız sırasında, 1. Boğaz Köprüsünün yapılması gündeme gelmişti. Biz birkaç arkadaş, İstanbul'un ulaşım sorununun çözümünde Boğaziçi'nde yapılacak köprünün yararlı olmayacağını, Boğazın iki yakasında büyük yapılaşma talebi doğuracağını, dolayısıyla da 'doğal sit' olan Boğaziçi'nin doğal değerlerinin kaybına neden olacağını, hızla büyüme eğiliminde olan kentin ulaşımı sorununu öncelikle metro ile ve diğer toplu taşıma araçları ile çözülebileceğini savunmuştuk. Büro başkanının bize cevabı ise 'bize hükümet tarafında verilen bir görevi yerine getirmek zorundayız' şeklinde olmuştu. Tüm büro çalışanları ile yaptığımız tartışmaların akşamında büro başkanlığınca görülen lüzum üzerine işten uzaklaştırılmıştım.

Bugün aradan otuz yıl geçmiş. 2. Boğaz Köprüsü yapılmış, İstanbul'un ulaşım sorunları içinden çıkılmaz duruma geldiği için, üçüncü bir Boğaz Köprüsü bazı çevrelerin iştahını kabartmaya başlamıştır. Oysa İstanbul'un iki yakasını bağlayacak en doğru ulaşım sistemi, hem Asya-Avrupa demiryolu bağlantısını, hem de kent içi ulaşımda artık vazgeçilmeyecek kadar zorunlu olan metro ve öbür raylı ulaşım sistemleriyle bağdaştıracak olan, demiryolu ve metro bağlantılı tüp geçittir. Bu konu bilim ve uzmanlık konusudur: ne holdinglerin baskısı, ne de politik çevrelerin oldu bittisi ile karara bağlanamaz".

Ergun Balcı (1998), Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan "Boğaz'da Cinayet" başlıklı yazısında, üçüncü köprünün Boğaziçi'ni "boğacağını" belirterek şöyle demiştir:

"Bizim konumuz değil ama tüm şehircilik uzmanları yıllardır Boğaziçi'nin üzerinde köprü yapmanın trafik sorununu çözmeyeceğini belirterek 'köprü tuzağına' karşı halkı ve yetkilileri uyarıyorlar.

Birinci köprü trafik sıkışıklığını ortadan kaldırmadı ikincisi yapıldı o da sorunu çözmedi, gündeme üçüncü köprü geldi Trafik sıkıştıkça 10 yılda bir üçüncü, dördüncü, beşinci köprü mü inşa edilecek?".

Şekil 5.4: Yapımı planlanan 3. Köprü'nün güzergahı (Cumhuriyet, 7 Kasım 1998).

1998 yılına gelindiğinde ise Ulaştırma Bakanı Necdet Menzir alternatif değil kesin çözüm olarak nitelendirdiği "Demiryolu Tüp Geçiş" projesini, "İstanbul'u koruyan, tarihini ve doğasını bozmayan" bir çözüm olarak tanıtmıştır (Cumhuriyet, 11 Ekim 1997). Ancak aradan bir ay geçmeden Oktay Ekinci Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "İstanbul'a Seçim Köprüsü" başlıklı yazıda, 1. ve 2. Köprüler arasında, Arnavutköy ile Vaniköy sırtlarından ve sit alanından geçen 3. Köprü için ihale hazırlığı yapıldığını duyurmuştur (Cumhuriyet, 7 Kasım 1998). 25 Eylül 1998

tarihinde Karayolları Müdürlüğü'nün, 1/5000 ölçekli "İstanbul Boğazı Raylı Sistemli 3. Karayolu Geçişi ve Çevre yolu Güzergahına" ait planları Büyükşehir Belediye Başkanlığına gönderilmesi üzerine, Mimarlar Odası Başbakanlığa başvurarak Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü tarafından sürdürülen çalışmaların durdurulmasını istemiştir (Cumhuriyet, 5 Şubat 1999).

Ormanlık alanlar ve su havzalarının yapılaşmaya açılması bu dönemde en çok eleştirilen konular arasında yer almıştır. Orman Kanununa 22.5.1987 tarih ve 3373 sayılı kanun ile eklenen maddeler ile; ormanlık alanların yüzde altı oranında imara açılması ile başlayan yeşil alan katli, Orman Köylüleri'nin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkındaki Kanununa 30.10 1995 tarih ve 4127 sayılı kanunla eklenen maddeler ile de daha da hızlanmıştır. Orman köylülerini korumak için çıkartılmış olan bu yasa, ormanlık arazilerde kaçak olarak inşa edilen yapılara devletin tapu dağıtma gösterisine dönüştürülmüş, pek çok ormanlık alan yakılmak suretiyle "orman vasfından terkin edilerek", yapılaşmaya açılmıştır.

Cumhuriyet Gazetesinin ilk sayfasında, Cengiz Yıldırım'ın ormanlık arazilerin nasıl yok edildiğine ilişkin "Yağma İstanbul'u Bitirdi" başlıklı haberi yayınlanmıştır. Haberde, Orman Mühendisleri Odası Genel Başkanı Salih Sönmezışık'ın "son 10 yılda 170 bin dönüm orman alanının, ormancılık düzeni dışına çıkartıldığını" belirttiği sözlerine yer verilerek, 1980'li yıllardan itibaren seçim yatırımı olarak ormanlık araziler ve su havzalarında yapılanmalara göz yumulduğu vurgulanmıştır. Aynı yazıda 1980'lere dek köy olan Sultanbeyli'nin, şeriatçı gruplar tarafından yağmalandığı ve bunlara göz yumularak Sultanbeyli'nin önce belde, sonra da ilçe yapılarak ödüllendirildiği belirtilmiştir (Cumhuriyet, 19 Eylül 1998).

Oktay Ekinci Cumhuriyet, Gazetesinde yer alan yazısında ; Yılmaz-Çiller iktidarı döneminde belediye olmasına karar verilen Beykoz-Çavuşbaşı'nın çoğu kaçak yapılardan ve orman işgalinden kuru olduğunu ve Recep Tayip Erdoğan'ın 1999 yılı seçimlerindeki "oy depolarından" bir olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 19 Eylül 1998).

Orman arazilerine benzer şekilde su havzaları da çeşitli yönetmeliklerden destek alarak, özellikle de seçim yatırımı bölgelerinde yapılaşmaya açılmıştır. Cumhuriyet Gazetesindeki "Giderayak yamaya kışkırttı" başlıklı yazısında Oktay Ekinci, su havzalarının yerleşime açılmasının onaylanan Nazım Plan gereği su havzalarındaki

yapılaşmaların yönetmeliğe bırakıldığını ve adı hiç duyulmamış bir ilan gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe sokulan İSKİ yönetmeliği ile nüfusun su havzalarının yerleşime açıldığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 13 Kasım 1998).

Seçimlerden önce Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazısında Öztin Akgüç (1999), partilerin belediye başkan adaylarını, parti liderlerine yakın ve adı duyulmuş kişiler arasıdan seçtiklerini ancak bir belediye başkanında olması gereken asıl niteliklere bakmadıklarına değindiği yazısında şöyle demiştir:

> "Siyasi partiler ve onların liderlerine bir tepki gösterilmek isteniyorsa, parti adaylarının güven vermediği yörelerde, kentlerde bağımsız adaylara oy verilebilir. Oyun yanacağı, bundan karşıt partilerin yaralanacağı düşünülmemelidir. Eğer daha nitelikli kişiler bağımsız aday ise bu kişiler desteklenmelidir. …Lütfen oylarınızla doğamızı, tarihimizi, çevremizi, kentlerimizi koruyalım".

Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan'ın aldığı ceza sebebiyle görevinden ayrılması nedeniyle, 12 Kasım 1998 tarihinden itibaren Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevine getirilen Ali Müfit Gürtuna, 18 Nisan 1999 seçimleri ile de aynı görevi için seçilmiştir.

5.2.2. Koruma Yaklaşımları

Bir önceki dönemde örneklerine sıkça rastlanan anıt eserlerin otele çevrilmesi sureti ile, toplumdan koparılması yaklaşımından farklı olarak bu dönemde anıt eser niteliğindeki yapıların özel teşebbüs ya da devlet desteğiyle restore edilmelerinde; kamu kullanımına açık, kültür-sanat fonksiyonlu dönüşümleri gerçekleştirme eğiliminin yaygınlaştığı görülmektedir. Bu kapsamdaki ilk örnek Aya İrini'nin Kültür Bakanlığı'nca, 650 kişi alabilen bir konser ve konferans salonuna dönüştürülmesi projesi olmuştur (Cumhuriyet, 25 Nisan 1990).

Benzer şekilde Tekfur Sarayı'nın konser amaçlı Açıkhava tiyatrosuna dönüştürülmesi gündeme gelmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Tekfur'a Festival Makyajı" başlıklı haberde, Sözen'in İstanbul Festivali'nin açılış konuşmasında Tekfur Sarayı'nın "açık hava tiyatrosu şeklinde restore edileceği" sözleri hatırlatılarak, konuya ilişkin ilk adımın atıldığı belirtilmiştir. Haberde Turing ve Otomobil Kurumu Başkanı Çelik Gülersoy, Anakent Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanı Hilmi Yavuz ve İstanbul Kültür Sanat Vakfı Genel Müdürü'nün, Tekfur Sarayı'nın konser mekanı olarak bir sonraki festivale yetiştirilmesi için işbirliği

içinde oldukları belirtilmiştir (Cumhuriyet, 2 Ağustos 1990). Ancak proje bu dönemde gerçekleştirilememiştir. Fatih Belediye Başkanı Saadettin Tantan döneminde ise yapı İstanbul Festivali çerçevesinde açık hava konser salonu olarak kullanılması için belediyeye tahsis edilmiş ve Tantan'ın da desteklediği proje kapsamında rölöve ve restorasyon projeleri hazırlatarak Koruma Kurulu'nca onaylanmıştır. Projede özgün malzemeyle konsolidasyon, seyirciler için sabit olamayan oturma yerleri, sökülebilir sahne ve seyirci gereksinimleri için geri planda yine sökülebilir nitelikteki binalar öngörülmüştür. Parazit bitkilerin temizlenmeye başlayacağı dönemde ise Tantan'ın görev süresinin dolmasıyla, Tekfur Sarayı "kaderine terk edilmiştir" (Sezgin, 2003: 14-15).

Sanayi Müzesi'ne dönüştürülmesine karar verilen Lengerhane'nin restorasyon çalışmalarına 1992 yılında başlanmıştır (Cumhuriyet, 1 Nisan 1992). 1991 yılında Koç Şirketine devredilen Lengerhane'nin restorasyonu kapsamında, özel koleksiyonların sergilenmesi için mevcut binaya camlı bir rampa ile yeraltı galerisi de ilave edilmiş ve müze 1994 yılı Aralık ayında açılmıştır (Ahunbay, 1998d: 29).

Kabataş Lisesi Vakfı girişimleri ile Feridiye Karakolu'nun gençler için kültür ve sanat merkezi olmak üzere 1992 yılında restorasyon çalışmalarına başlanması Cumhuriyet Gazetesi'nde "Saray Karakolu'ndan Gençlik Merkezine" başlıklı haberle yer almıştır. Birçok bakanlığın maddi yardımda bulunduğunun belirtildiği haberde proje danışmanlığını yapan ÇEKÜL Vakfı başkanı Metin Sözen'in projenin amacına ilişkin "1993'te gençliği çok değerli bir Boğaziçi hazinesi armağan edilecek, değerini bilelim" sözlerine yer verilmiştir (Cumhuriyet, 14 Eylül 1992).

Mimar Sinan Üniversitesi'ne 1992 yılında 49 yıllığına devredilen Tophane binasının da, kültürel amaçla kullanılmasına 1993 yılında karar verilmiştir (Yapı 200/1998: 63, Cumhuriyet, 29 Eylül 1993).

Büyükada'da ise, 1878 yılında otel olarak yapılmış bir yapı, Turing ve Otomobil Kurumu tarafından kültür evi olarak restore edilmiştir (Cumhuriyet, 11 Haziran 1998).

Dokuma salonu dışındaki yapıları 1986 yılında Büyükşehir Belediyesi'nin, Eminönü-Eyüp Haliç sahil şeridinin temizlenmesi çalışmaları sırasında yıkılan, Eyüp'teki Feshane binasının çağdaş sanat müzesi olması için Büyükşehir Belediyesi ile Nejat Eczacıbaşı arasıda 11.6.1991 tarihinde bir protokol imzalanmış, 1992 yılında biten

restorasyon çalışmaları sonrası "3. İstanbul Bienali" için düzenlenerek açılan yapı, belediye ile yapıyı müze olarak kullanmak için restore eden vakıf arasındaki anlaşmazlık yüzünden bir daha kullanılmamıştır (Akın, 1998: 29). 1998 yılına kadar boş kalan bina, Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından restore ettirilen yapıya, el sanatları çarşısı, kahveli çarşı, restoran-kafeterya-mutfak ve yönetim ofisi, geçici sergi, konferans ve çok amaçlı salon fonksiyonları verilmiştir (Cumhuriyet, 1 Şubat 1999).

Örneklerine pek sık rastlanmayan ve tek yapı ölçeğini aşan tarihi çevreyi koruma projelerinden ilki; Turizm Bakanlığı'nın 29.12.1991 tarihli kararı ile Süleymaniye, Galata ve Eyüp turizm merkezi ilan etmesiyle bu bölgelerde başlatılan çalışmalar olmuştur. Galata-Kuledibi düzenleme projesi kapsamında Bereketzade Çeşmesi restorasyonu, kalan sur parçaları ve etraftaki evlerin restorasyonu ve kulenin etrafına bir amfi yapılması düşünülmüş ve projeler 18.10 1992 tarihinde Koruma Kurulundan onay almıştır (Cumhuriyet, 9 Mart 1992, 12 Ocak 1993) Recep Tayip Erdoğan'ın başkanlığı döneminde ise Galata Kulesi'nin onarılıp yeniden kullanılması kapsamında çalışmalar başlatılmıştır 1998 yılında dış cephe onarımı tamamlanan kuleye verilecek fonksiyon için Kurul'a projeler sunulmuş ancak bu dönemde sunulan öneriler kabul edilmemiştir (Ahunbay, 1998f: 32)

Fatih Belediye Başkanı Saadettin Tantan'ın, görevde bulunduğu 1994- 1998 yılları arasında kültürel ve tarihi mirası koruma ve onarmaya yönelik çabaları benzerine pek rastlanmayan bir örnek oluşturmuştur. Tantan 1995 yılında Zeyrek'te bir yenileme çalışması başlatmış ve bu kapsamda Fatih Belediyesi bir ahşap konutu onarmış, Zembilli Ali Efendi Tekkesi'ni Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı ile ortaklaşa onararak, çocuklar için bir eğitim birimi haline getirilmesini sağlanmış, Zeyrek Camisi'nin doğusunda yer alan sadece tonozları kalmış bir Osmanlı konutu dinlenme tesisine dönüştürülmek üzere restore edilmiş ve caminin çevresindeki yol kaplamaları değiştirilmiştir (Ahunbay, 1998e; 36).

Oktay Ekinci Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "Tarihin Belediyesi Olmak Zor" başlıklı yazısında Tantan'ın çalışmalarını şöyle değerlendirmiştir:

> "Fatih Belediyesi belki de 1950'lerden bu yana ilk kez kendi ilçe sınırları içindeki kültürel mirası ve eski kent dokusunu korumak ve kurtarmak için neredeyse tüm olanaklarını seferber etmiş durumda.

> …Başkan Sadettin Tantan'ın bütün bu çabaları gösterirken kültür ve din ayırımı yapmadan, tarihi yarımadanın sur içi kimliğini ortaklaşa oluşturan Bizans ve Osmanlı kökenli mimari değerleri hep birlikte kucaklaması ise sürdürülen çalışmaların Cumhuriyet Türkiyesi'ne yakışır bir çağdaş uygarlık anlayışı içinde gelişmesine coşku verici bir katkı sağlıyor" (Cumhuriyet, 8 Ocak 1998).

1996 yılında gerçekleştirilen Habitat II toplantısı ise Saadettin Tantan'ın da girişimleriyle, İstanbul için uluslararası ortaklıkta bir çalışma yapılması için zemin hazırlamış ve Fener-Balat bölgesi için bir rehabilitasyon projesinin adımları atılmıştır. Avrupa Birliği, Fatih Belediyesi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ve UNESCO'nun finansmanı ile yapılan fizibilite çalışmaları 1998 yılında tamamlanmıştır. Avrupa Birliği'nin yedi milyon euro tutarındaki hibe desteği ile gerçekleştirilecek 4 yıllık rehabilitasyon programı kapsamında; 200 evin restorasyonu, Balat Çarşısı'nın ıslahı, bir sosyal merkez kurulması ve çöp toplama çalışması yer almıştır. Bütçenin büyük bölümünün ayrıldığı 200 evin restorasyonu için evlerin rölöve restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanarak, Koruma Kurulunca onaylanması sonrasında ihale edilmesi öngörülmüştür (Altınsay ve Ünlü, 2003: 80).

Oktay Ekinci Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazısında Fener-Balat Rehabilitasyon Projesinde, restorasyonun yöre insanlarıyla birlikte yürütülmesi ilkesinin savunulduğunu belirterek, Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kültür Bakanlığı ve özellikle de Koruma Kurulu'nu projeye destek vermedikleri için eleştirmiştir. Ekinci, yazısında 19 Aralık 1997 tarihinde projenin ön onay ve resmi destek alınması için Kurula sunulduğunu toplantıda, üyelerden Prof. Dr. Zeynep Ahunbay ve Doç. Dr. Zekiye Yenen'in olumlu görüş bildirdiklerini ancak Kurul Başkanı Prof. Dr. Özer Erenman'ın sorularının, bilgi almaktan ziyade "sorgulama" şeklini aldığını belirterek, Erenman'ın UNESCO Bürosunca tutulan tutanaklardan aldığını belirttiği konuşmasını şöyle aktarmıştır:

> "AB'nin bu cömertliği nereden geliyor diye söze başlayan Prof. Dr. Özer Erenman; 'Avrupa neden Fener ve Balat için maddi destek veriyor; Süleymaniye olsaydı daha hayırlı bir iş yapmış olurdu...' diyerek tartışmayı sürdürüyor. Bölgede yaşayan insanlar için 'onlar köyden, Karadeniz'den, Doğu'dan geliyorlar, bu yapıların değerini bilmezler' biçiminde değerlendirme yapan Kurul Başkanı; 'bu insanları neden bu bölgede tutmak istiyorsunuz' diye de sorduktan sonra kanaatlerini şöyle özetliyor: ' bu proje bana bir fantezi gibi geliyor" (Cumhuriyet, 8 Ocak 1998).

Koruma adına bu dönemdeki en önemli gelişmeler alınan sit kararları olmuştur. Bu kararlardan ilki İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun, 7.7. 1993 gün ve 4720 sayılı kararı ile Beyoğlu İlçesinin büyük kısmını "Kentsel Sit" alanı ilan edilmesi olmuştur.

Tarihi Yarımada'nın tamamen sit ilan edilmesi gerekliliği ise uzmanlar tarafından yıllardır savunulan bir fikir olmuştur. Bu konu hakkındaki resmi ilk başvuru ise Prof. Dr. Kemali Söylemezoğlu, Prof. Dr. Mete Tapan, Prof. Dr. Doğan Kuban, Prof. Dr. Zeynep Ahunbay ve Prof. Dr. Metin Ahunbay'ın 1990 yılında İstanbul I Numaralı Koruma Kurulu'na verdikleri dilekçe olmuştur (Cumhuriyet, 25 Kasım 1990). Ancak bu girişim o tarihte bir sonuç getirmemiştir. Oktay Ekinci "Suriçinde Tarihsel Duyarsızlık" başlıklı yazısında, tarihi yarımadanın sit kararının bulunmayışını "Büyükşehir Belediyesi ile Fatih ve Eminönü ilçe belediyelerinin gerekli desteği vermemelerine bağlamıştır (Cumhuriyet, 1 Haziran 1995). Bu yazıdan bir buçuk ay sonra ise İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 12.7. 1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile Eminönü ve Fatih ilçelerinin tamamını kapsayan tarihi yarımadayı "Tarihi ve Kentsel Sit" alanı olarak ilan etmiştir. Kurul kararı Prof. Turgut Övünç, Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, Prof. Dr. Taner Tarhan, Yalçın Ünal'ın imzasına karşılık, Prof. Dr. Semavi Eyice'nin ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı temsilcisi karşı görüşleri ile kabul edilmiştir.

Gerek Beyoğlu'nun, gerekse Tarihi Yarımada'nın sit kararlarından kısa bir süre sonra Koruma Kurulu tarafından "Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları" belirlenmiştir. Yasa gereği belediyesince 1 yıl içerisinde hazırlanması gereken Koruma Planları ise Tarihi Yarımada için 10 yıl sonra ancak onaylanmış,[2] Beyoğlu için ise hala hazırlanmamıştır.

Koruma Kurulları'na yönelik siyasi baskıların, görevden almalara kadar gitmesi ise Prof. Dr Afife Batur, Prof. Dr. Hakkı Önel, Prof. Dr Ayla Ödekan, Prof. Dr. Nuran Zeren Gülersoy ve Oktay Ekinci'nin üyesi bulundukları, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 15.11.1995 gün ve 7755 sayılı karar ile Beykoz ve Sarıyer'i "Doğal Sit Alanı" olarak ilan etmesi sonrasında iyice belirgin

[2] İstanbul 1 Numaralı Koruma Bölge Kurulu'nun 26.1.2005 gün ve 402 sayılı kararı ile Fatih, aynı gün ve 403 sayılı kararı ile Eminönü İlçesi 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları uygun bulunmuştur. Mimarlar Odası planlara ilişkin itirazlarını mahkemeye iletmiştir.

hale gelmiştir. Sit kararından sonra Kurul üyelerinden Prof. Dr. Afife Batur, Prof. Dr Ayla Ödekan ve Oktay Ekinci'nin görevden alınması üzerine sivil toplum örgütleri ve meslek odaları bir imza kampanyası başlatarak, Cumhurbaşkanlığı'na başvuruda bulunmuşlar ve alınan kararlarla "sadece İstanbul'u değil, genelde Kültür Bakanlığının ve Koruma Kurulları'nın saygınlığını da korumuş olan değerli kurul üyelerine ve müdürlerine teşekkür edilmesi gerekirken, bu özverili kadroların böylesine geniş bir görevden alma uygulamasıyla" uzaklaştırılmalarının talihsizlik olduğunu bildirmişlerdir (Cumhuriyet, 10 Nisan 1996). Kurul üyelerinin görevde alınmalarına ilişkin Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Görevden Alınmalar Yasadışı" başlıklı haberde, Cengiz Bektaş'ın konuya ilişkin "çıkarları bozulan rant çevrelerinin baskıları sonucu alınmış bir karar" sözlerine yer verilmiştir (Cumhuriyet, 10 Nisan 1996).

20 Kasım 1996 tarihinde İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı Başkanlığı'nın çağrısıyla toplanan koruma uzmanları, Türkiye'de korumacılık ve Koruma Kurullarının oluşum ve sorunlarına ilişkin görüşlerini bir "manifesto" ile bildirmişlerdir. Bu manifestonun Koruma Kurullarına ilişkin bölümü şöyledir:

> "Tarihi çevrenin korunması için ilk temel sorun kurulların gerçek uzmanlardan oluşturulması ve üzerlerindeki politik ve bürokratik baskıların kaldırılmasıdır. Kurulların özerkliği ve bilimsel niteliği bir temel koşuldur. Kurulların çoğunluğu restorasyon ve koruma uzmanı olan üyelerden oluşmalıdır.
>
> …Tarihi kültür varlıkları, kimliklerini politikalardan ya da yargı kararından değil, toplumun tarih bilincinden alırlar. Bir tarihi varlığı korumaya ilişkin bilimsel kararların idari ve politik nedenlerle bozulmasına ve yok olmasına engel olunmalıdır" (Yapı 184/1997: 25, Cumhuriyet, 20 Şubat 1997).

Oktay Ekinci Cumhuriyet Gazetesi'ndeki Türkiye'nin çeşitli ilerindeki Kurul üyelerinin değiştirilmelerinin değerlendirildiği "Koruma Kurullarında Siyaset" başlıklı haberinde, "kurul görevlendirmeleri ve üyelik seçimleri, siyasal erkin böylesine bir bilim bu kültür organında ne denli militanca bir tutum içine girilebileceğini gösteriyor" demiştir (Cumhuriyet, 20 Şubat 1997).

Bu dönemde Koruma Kurullarınca alınan kararlar da eleştirilmiş, kimi kararlar ise yargı kanalı ile durdurulmuştur. Tartışma yaratan örneklerinden ilki Kalamış'ta yer alan ikiz konak restorasyonu olmuştur. İzinsiz şekilde yıkılarak, üzerine 10 kat çıkılan, 2. grup olarak tescilli ikiz konağa Koruma Kurulu'nca yasal kovuşturma açılıp, onaylı projesine uygun hale getirilmesi gerektiği belirtilmesine rağmen,

uygulama değiştirilmemiş ve tadilat projesi olarak, mevcut durum projesi Kurul'a sunulmuştur. Kurul bir önceki kararının tersine, yapının koruma grubunu 4 olarak değiştirerek, mevcut haline ilişkin tadilat projesini onaylamıştır.

Konu ilk olarak Deniz Topaloğlu'nun Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Konak Apartman Altında Kaldı" haberiyle gazetedeki yerini almıştır. Haberde durum şöyle değerlendirilmiştir:

> "Kalamış'taki ikiz konak Anıtlar Yüksek Kurulu'nca korunan tarihi bir yapıydı. Daha sonra konağın tarihi statüsü 4. gruba kaydırıldı ve çevresine inşaat izni verildi. Sonuçta ikiz konağın üstüne 13 katlı gökdelen inşa edildi ve tarihi eser 'himaye' altına alındı"(Cumhuriyet, 7 Mart 1991)

Oktay Ekinci "Yıkılan Eski Eserin Onuru Geri Verildi" başlıklı haberinde, İkiz Konağa ilişkin İstanbul 4. İdare Mahkemesince yürütmeyi durdurma kararı alındığını bildirmiştir (Cumhuriyet, 6 Eylül 1992). İdare Mahkemesi'nin kararından sonra Koruma Kurulu uygulamanın yıkımı için karar almıştır (Cumhuriyet, 28 Nisan 1994).

Tescilli kültür varlığı niteliğindeki yapıların yıkılıp, yeniden betonarme olarak yapılmasını eleştiren Remzi Gökdağ "Yangına Mahkum Yalılar" Başlıklı haberinde "Boğaz'da yer alan Abdullah Ağa Yalısı'nın 1983 yılında yıktırıldığını ve aradan geçen 10 yıl sonunda yeni bir yalı ortaya çıktığını" belirtmiştir (Cumhuriyet, 23 Haziran 1992).

Bedrettin Dalan döneminde otel olmak üzere kiraya verilen Sultanahmet Cezaevi'nin beş yıldızlı otele dönüştürülmesi, dönemin en tartışmalı konusu olmuştur. Mimarlar Odası Yönetim Kurulu, konuya ilişkin görüşünü Cumhuriyet Gazetesi'nde "Sultanahmet Cezaevi İstanbul'a aittir" başlıklı haberle yayınlamıştır:

> "Sultanahmet Cezaevi binasının lüks bir otele çevrilerek kent halkında soyutlanması, salt buradaki kültürel etkinliklerin susturulması ile değil, aynı anda kentin 2500 yıllık tarihsel bölgesinin 'ayrıcalıklı kesimlere' teslim edilmesiyle de uygarlık dışı bir anlayışın egemen olduğunu gösteriyor" diyerek, bölgeye ilişkin "turizm merkezi" kararının iptal edilmesi gerektiğini ve bu konuyla ilgili tüm sivil toplum örgütlerinin desteğini beklediğini bildirmiştir (Cumhuriyet, 24 Eylül 1992).

Remzi Gökdağ "Sultanahmet'te Tarih Katline Dur" başlıklı haberinde, "mesleki denetim protokolü" gereğince Mimarlar Odası tarafından hazırlanan ÇED raporunda; binanın otele dönüştürülmesinin "sakıncalı" bulunduğunu bildirmiştir (Cumhuriyet,

11 Kasım 1992). Mehmet Demirkaya'nın "Elveda Sultanahmet Cezaevi" başlıklı haberinde Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Kemal Tahir, Rıfat Ilgaz, Çetin Altan gibi pek çok düşünür ve yazarın kalmış olduğu bu yapının müze olması ya da halka açılması için gösterilen tüm çabalara rağmen, yapının otele dönüşümünün engellenemediğine değinmiştir (Cumhuriyet, 19 Nisan 1995). Oktay Ekinci(1998a), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı "Suriçi'nde İmar ve Arkeoloji" başlıklı yazısında, cezaevi yapısı dışındaki alanın 49 yıllık kullanım hakkı iptal edilmeyip, kamusal statüye kavuşturulmadıkça, bu bölgedeki arkeolojik parkın bir özlem olarak kalacağını belirtmiştir.

Yapıya ilişkin tartışmalar otelin restorasyon çalışmaları sırasında da devam etmiştir. Bir kısmı izinsiz devam eden kazılar için İstanbul 1 Numaralı Koruma Kurulu suç duyurusunda bulunmuştur. Her ne kadar bahçede yapılan kazı sonucu ulaşılan kalıntı rölöveleri Koruma Kurulu'na sunulup, onaylanmış olsa da, özellikle bodrum kat kazılarken, kalıntıların bir kısmının yok edildiği söylentileri yayılmıştır (Cumhuriyet, 24 Temmuz 1998, İstanbul I Numaralı Koruma Kurulu arşivi)

Kız Kulesi'nin restorasyonu önce verilecek fonksiyon, sonrasında ise restorasyon uygulaması sebebi ile eleştiri konusu olmuştur. Yapıya verilecek fonksiyonun tartışıldığı dönemde, Haluk Sezgin (1993), Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı yazısında yapıya işlev verilmesinin uygun olmadığını şöyle ifade etmiştir:

> "Kızkulesi'nin toplumun ziyaretine turistik veya kültürel amaçla açılması, gerek binanın, gerekse üzerinde yer aldığı doğal kayalığın özgünlüğünü kaybetmesine yol açacaktır. İnsan kitlesinin gelmesi için yapılması şart olan rıhtım, doğal kayalığın; kullanım için yapılacak düzenlemeler ve alt yapı ise binanın değişmesine yol açacaktır. Önemli olan İstanbul'u Kızkulesi'nden değil, İstanbul'dan Kızkulesi'ni izlemektir. Bu gerçekleri belirten rapor Mimar Sinan ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nin bina bilgisi, mimarlık tarihi ve restorasyon anabilim dalları tarafından hazırlanarak Üsküdar Belediye Başkanlığına sunuluştur. Bu üniversitelerin bilimsel görüşüdür.
>
> …Kolisseum'u Açıkhava tiyatrosu, Aurora Zırhlısı'nı yüzer disko yapmak nasıl düşünülmezse, Kızkulesi'nin de ne amaçla olursa olsun insanlarla doldurulması akla getirilmemelidir".

Cumhuriyet Gazetesi eki Cumhuriyet 2'de yayınlanan "Bırakalım O Kızkulesi Olarak Kalsın" başlıklı yazıda uzman görüşlerine yer verilmiştir. Kızkulesi için Prof. Dr. Orhan Şahinler, "aslına sadık kalınmalı ve bir müze niteliği taşımalı. Bunun dışında yapılacak olanlar başka işlevler yükleyecektir" demiş, İstanbul Büyükşehir

Belediyesi Projeler Daire Başkanı Prof. Dr. Yıdız Sey "kültürel etkinliklerin yapılacağı bir mekan olarak" kullanımını uygun bulmuş, mimarlar Odası Kız Kulesi komisyon sekreteri Şinasi Sonuç ise restore etmek dışında verilecek fonksiyonun anıtın simgelediği değerleri yok edeceğini savunmuştur (Cumhuriyet, 21 Ağustos 1993).

Tüm tartışmalara rağmen; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun, 1996 tarihinde yapıya turizm işlevi verilmesini uygun bularak, restorasyon projesini onaylamıştır. Mimarlar Odası ve ICOMOS Türkiye temsilciliğinin raporlarına rağmen, onaylanan tadilat projeleri üzerine Mimarlar Odası suç duyurusunda bulunarak, 25.2.2000 tarihinde dava açmıştır.

Bedrettin Dalan tarafından 1985 yılında 2 yıllığına gıda toptancılarına verilen Eyüp'teki Rami Kışlası'nın sürenin dolmasına rağmen boşlatılamadığı Cumhuriyet Gazetesi'nde, Mehmet Demirkaya'nın "Tarihi Rami Kışlası Esnafa Teslim" manşetiyle yayınladığı haberi ile duyurulmuştur (Cumhuriyet, 9 Ocak 1994). Bu haberden yedi ay sonra ise Rami Kışlası'nda inceleme yapan Mimarlar Odası'nın raporu yayınlanmıştır. Raporda tarihi duvarlarda yıkımlar, iç bahçede ek binalar, kışla cephesine yaslanarak yerleşen esnafın ana bina bölümlerine geçtiği ve bu geçişlerde yapı strüktürünü zayıflatıcı yıkımlar, cephe bütünlüğünün bozulmalar olduğu ve iç avluya dönük işgallerin 7000 metrekareye yaklaştığının belirtilmiş ve Mimarlar Odası tarafından dava açılmıştır (Cumhuriyet, 17 Ağustos 1994, 26 Ocak 1995).

Koruma Kurulu kararı ile 1994 tarihinde tescil edilen Kadıköy Hasanpaşa Gazhanesi'nin, yıktırılmaya başlanmasını eleştiren Oktay Ekinci yapıların Kurul kararı olmadan da kültür varlığı niteliği kazndıklarını şöyle ifade etmiştir:

> "Hasanpaşadaki Gazhane ve bunun gibi İstanbul'un kent yaşamında 100 yıllık emeği olan tesislerin Anıtlar Kurulunca koruma kararının olması gerçekten bir formalitedir. Bu tür yapılar sahip oldukları tarihsel kimlikleri ve yine tarihe tanıklık eden varlıkları ile haklarında eski eser kaydı olsa da olmasa da kültür mirası olarak saygınlık korurlar" diyerek, yapının bir "hurda" muamelesi görerek yok edilmeye çalışıldığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 12 Şubat 1995).

Kültür Merkezine dönüştürülmek amacıyla 1998 yılında yıktırılan Sütlüce Mezbahası'na ilişkin yazısında Oktay Ekinci (1998c), yeniden benzeri yapılacak bile olsa tarihi duvarlarının yok edilmesinin özgünlüğü ortadan kaldırdığı için kabul

edilebilir bir davranış olmadığını belirterek restorasyon uygulamasını şöyle değerlendirmiştir:

> "…Bu uygulama aslında yıllardır süregeliyordu.
>
> Örneğin Kadıköy-Bostancı arasındaki o bahçeli kökleri bile tümüyle yıkıp, sonra bahçenin bir köşesine !eskisi gibi'(!) yeniden inşa ederek, böylece boşaltılan yerlere gökleri tırmalayan ve yeşili de yok eden apartmanlar dikmediler mi?
>
> Ya da buna yeterli bahçeleri olmayan tarihi binaları bu kez 'üzerine kat çıkmak için' aynı şekilde yıkıp, betonarme bir apartmanın alt katlarındaki 'cephe dekorasyonuyla' sınırlı olarak söz de yeniden inşa etmiş sayılmadılar mı?"

Restorasyon yöntemlerine ilişkin bir diğer eleştiri ise tescilli binaların üzerine ilave kat verilmesine ilişkindir. Oktay Ekinci Koruma Yüksek Kurulu ilke kararıyla, kültür varlığı olarak tescil edilen yapıların dört grup olduğunu belirterek, ilke kararının yapı gruplarına getirdiği yapılanma haklarını değerlendirdiği yazısında şöyle demektedir:

> "… Bu 'yıkma ve değiştirme' olanağı üçüncü grup yapılarda daha da 'özgür' kılınıyor. Dahası, bu gruba sokulan eski erlerin üzerlerine 'kat çıkmak', (bu olamayacağı için tümüyle yıkıp, yerine 'cephesi eskiye benzer' bir apartman dikmek), ya da binayı arsa içinde tutup başka bir köşeye 'taşıyarak', (yani yine yıkarak), boşalan alana yeni bir yüksek bina yapmak… Bütün bunlar, 3. grup uygulamaların artık olağan karşılanan ve 'vatandaşın mağduriyetini giderici' sonuçlar olarak gösteriliyor." (Cumhuriyet, 15 Mart 1994)

Sarayburnu'nda yer alan Sepetçiler Kasrı'nda gerçekleştirilen izinsiz uygulamaları Cumhuriyet Gazetesi'nde "İstanbul'da Rant Uğruna Tarih Katliamı" başlıklı haber ile duyurulmuştur. Haberde eski Eminönü Belediye Başkanı Ahmet Çetinsaya'nın kurucusu olduğu Eminönü Hizmet Vakfı tarafından, kurul izni alınmadan başlatılan inşaatın belediye tarafından mühürlendiği ve düzenlenen yapı tatil tutanağı ile bahçede lokanta, parselin çeşitli yerlerinde bodrum katlar, deniz kenarında çelik dolgu ve tesisat binasının yapıldığının tespit edildiği belirtilmiştir (Cumhuriyet, 29 Temmuz 1999).

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1930'lu yıllarda tartışılmaya başlanan ve II. Dünya Savaşı'nda harap olan kentlerin onarımının gündeme gelmesi ile hızlanan bir gelişim süreci sonunda imzalanan 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ile anıtların çevreleriyle birlikte korunması gerektiği uluslararası platformda kabul edilmiş ve kuramsal alandaki bu gelişmeler Avrupa'da uygulamalara aktarılmıştır. Türkiye'de ise yetkin koruma bilincine sahip kişiler bulunmasına ve kuramsal gelişme zaman içerisinde giderek ivmelenmesine rağmen, uygulama ile kuram paralel bir seyir gösterememiştir.

Uygulama ve kuramın gelişimi arasındaki farkın en önemli sebeplerinden birisi, toplumda bir koruma bilincinin oluşturulamamış olmasıdır. Bu bilinç çeşitli kurumsal ve yasal düzenlemelerle oluşturulmaya çalışılsa da, bu düzenlemeler yasal kısıtlamalar olarak algılanmış, konunun kültürel boyutu kavranamamış, dolayısıyla tarihi çevre tahribi karşısında sivil bir tepki oluşmamıştır. Bu, kavramların yasal düzenlemeler içinde tanımlanmasıyla, toplumsal duyarlığının oluşması arasında doğrudan bir ilişki olmadığının en iyi kanıtıdır (Kuban, 2002).

Kuramın uygulamalara aktarılamamasının bir diğer nedeni ise uygulama kararlarını verenler ile kuramı üretenler arasındaki yetki farkıdır. Uygulama kararlarının büyük kısmını ellerinde tutan yerel yöneticiler yetkilerini kullanarak isteklerini gerçekleştirme fırsatı bulurken, uzmanlar yapılanları eleştirmekle yetinmek zorunda kalmaktadır. Buna bağlı olarak koruma konusunda doğru-yanlış kriteri bulunmayan toplum, bulvarlar açmak için surların yıkılmasının ya da trafiği rahatlatmak için Tarlabaşı'nda onca binanın yıkılmasının olağan ve gerekli olarak sunulduğu yanlış örneklerle dejenere edilmiştir. Dolayısıyla bugün yaşanan problem, toplumda bir koruma belleğinin oluşmamasından daha tehlikeli olarak, belleklerin kötü örneklerle dolu olmasıdır.

Koruma kavramının kültürel düzeyde kavranamaması, konunun siyasi ve kişisel çıkarlara alet edilmesine yol açmıştır. Menderes döneminde sadece camilerin onarımının dile getirilmesiyle başlayan bu yaklaşım, ilerleyen yıllarda Aya Sophia'nın camiye çevrilmesi ya da Taksim'e cami yapılması gibi tekliflerle devam

ettirilmiştir. 1980 sonrasında ise, tarihi çevre turizme hizmet etmesi gereken bir yatırım alanı olarak görülmüş, pek çok anıtsal yapı otele dönüştürülmek suretiyle halktan koparılmış, İstanbul silueti gökdelenlerle donatılmıştır.

Siyasi çıkarların kent kararları üzerindeki etkinliği, kurumlar ve uygulamalardaki süreksizliği de beraberinde getirmiştir. 1960'ta kurulup, çalışmasını 1980'de tamamlayan Nazım Plan Bürosu'nun ihtilalle birlikte lağvedilmesi, Sözen döneminde tekrar kurulan Nazım Plan Bürosu'nun ancak Sözen'in görev süresi dolmadan bir ay önce bitirebildiği planın uygulamaya bile geçirilmeden yürürlükten kaldırılması, ya da Saadettin Tantan'ın başlattığı Zeyrek Projesi'nin daha sonraki dönemlerde devam ettirilmeyişi bu süreksizliğe verilebilecek birkaç örnektir.

Korumanın, siyasi söylemlere alet edilmesi yaklaşımı Koruma Kurulları'nın teşkilatlanmasına da yansımıştır. Yüksek öğretim kurumlarından gelecek üye sayısının ikiye düşürülüp, Bakanlık atamalarının sayısının üç olarak belirlendiği 1987 tarihli düzenleme ile, 1951 yılında "ilmi mütala" vermek üzere oluşturulan Kurullar, bilimsellikten uzaklaştırılıp, siyasallaştırılmışlardır. Nitekim 1990 yılından sonra koruma konusunda gazetelere yansıyan yazılar arasında, alınan Kurul kararlarının eleştirilerine sıklıkla rastlanmıştır. Çeçener (2006: 31), eski kurul üyelerinin çoğunun bilim insanı olmasının, uluslararası gelişmelerin Kurul'a zamanında yansımasını sağladığını belirterek 1964 tarihli Venedik Kararları'nın, 1967 tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca kabul edilişini örnek vermiştir.

Çeşitli sebeplerle kimi yanlış uygulamalara izin vermiş olmakla birlikte Koruma Kurulları İstanbul'daki kültür varlıklarının korunmasındaki en önemli kurumdur. Kurulların kuruluşundan itibaren yaşadığı en büyük sıkıntı ise, alınan kararlarının yaptırımının olmayışından kaynaklanmaktadır. Kurul onaylı projesine aykırı ya da izinsiz gerçekleştirilen pek çok uygulama hakkında Kurullarca durdurma kararı alınıp, suç duyurusunda bulunmasına rağmen, bu kararlar çoğu zaman hiçe sayılmıştır. Sadece Kurul değil mahkeme kararlarını da yok sayarak devam ettirilen uygulamalar ise mahkeme sonuçlanıncaya kadar tamamlanmış, sayılı bir kaç örnek dışında yıktırılamamıştır. Bu yasa tanımaz tavrın belediyeler ve belediye başkanları tarafından sergilenmesi ise hem toplum gözünde Koruma Kurulları'nı ve yasaları etkisizleştirmiş, hem de birlikte hareket etmesi gereken Kurullar ile Belediyeleri karşı karşıya getirmiştir.

Bu çatışma Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun ilk kurulduğu yıllarda Menderes'le birlikte başlamış, ancak 1980 sonrası dönemde çok daha ileri giderek, kişilerin kurumlara meydan okuması halini almıştır. Bedrettin Dalan'ın, döneminde Kurul kararı ve yoğun kamuoyunu baskısına rağmen Tarlabaşı yıkımlarına "törenlerle" başlanması, ya da Kurul'un olumsuz kararı ve mahkemenin yürütmeyi kararına rağmen Arnavutköy'deki kazıklı yolun tamamlayıp, "törenle" açılışını yapması bu tavrın en çarpıcı örneklerindendir. Nitekim Dalan durumu "yaparım cezamı da çekerim, idare mahkemesi kararlarını dinlemem" sözleri ile özetlemiştir. Siyasi iktidar sahiplerinin "hukuka rağmen" istediklerini yaptıkları bir ortamda, toplumdan aksini beklemek mümkün olmamaktadır.

Koruma ile yenileme arasındaki çatışmada, korumanın içine sindirilemeden ithal edilmiş "modernleşme" algısına yenik düştüğü görülmektedir. Büyük bulvarlar ve otomobillerle donatılmış bir kent yaratma arzusuyla başlayan modern kent imgesi, yüksek gökdelenler ve Boğaz Köprüleriyle İstanbul'u batılılaştırmak gibi dar bir bakış açısına takılıp kalmıştır. Menderes, Dalan ve Erdoğan'ın ortak İstanbul sloganının "fethetmek" olması, temelinde koruma bilinci barındırmayan, süreksiz, kökten değiştirmeci bir bakış açısının göstergesi olarak 50 yıllık süre içinde bir gelişme gösterememiştir. Kuban (1997: 37), kendi ülkesini fethetmek yaklaşımının ancak "kentli" olamamış bir köylü sloganı olabileceğini söylemektedir.

Tarihi ve kültürel değerlerin imar hareketleri önündeki büyük engeller olarak görülmesi de korumanın etkinleştirilmesini engellemiştir. Prost Planı'ndan sonra bir plan dahilinde gerçekleştirilmeyen imar uygulamaları, yetki sahiplerinin istekleri doğrultusunda, kişisel ya da siyasi çıkarlar ve rant kaygısı tarafından yönlendirilmiştir. Menderes döneminde planlama için yerli ve yabancı uzmanlar tarafından çalışmalar yaptırılmışsa da, bu kağıt üzerinde kalmış, planlar uygulamaların gerisinden gelmiştir. Dalan'ın İstanbul'da gerçekleştirdiği imar hareketlerine ilişkin açıklamasında "plan kafamın içinde" diyebilmesi, yapılanların nasıl bir bakış açısı içinde ele alındığının özetidir. Plansız bir yapılanmanın gerçekleştirildiği parçalı bir bakış açısı içerisinde de, tarihi çevrenin tümel algısını beklemek zaten mümkün olamamaktadır.

Yukarıda temel sorunlarına değinilen koruma kavramının Cumhuriyet Gazetesi yolu ile basına yansıyan özellikleri ise dönemlere göre şöyle değerlendirilebilir: Araştırmanın başlatıldığı 1940'lı yıllardaki Cumhuriyet Gazeteleri incelendiği

zaman, mimar Sedat Çetintaş'ın, anıtların korunmasının gerekliliği ve koruma-onarım yöntemlerine ilişkin çok sayıdaki yazısı ile dönemin en etkin ismi olduğu görülmüştür. Çetintaş, sadece koruma konusunda değil, milli mimarı üslubun oluşturulması gerekliliğine ilişkin yazıları ile de bütünsel olarak mimarlığı topluma anlatmaya çalışmıştır. Ödekan (2004: 48), Çetintaş'ın makalelerinin geniş halk kitlelerine yönelik, eğitsel ve bilgilendirici bir biçeme sahip olduğunu belirtmektedir. Çeşitli müzelerde[1] müdürlük yapmış, ressam Ali Sami Boyar da koruma ve onarım yöntemlerine ilişkin yazılarında önemli noktalara vurgu yapmış ve Çetintaş'a benzer şekilde toplumda bir bilinç uyandırmaya çalışmıştır. Çetintaş ve Boyar yazılarında; anıtların restorasyonu için hassas ölçümlerle çizilecek rölövelerin hazırlanması, rölöveler hazırlanırken gerekirse kazı yapılması, İstanbul'da bir tescil haritası çıkarılması gibi, bugün bile geçerliliğini koruyan temel yöntemleri ısrarla savunmuşlardır. Boyar'ın (1945b), Bizans anıtlarının da onarılmaları gerektiğini savunması ise, "Türklük" ve "ulusalcılık" yaklaşımlarının yaygın olduğu ve korunması gerekli eserlerin; din, millet gibi yerel kriterlerle değerlendirildiği bir ortamda, anıtları evrensel bakış açısı içinde ele aldığını gösteren çok önemli bir örnektir.

Koruma ve onarım konusunda henüz ilk adımların atıldığı ve konuya ilişkin uzmanların bulunmadığı bir ortamda, yapılan tespitlerin ve savunulan yöntemlerin bugün bile geçerliliğini koruyor olması, bu dönemden itibaren yetkin bir koruma algısına sahip kimselerin var olduğunu ortaya koymaktadır.

1950'li yıllarda dikkat çeken isimler ise Topkapı Sarayı Müdürü Haluk Şehsuvaroğlu[2] ve hukukçu Ord. Prof. Dr. Sıdık Sami Onar olmuştur. Haluk Şehsuvaroğlu bir önceki dönemden farklı olarak, sadece anıtların değil, sivil mimarlık örneklerinin de korunması gerektiğini vurgulamış, korunması gerekli eserlerin sınıflandırılması ile trafik düzenlemeleri ve imar hareketleri sırasında bu eserlerin kesinlikle korunması gerektiğini savunmuştur. Şehsuvaroğlu ayrıca İstanbul'daki anıtları anlatan çok sayıda yazı yayınlamıştır. Bu dönemde koruma konusuna ilişkin yazı sayısında bir önceki döneme göre artış gözlenmekle birlikte, büyük ölçekli yıkımların gerçekleştirildiği imar hareketleri yukarıda değinilen birkaç

[1] Bugünkü adıyla Türk İslam Eserleri Müzesi (Evkaf Müzesi) ve Deniz Müzesi (Bahriye Müzesi) müdürlüklerinde görev almış, Ayasofya Müzesi Müdürlüğü'nden emekli olmuştur.

[2] Haluk Şehsuvaroğlu'nun çeşitli gazetelerdeki yazıları Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından "Boğaziçi'ne Dair" isimli bir kitapta toplanmıştır.

nokta dışında eleştirilmemiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, bu dönemde Türkiye'de koruma ve restorasyon konularında yetişmiş uzman bulunmamasıdır. Türkiye'deki ilk restorasyon eğitimi, Torino Teknik Üniversite'sinden gelen Prof. Dr. Paolo Verzone'nin İTÜ'de, 1951 yılında 3. sınıf öğrencilerine, haftada 2 saat verdiği restorasyon dersleri ile başlamıştır. Restorasyona yönelik eğitimin verildiği ilk bölüm ise ODTÜ'de 1966 yılında kurulan "Tarihi Anıtların Bakım ve Onarımı Bölümü" olmuştur (Güçhan, 2001).

1940-1960 dönemi gazeteleri genel olarak değerlendirildiğinde, korumaya yönelik yazıların sınırlı sayıda yazar tarafından kaleme alınmış, çoğunluğu toplumu eğitmeye yönelik eleştirel ve bilgilendirici nitelikli olduğunu, bunun dışında ise çok az sayıda haber ve eleştirinin yer aldığını söylemek mümkündür.

1980-1984 yılları arasındaki Cumhuriyet Gazetesi incelendiğinde, Burhan Arpad dışında konuya değinen çok az kimsenin olduğu ve önceki dönemlere benzer şekilde konuya ilişkin az sayıda haberin gazeteye yansıdığı görülmüştür. 1980 yılından 1991 yılına kadar Cumhuriyet Gazetesi'nde çalışan ve aynı zamanda çevirmenlik, yazarlık, film eleştirmenliği gibi pek çok sanat dalıyla da ilgilenen Burhan Arpad[3], kültür ve sanatla ilgili gelişmelere de yer verdiği "Hesaplaşma" adlı köşesinde ağırlıklı olarak İstanbul'daki tarihi doku üzerine yazılar yazmıştır. Arpad imar planlarından, ulaşım projelerine, Süleymaniye'nin bakımsız sokaklarından, Soğukçeşme Sokağı'nın restorasyonuna kadar pek çok konuda yazdığı eleştiri ve değerlendirme ile tarihi dokunun korunması gerekliliğini ısrarla ve sayısız yazısıyla savunmuştur 1980 İhtilali ile bir duraksama döneminin yaşandığı ülkede, 1984 yılındaki seçimlerle sivil yönetime geri dönülmesi ve Bedrettin Dalan'ın Belediye Başkanlığı'nda yeniden başlayan imar hareketleriyle birlikte, gazetede yayınlanan haber ve yazı sayısında büyük bir artış olmuştur. Konuya ilişkin gazeteye yansıyan yazılar incelendiği zaman göze çarpan nokta eleştirilerin farklı meslek gruplarındaki çok sayıda kimse tarafından kaleme alınmış olmasıdır. Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Hasan Cemal, Oktay Akbal, Uğur Mumcu, Ergun Balcı, İlhan Selçuk konu hakkında yazıları yayınlanan gazetecilerden bazılarıdır. Bu, tarihi çevre bilincinin sadece uzmanlar arasında değil, daha yaygın bir çevre tarafından ele alındığını ortaya koymaktadır.

[3] Burhan Arpad'ın gazetede yayınlanan yazılarından derlenen ve Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından yayınlanan "Yok Edilen İstanbul" adlı kitabı bulunmaktadır.

İstanbul'da gerçekleştirilmekte olan tarihi çevre tahribatının gün geçtikçe şiddetlenmesi, yazılarına öteden beri meslek dergilerinde rastlanan uzmanları gazete yoluyla toplumu bilinçlendirmeye itmiş ve uzmanlar tarafından kaleme alınmış yazı sayısı 1980 sonrasında ciddi bir artış göstermiştir. Ayrıca gazetedeki haberlerin çoğunda da uzmanların görüşlerine ağırlık verilmiştir. Gazetenin bu tutumu, uygulamaların keyfi şekilde sürdürüldüğü bir ortamda, tartışmaların uzman görüşleri üzerinden sürdürülmesi ve konuları kişisel ve siyasi çekişmelerden uzak, bilimsel bir çerçeveye oturtması açısından büyük önem taşımaktadır.

Koruma Kurulu üyeliği de yapmış olan, mimar Oktay Ekinci, 1990 yılından itibaren tarihi çevre ve korumayı ilgilendiren Kurul kararları, yasal düzenlemeler, imar uygulamaları gibi pek çok konudaki haber ve köşe yazısı ile konuyu Cumhuriyet Gazetesi'ne en yoğun şekilde taşıyan isim olmuştur. Yapılanları duyurup, bir kereye mahsus eleştiriler getirmekle kalmayan Ekinci, aynı konu üzerinde defalarca yazı yazmış, hatta kimi zaman yazı dizileri yayınlamıştır. Aynı dönemde Remzi Gökdağ'ın da çok sayıda haberi gazetede yer almıştır. Ancak 1980 sonrası dönemi sadece birkaç yazar ismi ile ele almak doğru olmayacaktır. Bu dönemde gazetede farklı meslek gruplarına mensup pek çok sayıda yazarın kaleme aldığı çok sayıda haber, köşe yazısı ve makale gazetede yayınlanmıştır.

Çalışmanın başlatıldığı ilk 20 yıllık dönemde Cumhuriyet Gazetesi'ne yansıyan haber sayısı yaklaşık 250 iken, 1980 sonrasında bu rakam 800'e çıkmıştır. Artan yazar sayısı ve eleştirilere rağmen, uygulamaların niteliksizliği ve tarihi çevre tahribatının engellenemeyişinin ortaya koyduğu gerçek, tepkilerin ve duyarlılığın toplum düzeyinde değil de, aydın kesim arasında yayıldığıdır.

Eleştiri ve tepkilerin gazetede yaygın şekilde yer alması, kimi konularda kamuoyu oluşturarak caydırıcı bir etki yaratmış ve bazı uygulamaların durdurulmasını başarmıştır. Park Otel'in Ayazpaşa sakinleri tarafından açılan dava sonucu durdurulması bunun en güzel örneğidir. Gazetede yer alan yazıların yarattığı kamuoyu baskısı, siyasetçileri koruma yanlısı söylemlerde bulunmaya zorlamıştır. Özellikle Bedrettin Dalan ve Recep Tayip Erdoğan döneminde gazete ile Belediye Başkanları arasındaki gerilim artmıştır. Boğaz'daki yeşil alanların Cidde Belediye Başkanı Farisi'ye satılmasına gösterilen tepkilerin, satışı durdurması üzerine Dalan Cumhuriyet Gazetesi'ne "sayenizde olmadı" açıklamasını yapmıştır. Belediye Başkanları ile uzmanlar ve gazete arasındaki bu gerilim, Nurettin Sözen döneminde

yaşanmamış, Sözen kimi konularda eleştirilmekle birlikte, gerek Mimarlar Odası gerekse de Cumhuriyet Gazetesi tarafından desteklenmiştir.

Tartışmalar ve eleştiriler her olgunun gelişim süreci için gerekli ve zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak 60 yıllık süre içerisinde Türkiye'de koruma konusunda yapılan tartışma ve eleştirilerin konuları değerlendirildiğinde, bir gelişmeden ziyade yineleme ile karşılaşılmaktadır. Sedat Çetintaş'ın 1940'lı yıllarda İstanbul'un tescil haritasının çıkarılmamış olmasına getirdiği eleştiri, 2000 yılında hala geçerliliğini korumaktadır. 1952 yılında yapılan Taksim'e cami yapımı tartışması 1980 ve 1990'lı yıllarda yeniden gündeme gelmiştir. Benzer şekilde ulaşım konusunda köprü-metro tartışmaları, birinci ve ikinci köprü yapımı sırasında yaşanmış, üçüncü köprü tartışması ise 1985'lerde başlayıp, günümüze kadar gelmiştir.

Yukarıda önemli noktalarına değinilen arşiv çalışması sonunda, Cumhuriyet Gazetesi'nin, koruma kavramının dünyada yeni gelişmekte olduğu 1940'lı yıllardan itibaren konuya duyarlı olduğu, 1980 sonrasında ise çok sayıda haber ve yazıyla konuya sahip çıkarak gündemi takip ettiği ve bir kamuoyu oluşturma görevini üstlendiği görülmüştür. Ne yazık ki koruma konusunda, Türkiye'de basının rolünü değerlendirebilmek için Cumhuriyet Gazetesi örneği yeterli olmamaktadır. "Boyalı basın" olarak adlandırılan ve kültürel eğitim hizmeti üstlenmeyen gazetelerin tirajları Cumhuriyet Gazetesi ile kıyaslandığında, bu haberlerin ne kadar sınırlı bir kesime ulaşabildiği ortaya çıkmaktadır.

Toplumda henüz oluşmamış, temel bir uygarlık sorunu olarak ele alınması gereken koruma bilincinin yaygınlaştırılabilmesi için en temel ihtiyaç olan eğitimde basın büyük önem taşımaktadır. Koruma bilincinin oluşturulabilmesi için, toplumu bilgilendirecek çok daha fazla yazı ve habere yer verilmesi gerekmekle birlikte, basının bu konudaki rolü yayınlanan yazılarla sınırlı kalmamalı, üniversiteler ve uzmanların işbirliğinde düzenlenecek kampanyalarla, örnek oluşturacak koruma uygulamaları gerçekleştirilmeli ve kuramın uygulamaya aktarılması desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

Acar, E., 1985. Boğaz'da Dolar, *Cumhuriyet,* 27 Mart.

Ahunbay, Z., 1998a. Tarihi İstanbul'u Koruma Kampanyası'nın Eylem Planı, *Pilot Projeler İstanbul,* 15- 18, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Ahunbay, Z., 1998b. İstanbul Kara ve Deniz Surlarının Bazı Bölümlerinin Restorasyonu, *Pilot Projeler İstanbul,* 21, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Ahunbay, Z., 1998c. Haseki(Ayasofya) Hamamı, *Pilot Projeler İstanbul,* 21, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Ahunbay, Z., 1998d. Lengerhane, *Pilot Projeler İstanbul,* 29, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Ahunbay, Z., 1998e. Zeyrek, *Pilot Projeler İstanbul,* 36, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Ahunbay, Z., 1998f. Galata Kulesi, *Pilot Projeler İstanbul,* 32, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Ahunbay, Z., 2000. Kızkulesi'nin Doğal Çizgileri, www.arkitera.com.

Akbal, O., 1986. Tarlabaşı Tartışması, *Cumhuriyet,* 16 Ekim.

Akbulut, M. R., 1994**.** Tarlabaşı Bulvarı, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* **Cilt 7**, 218-219, İstanbul.

Akgüç, Ö., 1999. Belediye Başkanlığı, *Cumhuriyet,* 7 Şubat.

Akın, N., 1998. Feshane, *Pilot Projeler İstanbul,* 29, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Akozan, F., 1977. Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunları, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul.

Alsaç, O., 1984. TAC Vakfı Hakkında Açıklama, *Mimarlık,* **208,** 18-19.

Altınsay B., 1998. III. Ahmet Çeşmesi, *Pilot Projeler İstanbul,* 15- 18, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Altınsay B. ve Ünlü A. E., 2003. Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, *Mimar.ist,* **10**, 80- 87.

Altınyıldız, N., 1997. Tarihsel Çevreyi Korumanın Türkiye'ye Özgü Koşulları (İstanbul 1923- 1973), *Doktora Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Angel, A., 1987. Henri Prost ve İstanbul'un İlk Nazım Planı, *Mimarlık,* **222,** 34- 39.

Anonim, 1949. Cumhuriyet Devrinde İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Arkan, S., 1947. İstanbul'un İmarı Şiddetle Tenkit Ediliyor, *Cumhuriyet,* 27 Aralık.

Arpad, B., 1983. Şehirler ve İnsanlar, *Cumhuriyet,* 15 Şubat.

Arpad, B., 1983. İstanbul'a Saygı, *Cumhuriyet,* 28 Haziran.

Arpad, B., 1985. Bir Saksı Toprak, *Cumhuriyet,* 5 Mart.

Arpad, B., 1985**.** Fener Evleri Tartışması, *Cumhuriyet,* 9 Nisan.

Arpad, B., 1986. Soğukçeşme Evleri, *Cumhuriyet,* 4 Kasım.

Arpad, B., 1987. İstanbul'da Alanlar, *Cumhuriyet,* 10 Şubat.

Arpad, B., 1988. Gökdelenci Belediye, *Cumhuriyet,* 13 Eylül.

Arpad, B., 1989. Taşkışla Gerçeği, *Cumhuriyet,* 7 Şubat.

Arpad, B., 1994. İstanbul'da Nazım Plan, *Cumhuriyet,* 24 Nisan.

Balcı, E., 1988. İstanbul'a Beş Yıldızlı Oteller ve Gerisi, *Cumhuriyet,* 9 Aralık.

Balcı, E., 1998. Boğaz'da Cinayet, *Cumhuriyet,* 25 Temmuz.

Batur, A., 1998. 1925- 1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 209-234, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Baydar, O., 1994. Göç, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* **Cilt 3,** 406- 410, İstanbul.

Boyar, A. S., 1942. Sedat Çetintaş'ın Eserleri ve Sergisi, *Cumhuriyet,* 15 Haziran.

Boyar, A. S., 1945a. Tarihi Anıtlar ve İstanbul Şehri, *Cumhuriyet,* 16 Şubat.

Boyar, A. S., 1945b. Tarihi Anıtları Onarırken Başarmamız Gereken Bir İş, *Cumhuriyet,* 20 Şubat.

Cemal, H., 1985. Yasanın İşi Bitirildi Şimdi Sıra Boğaz'da mı?, *Cumhuriyet,* 4 Mayıs.

Çakır, R., Çalmuk, F., 2001. Recep Tayip Erdoğan Bir Dönüşüm Öyküsü, Metis Yayınları, İstanbul.

Çeçener, B., 1984. Taşınmaz Kültür Varlıkları Koruma Uygulaması Yapan Kuruluşlar, *Mimarlık*, **201,** 5-8.

Çeçener, B., 1991. İstanbul'un İmha Planı mı?, *Cumhuriyet,* 9 Kasım.

Çeçener, B., 1994. İstimlakler, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* **Cilt 4,** 272-275, İstanbul.

Çeçener, B., 1995. İstanbul'un Kültür ve İmar Sorunları, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, İstanbul.

Çeçener, B., 2006. 5336 Sayılı Yasa'da Koruma Kavramı, *Yapı/Müze Kent,* **292,** 28-32.

Çetin, B., 1988. 3. Köprü Savaşı: Dalan mı, DPT mi?, *Cumhuriyet,* 6 Kasım.

Çetintaş, S., 1942a. Fatih'in Heykellerini Dikmeden Evvel, *Cumhuriyet,* 17 Temmuz.

Çetintaş, S., 1942b. Akademi Sergisinde Milli Mimari, *Cumhuriyet,* 12 Ağustos.

Çetintaş, S., 1942c. Abidelerimiz ve Zihniyetimiz, *Cumhuriyet,* 26 Eylül.

Çetintaş, S., 1944. İş Çok, Eleman Az, Vakit Dar*, Cumhuriyet,* 29 Ocak.

Çetintaş, S., 1951. Müstakbel İstanbul, *Cumhuriyet,* 6 Nisan.

Daver, A., 1940. İstanbul'un Alacağı Yeni Çehre, *Cumhuriyet*, 21 Şubat.

Doğan, Y., 1980. Türk Ekonomisinde Dönüm Noktası: 24 Ocak Kararları, *Cumhuriyet*, 31 Aralık.

Doğusan, G., 2004. İstanbul İmarı:1956-1960, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dorsay, A., 1986. Beyoğlu'nun Yarısı Yıkılıyor, *Cumhuriyet,* 13 Nisan.

Duranay N., Gürsel E., Ural S., 1972. Cumhuriyetten Bu Yana İstanbul Planlaması, *Mimarlık,* **2,** 76-94.

Duranay, N., 1997. İstanbul'un Ulaşım Planlamasında Tüp Geçit ve Köprüler, *Cumhuriyet*, 19 Kasım.

Durukal, H. S., 1956. Asma Köprü, *Cumhuriyet*, 16 Temmuz.

Durukan, İ., 2004. Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Sonrası Kültür Mirasının Korunmasının Gelişimi ve Uygulama Sorunları, *Yüksek Lisan Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ekinci, O., 1994a. İstanbul'u Sarsan On Yıl 1983- 1993, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Ekinci, O., 1994b**.** Boğaziçi Yasası, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* **Cilt 1,** İstanbul.

Ekinci, O., 1994c**.** İstanbul'un Artık Bir Nazım Planı Var, *Cumhuriyet,* 24 Mart.

Ekinci, O., 1994d**.** Anayasa Yağmacıları da Koruyor, *Cumhuriyet,* 12 Haziran.

Ekinci, O., 1994e**.** Taksim'e Cami Projesi Siyasi Amaçlı, *Cumhuriyet,* 21 Nisan.

Ekinci, O., 1994f**.** Bu Kez Oyum Yıkıcılara, *Cumhuriyet,* 9 Şubat.

Ekinci, O., 1995. Suriçinde Tarihsel Duyarsızlık, *Cumhuriyet,* 1 Haziran.

Ekinci, O., 1998a. Suriçinde İmar ve Arkeoloji, *Cumhuriyet,* 6 Ağustos.

Ekinci, O., 1998b. Giderayak Yağmaya Kışkırttı, *Cumhuriyet,* 13 Kasım.

Ekinci, O., 1998c. Sütlüce Mezbahası 75. Yılında Yıkıldı, *Cumhuriyet,* 15 Ekim.

Ekinci, O., 2004. İstanbul'un İslambol On Yılı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Ergin, M., 1953. Sultanahmet Camii Gecekondu Yığınlarının Tehdidi Altında; *Cumhuriyet,* 3 Temmuz.

Ersel, H., Kuyaş, A., Oktay A., Tunçay, M. 2002. İstanbul'da Deprem Gibi İmar, *Cumhuriyet Ansiklopedisi,* **Cilt 2,** 295-296, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Esen, M. S., 1953. Dünkü Meclis'ten İntibalar, *Cumhuriyet,* 20 Şubat.

Evliyagil, N., Taksim'de Büyük Bir Cami Yapılacak, *Cumhuriyet,* 14 Şubat 1952.

Eyice, S., 1994**.** İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* **Cilt 4,** 222, İstanbul.

Gökdağ, R., 1993. İstanbul'un Kurtarıcısı Sözen, *Cumhuriyet*, 27 Mart.

Güçhan, N. Ş., 2001. Türkiye'de Restorasyon Eğitiminin Sorunları, *Mimarlık ve Eğitim Kurultayı I,* İstanbul, 3-5 Aralık (www.mimarist.org.tr)

Gülersoy, Ç., 1993. Soğukçeşme Sokağı, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

Hacıhasanoğlu, M., 1984. Tek Eksiğimiz Arapçaydı, *Cumhuriyet,* 30 Temmuz, 2.

Hasol, D., 1998. Yağma Devam Ediyor, *Yapı,* **195**, 47-48.

Kara, İ., 2003. Demokrasi Tarihimize Kısa Bir Bakış ve Çok Partili Hayat, *Düşün Dergisi,* **16,** 48-55**.**

Karpat, K.H., 1967. Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul Matbaası, İstanbul.

Kili, S., 1982. Türk Devrim Tarihi, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Kip, K., 1955. Yeni Nazım Plana Göre Şehirde Neler Yapılacak, *Cumhuriyet,* 16 Ekim.

Kongar, E., 1999. 21.Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitapevi, Ankara.

Kuban, D., 1984. Çağdaş Koruma, Tasarım, Planlama İlişkilerine Kuramsal Bir Yaklaşım, *Mimarlık*, **3-4,** 3-5.

Kuban, D., 1993. Kendi Batağını Yaratan Yapılar, *Cumhuriyet,* 3 Aralık.

Kuban, D., 1994a. Başkan Adaylarını Dinledim, *Cumhuriyet,* 1 Mart.

Kuban, D., 1994b**.** Menderes ve İstanbul, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* **Cilt 5**, 389-392, İstanbul.

Kuban, D., 1994c**.** Eminönü, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **Cilt 2,** 182-183, İstanbul.

Kuban, D., 1994d**.** Beyazıt, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **Cilt 2,** 158-164, İstanbul.

Kuban, D., 1994e**.** Metropoliten İstanbul, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* **Cilt 5**, 416, İstanbul.

Kuban, D., 1997. Taksim'e Cami: Bir Kent Planlama Felaketi, *Yapı,* **184,** 36-39.

Kuban, D., 1998a. İstanbul Yazıları, Yem Yayınevi, İstanbul.

Kuban, D., 1998b Valens Sukemeri, *Pilot Projeler İstanbul,* 20, Unesco Türkiye Milli Komisyonu*,* Ankara.

Kuban, D., 2000. İstanbul Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kuban, D., 2002. Cumhuriyet'te Çevre Duyarlılığı Nereye Ulaştı, Nereye Ulaşamadı?, *V. Türk Kültürü Kongresi,* Ankara., 17-21 Aralık. www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/mimari ve cevre kulturu VIII.

Madran, E., 1983. Osman Hamdi Bey'den Günümüze Eski Eserlerin Korunması: Yaklaşımlar-Politikalar, *Yapı,* **52**, 34.

Madran, E., 2002. Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması, *V. Türk Kültürü Kongresi,* Ankara., 17-21 Aralık. www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/mimari ve cevre kulturu VIII.

Mumcu, U., 1980. Bundan Sonra, *Cumhuriyet,* 14 Eylül.

Mumcu, U., 1986. Çırağan Sarayı, *Cumhuriyet,* 14 Ekim.

Mumcu, U., 1987. Kimin Fikri, *Cumhuriyet,* 22 Mart.

Mumcu, U., 1989. Süzer Süzüyor, *Cumhuriyet,* 9 Temmuz.

Nadi, N., 1945. Halkevlerini Kutlarken, *Cumhuriyet,* 27 Temmuz.

Onar, S.S., Şehircilik ve İmar Düşmanlığı, *Cumhuriyet,* 15 Mayıs 1957.

Ödekan, A., 2004. Yazıları ve Rölöveleriyle Sedat Çetintaş, İTÜ Yayınevi, İstanbul.

Öner, F., 1947. Gecekondu Evleri Niçin ve Nasıl Yapılıyor, *Cumhuriyet,* 20 Temmuz.

Öner, F., Adalet Sarayı İnşasında Tahrip Edilen Eserler, *Cumhuriyet,* 28 Haziran 1951.

Özdeş, G., 1958. Metro Niçin İstanbul'un En Büyük ve Acil İhtiyacıdır?, *Cumhuriyet,* 1 Mart.

Özer, D., N., 1994. Gündem: Taksim'e Cami, *Yapı*, **154**, 29.

Rüzgar, A., 1986. Beyoğlu Otoyol Planı, *Mimarlık*, **221**, 20-21.

Savaş, A., 2003. Atlı Köşkten Sabancı Müzesi'ne, *Mimar.ist,* **10,** 37-44.

Schütte, W., 1942. Yabancı Mimar Gözü ile Türk Çeşmeleri, *Cumhuriyet,* 7 Ağustos.

Selçuk, İ., 1993. İstanbul Cennet mi Cehennem mi?, *Cumhuriyet,* 24 Kasım.

Sevük, H., Taşkışla'daki Sergi, *Cumhuriyet,* 25 Eylül 1951.

Sezgin, H., 2003. Tekfur Sarayı**,** *Mimar.ist,* **10,** 13-15.

Sezgin, H., 1993. Kız Kulesini Ne Yapmalı?, *Cumhuriyet,* 10 Ağustos.

Sirmen, A., 1987. Türban Sorunu, *Cumhuriyet,* 3 Ocak.

Suher, H., 1998. Bazı Alanların Turizm Merkezi Olarak Saptanması, *Cumhuriyet,* 4 Mart.

Şahinler, O., 1988. 3. Boğaz Köprüsü ve Talihsiz Ortaköy Meydanı, *Cumhuriyet,* 9 Mart.

Şehsuvaroğlu, H., 1952. İstanbul'un İmarı, *Cumhuriyet,* 6 Şubat .

Şehsuvaroğlu, H., 1955. Kaybolan Şehir, *Cumhuriyet*, 18 Aralık.

Şehsuvaroğlu, H., 1957. Eyüp'teki Eski Eserler, *Cumhuriyet,* 1 Eylül.

Şehsuvaroğlu, H., 1986. Boğaziçi'ne Dair, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu,* İstanbul.

Şenyapılı, T., 1998. Cumhuriyet'in 75 Yılı Gecekondu'nun 50. Yılı, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 302-303, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Tansuğ, G., 1988. İstanbul'a Yeni Meydan Projeleri, *Yapı,* **79,** 18.

Tapan, M., 1998a. İstanbul'un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri, 75-88, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Tapan, M., 1998b. Cumhuriyet Döneminde Doğal ve Kültür Varlıklarını Koruyamamanın Korunması, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 199- 204, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ., 1991. Kent Planlaması Konuşmaları, 24-25, TMMOB Odası Yayınları, Ankara.

Timur, T., 2003. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İmge Kitapevi, Ankara

Toker, M., 1948. İstanbul'un İmarı Bu Gidişle Asla Mümkün Görülmüyor, *Cumhuriyet,* 9 Şubat.

Topuz, H., 1980. Kültür Varlığı, *Cumhuriyet,* 1 Nisan.

Uçarol, R., 1985. Siyasi Tarih, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Üster, C., 2000. Unce Upon A Time, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Yaltırık, F., 1994. Millet Caddesi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **Cilt 5,** 462, İstanbul.

Yücel, H. A., 1954. Tanrı Uludur, *Cumhuriyet,* 14 Şubat.

EK A. 1940- 1950 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde Yayınlanan Mimarlık/Koruma Yazılarının Listesi

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
21 Şubat 1940	Abidin Daver	İstanbul'un Alacağı Yeni Çehre
15.Haziran 1942	Ali Sami Boyar	Sedat Çetintaş'ın Eserleri Ve Sergisi
17 Temmuz 1942	Sedat Çetintaş	Fatih'in Heykelini Dikmeden Evvel
7 Ağustos 1942	W. Schütte	Türk Çeşmeleri
12 Ağustos 1942	Sedat Çetintaş	Akademi Sergisinde Milli Mimari
22 Ağustos 1942	Sedat Çetintaş	Milli Mimariden Ne Anlıyoruz
12 Eylül 1942	Sedat Çetintaş	Eski Eserleri Nasıl Restore Edebiliriz
26 Eylül 1942	Sedat Çetintaş	Abidelerimiz Ve Zihniyetimiz
9 Nisan 1943	Ali Sami Boyar	Mimar Sinan Ve Türk Mimarisi
10 Mayıs 1943	Sedat Çetintaş	Yeni Alman Mimari Sergisinden Alınacak Dersler
13 Mayıs 1943	Paul Bonatz	Yeni Alman Mimarisi
14 Nisan 1943	Sedat Çetintaş	Çinili Köşk- Arkeoloji Müzesi- İbrahim Paşa Sarayı
19 Nisan 1943	Sedat Çetintaş	Sinan'ın Eserlerine Saygı Lazımdır
25 Mayıs 1943	Sedat Çetintaş	Mimarlıkta Milliyet
4 Haziran 1943	Sedat Çetintaş	Kendimizi Nasıl Bulalım?
6 Temmuz 1943	Sedat Çetintaş	Büyük Milli Şefin Türk Sanatına Yeni Bir Hediyesi
29 Ocak 1944	Sedat Çetintaş	İş Çok, Eleman Az, Vakit Dar
16 Şubat 1945	Ali Sami Boyar	Tarihi Anıtlar Ve İstanbul Şehri
20 Şubat 1945	Ali Sami Boyar	Tarihi Anıtları Onarırken Başarmamız Gereken Bir İş
15 Mayıs 1946	Tevfik Sadullah	İstanbul'un Limanı Haydarpaşa'da Olamaz
25 Eylül 1946	Ahmet Hamdi Tanpınar	İstanbul'un İmarı
4 Kasım 1946	Seyfi Arkan	Şişli'de Yapılan Cami Güzel Bir Eser Oluyor
20 Temmuz 1947	Ferdi Öner	Gecekondu Evleri Niçin ve Nasıl Yapılıyor?
29 Ekim 1947	M. Gökdoğan	Bir Mimari Müsabakası Hakkında Düşünceler
4 Şubat 1948	Metin Toker	İstanbul İmar Planı Tatbik Edilemez Hale Geliyor

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
5 Şubat 1948	Sedat Çetintaş	Tarihi İbrahim Paşa Sarayı Hakkında
9 Şubat 1948	Metin Toker	İstanbul'un İmarı Bu Gidişle Asla Mümkün Görülmüyor
4 Nisan 1948	Sedat Çetintaş	Akademi Yangını Gibi Daha Çok Yangınlar Göreceğiz
24 Nisan 1948	Sedat Çetintaş	Topkapı Sarayı'nı Tehdit Eden Binayı Yıkmalıyız
30 Haziran 1948	Sedat Çetintaş	Akademi Binasının Külleri Üstünde Açılan Sergi
8 Temmuz 1948	Necdet Evliyagil	Yabancı Göz ile İstanbul'un İmarı
22 Mayıs 1949	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Eski Çırağan Sarayı

EK B. 1950- 1960 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde Yayınlanan Mimarlık ve Koruma Yazılarının Listesi

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
4 Ağustos 1950	İsmail Habib Sevük	İstanbul Sergisinin Sanat Tarafı
8 Eylül 1950	Abdullah Türkmen	İstanbul ve İmar İşleri
31 Ekim 1950	F. Duyar	Prost Valiye Bir Mektup Bırakıp Gitti
6 Nisan 1951	Sedat Çetintaş	Müstakbel İstanbul
18 Nisan 1951	Sedat Çetintaş	Körler Memleketi
14 Mayıs 1951	Sedat Çetintaş	Mesken Anlayışı
25 Eylül 1951	İsmail Habib Sevük	Taşkışla'daki Sergi
6 Nisan 1951	Sedat Çetintaş	Müstakbel İstanbul
28 Haziran 1951	Ferdi Öner	Adalet Sayrı İnşaatında Tahrip Elden Tarihi Eserler
25 Eylül 1951	İsmail Habib Sevük	Taşkışla'daki Sergi
6 Şubat 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	İstanbul'un İmarı
25 Şubat 1952	Necdet Evliyagil	Teknik Üniversite'nin Yeni Binası Tamamlandı
11 Mayıs 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Ihlamur Kasrı
18 Mayıs 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Selimiye Kışlası
1 Haziran 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Kalyoncu Kışlası
8 Haziran 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Beyazıt Kulesi
15 Haziran 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Yıldız'daki Büyük Mabeyn Dairesi
22 Haziran 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Bahriye Divanhanesi
10 Kasım 1952	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	16. Asırda İstanbul
3 Temmuz 1953	Metin Ergin	Sultanhmet Camii Gecekondu Yığınlarının Tehdidi Altında
6 Şubat 1954	Şahab Balcıoğlu	İstanbul'da Metro Nasıl Yapılacak, Nerelerden Geçip, Ne Zaman Bitecek?
5 Mayıs 1954	Ömer Sami Coşar	İstanbul Boğazı'na Köprü Mü Tünel Mi Yapacaksınız?
10 Haziran 1955	Şahab Balcıoğlu	Mimarı Hilton Oteli'ni Anlatıyor
5 Ekim 1955	Kazım Kip	Çırağan Sarayı Meselesi'nde Ortaya Çıkan İhtilaf
16 Ekim 1955	Kazım Kip	Yeni Nazım Plana Göre İstanbul'da Neler Yapılacak?
14 Kasım 1955	Lütfi Kırdar	Konservatuar Binası Davası

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
18 Aralık 1955	Haluk Y Şehsuvaroğlu	Kaybolan Şehir
11 Şubat 1956	S.A.	Şehir Planlarının Hazırlanış Ve Tatbikatında Nazara Alınacak Unsurlar
30 Mart 1956	Metin Ergin	Belediye Geniş Ölçüde İstimlaklere Başlıyor
16 Nisan 1956	Hüsnü Sadık Durukal	Asma Köprü
29 Eylül 1956	Şahab Balcıoğlu	İstanbul Cihetinin Yakın Bir Gelecekteki İnanılmaz Manzarası
30 Eylül 1956	Şahab Balcıoğlu	Beyoğlu Ciheti Ne Şekil Alacak?
1 Ekim 1956	Şahab Balcıoğlu	Anadolu Yakasında İmar Hareketleri
3 Ekim 1956	Şahab Balcıoğlu	Yeni İmar Kanunu da Büyük Yenilikler Getiriyor
21 Aralık 1956	Kazım Kip	100 Milyon Liralık İstimlak Yapılacak
15 Mayıs 1957	Sıdık Sami Onar	Şehircilik ve İmar Düşmanlığı İle Mücadele
5 Haziran 1957	Sıdık Sami Onar	İmar Faaliyetlerinin İstanbul'da Meydana Çıkardığı Meseleler
23 Temmuz 1957	Fazıl Duyar	İstanbul Opera Binası 959'da Tamamlanacak
1 Eylül 1957	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Eyüp'teki Eski Eserler
2 Eylül 1957	Sedad Ağralı	İlk Planda Tanzimi Kararlaştırılan Yollar
20 Eylül 1957	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	İstanbul Konaklarına Dair
1 Mart 1958	Gündüz Özdeş	Metro Niçin İstanbul'un En Büyük ve Acil İhtiyacı
29 Mart 1958	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Rumelihisarı Restorasyonu ve Hisar Müzesi
15 Haziran 1958	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Beyazıt Meydanı
22 Mayıs 1959	Sedad Ağralı	Beyazıt Meydanı'nın Alacağı Yeni Şekil
23 Mayıs 1959	Sedad Ağralı	Azapkapı- Taksim- Yolu Etüdlerine Başlandı
1 Mart 1958	Gündüz Özdeş	Metro Niçin İstanbul'un En Büyük ve Acil İhtiyacı
29 Mart 1958	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Rumelihisarı Restorasyonu ve Hisar Müzesi
15 Haziran 1958	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Beyazıt Meydanı

EK C. 1980- 1990 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde Yayınlanan Mimarlık ve Koruma Yazılarının Listesi

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
22 Ocak 1980	Burhan Arpad	Eski Tahta Evler
5 Şubat 1980	Burhan Arpad	Markiz Olayı
1 Nisan 1980	Hıfzı Topuz	Kültür Varlığı Olayı
3 Nisan 1980	Sema İrigül	Tarihi Yalılar Onarılıyor
2 Eylül 1980	Burhan Arpad	Köprü Olayı
16 Eylül 1980	Burhan Arpad	Canbridge'den İstanbul'a
4 Kasım 1980	Burhan Arpad	Bayram Gezintisi
25 Kasım 1980	Burhan Arpad	Tübitak ve Belediye
29 Kasım 1980	Reha Öz	Boğaz'ın Katili Aranıyor
23 Nisan 1981	Burhan Arpad	Mimar Gözüyle İstanbul
13 Mayıs 1981	Burhan Arpad	Bir İstanbul Var İdi
16 Haziran 1981	Burhan Arpad	Yıkıcılar Üstüne
7 Temmuz 1981	Burhan Arpad	İmar Açmazları
11 Ağustos 1981	Burhan Arpad	Suç Duyurusu
25 Ekim 1981	Deniz Som	Yıkılsın mı Korunsun mu?
5 Ocak 1982	Burhan Arpad	İstanbul'a Acıyın
29 Ocak 1982	Selim Yalçıner	Eski Yapıların Kamulaştırılmasıyla İlgili Tasarı Tartışmalara Yol Açtı
16 Mart 1982	Burhan Arpad	İstanbul Üzerine
14 Ocak 1983	Uğur Mumcu	Boğazlanan Boğaz
15 Şubat 1983	Burhan Arpad	Şehirler Ve İnsanlar
12 Nisan 1983	Burhan Arpad	İmar Yönetmeliği Dolayısıyla
15 Mayıs 1983	Deniz Som	Yeniden Yapım İçin Yıkılan Yalıya Belediye İnşaat İzni Vermiyor
30 Mayıs 1983	Ergun Balcı	Sultanahmet ve Duvar
31 Mayıs1983	Burhan Arpad	Köşkler Ve İnsanlar
28 Haziran 1983	Burhan Arpad	İstanbul'a Saygı
5 Temmuz 1983	Burhan Arpad	İşyeri ve Konutlar
8 Temmuz 1983	Kadir Can	Sinan'ın Eski Mülazımlar Medresesi Dökümcülerle Seyyar Satıcıların Elinde
18 Ağustos 1983	Deniz Soma	Boğaziçi'ni Kurtarmak Başbakana Kaldı

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
10 Kasım 1983	Yalçın Pekşen	7 Yılda Yapılan Sultanahmet Camii 9 Yılda Onarılamadı
29 Kasım 1983	Burhan Arpad	Kırk Köprüler
10 Ocak 1984	Burhan Arpad	Düzensizlik Düzeni
11 Ocak 1984	Atilla Dorsay	Sultanahmet'i Korumak için Tek Temel Çözüm: Yeni Yapılaşma Yasağı
23 Nisan 1984	Ergun Balcı	Topkapı Sayrı ve Ötesi
15 Mayıs 1984	Burhan Arpad	Betonlaşan İnsanlarımız
10 Haziran 1984	Oktay Akbal	İstanbul Yok Edilirken
13 Haziran 1984	Reha Öz	Haliç Turistik Tesislerle Donatılacak
13 Temmuz 1984	Yalçın Çakır	Tarihi Binalar Yok Oluyor
7 Ağustos 1984	Uğur Mumcu	Çıra Gibi Yandı
13 Ağustos 1984	Serpil Gündüz	Sit Alannında İşhanı İnşa Ediliyor
27 Ağustos 1984	Mete Tapan	Eski Anıtları Kurtarırken Dikkat Edilmesi Gereken…
11 Eylül 1984	Burhan Arpad	Beyoğlu'nda Eski Yapılar Üzerine
16 Ekim 1984	Burhan Arpad	Sevgilimin Gözleri Mavi
20 Kasım 1984	Burhan Arpad	Ayaktopu ve Saraylar
25 Kasım 1984	Serpil Gündüz	İstiklal Caddesi Trafiğe Kapanacak
4 Şubat 1985	Jülide Gülizar	Boğaziçi'nde Sit Tartışması
5 Şubat 1985	Atilla Dorsay	En Yoksul Köşelerde Bile Nefes Kesici Güzelliklere Karşılaşıyor
6 Şubat 1985	Atilla Dorsay	Güzellik ve Terkedilmişlik Yanyana
7 Şubat 1985	Atilla Dorsay	Herkesin Amacı Beyoğlu'nu Kurtarmak
8 Şubat 1985	Atilla Dorsay	Beyoğlu'nda Oturmak Ayrı Zevk
19 Şubat 1985	Burhan Arpad	Beyoğlu Üzerine
26 Şubat 1985	Uğur Mumcu	Ucuza Gitmiş
5 Mart 1985	Burhan Arpad	Bir Saksı Toprak
27 Mart 1985	Erhan Acar	Boğaz'da Dolar
9 Nisan 1985	Burhan Arpad	Fener Evleri Tartışması
21 Nisan 1985	Sina Koloğlu	Fener Evleri Can Çekişiyor
4 Mayıs 1985	Hasan Cemal	Yasanın İşi Bitirildi, Sıra Boğaz'da Mı?
16 Haziran 1985	Erhan Akyıldız	Sit Alanında Otel İzni
1 Temmuz 1985	Erhan Akyıldız	Sit Alanında Otel İçin Yıkım Başladı
15 Ekim 1985	Füsun Özbilgen	O Binalar Teknik Olarak Yoktu
27 Ekim 1985	Kemal Küçük	Soğukçeşme Sokağı'nın Çilesi
11 Kasım 1985	Kemal Küçük	Soğukçeşme Sokağı Tartışması
9 Mart 1986	Erhan Akyıldız	Yeni Bir Altınyıldız'a Doğru
18 Mart 1986	Burhan Arpad	Hangi Beyoğlu

TARİH	YAZAR	MAKALE/ HABER ADI
30 Mart 1986	Serpil Gündüz	İstanbul'un Çehresi Değişiyor
7 Nisan 1986	Oktay Akbal	Yıkımlar Yıkımlar…
8 Nisan 1986	Burhan Arpad	3. Köprü Dolayısıyla
13 Nisan 1986	Atilla Dorsay	Beyoğlu'nun Yarısı Yıkılıyor
22 Nisan 1986	Füsun Özbilgen	Büyük Kentler Büyük Dertler
27 Nisan 1986	Serpil Gündüz	Boğaziçi'ne Yeni Çehre
6 Mayıs 1986	Burhan Arpad	Beyoğlu'nda Tiyatro Yapıları
15 Mayıs 1986	Serpil Gündüz	Eyüp ve Çevresi 3.5 Milyar Liraya Eskiye Benzeyecek
15 Mayıs 1986	Serpil Gündüz	İşte Zeytinburnu 1989
12 Haziran 1986	Ergun Balcı	Haliç ve Kızıltoprak
22 Temmuz 1986	Mümtaz Arıkan	Topkapı Sarayı'nda Çöken Duvar Önemli miydi, Önemsiz miydi?
26 Temmuz 1986	Uğur Mumcu	Dalan Dalmış…
1 Ağustos 1986	Semra Somersan- Ulya Üçer	İstanbul Trafiğine Alman Planı
6 Ağustos 1986	Mete Tapan	Kültür Uzun Para Kısadır
9 Eylül 1986	Burhan Arpad	İstanbul Köşklerinin Hayata Dönüşü
14 Ekim 1986	Uğur Mumcu	Hotel Çırağan
16 Ekim 1986	Oktay Akbal	Tarlabaşı Tartışması
1 Kasım 1986	Kemal Küçük	Boğaz'a Kazıklı Yol Formülü
4 Kasım 1986	Burhan Arpad	Soğukçeşme Evleri
16 Ocak 1987	Kemal Küçük	Otel Olacak Okullara Yeni Yer Bulunamıyor
10 Şubat 1987	Burhan Arpad	İstanbul'da Alanlar
10 Mart 1987	Burhan Arpad	Plan Kafamın İçinde
17 Mart 1987	Burhan Arpad	Gökdelenciler
31 Mart 1987	Burhan Arpad	Taksim'de Cami-İ Şerif
7 Nisan 1987	Burhan Arpad	İstanbul Yağması
20 Nisan 1987	Erhan Akyıldız	Yalı Başka Yere Taşınsın
28 Nisan 1987	Burhan Arpad	Otel Kent
16 Mayıs 1987	Mete Tapan	Son Defa Taşkışla
26 Mayıs 1987	Uğur Mumcu	Köprülü Konağı
11 Temmuz 1987	Oktay Ekinci	Mimarlık Kültürümüzü Korurken Şalvara Takılmak
16 Temmuz 1987	Kemal Küçük	Tarihe İnen Darbe
25 Temmuz 1987	Alpaslan Koyunlu	Yapılarımızda Koruma Ve Yenileme Geleneği
1 Ekim 1987	Nilgün Cerrahoğlu	Alacağım köşkleri Elinden
6 Ekim 1987	Burhan Arpad	İstanbul Dolayısıyla

TARİH	YAZAR	MAKALE/ HABER ADI
11 Ekim 1987	Cem Hamuloğlu	Cadaloz Yapıya Hayır
14 Ekim 1987	Kemal Küçük	Haliç'e de Kazıklı Yol
15 Ekim 1987	Cem Hamuloğlu	Şark Kahvesi Yıkılıyor
28 Ekim 1987	Cem Hamuloğlu	Tarihe Beton Perde
2 Kasım 1987	Kemal Küçük	Dalan Metrodan Neden Vazgeçti?
23 Kasım 1987	Burhan Arpad	Köprüler Ve Köprücüler
31 Aralık 1987	Yalçın Çakır	İstanbul 2000 Yılına Hazırlanıyor
5 Ocak 1988	Yalçın Çakır	Taksim'e Cami Tartışması
5 Ocak 1988	Burhan Arpad	Taksim Cumhuriyet Alanı Projeleri
9 Ocak 1988	Yalçın Çakır	Galata'ya Yıkım Emri
21 Ocak 1988	Kemal Küçük	Kazıklı Yol Durduruldu
5 Şubat 1988	Kemal Küçük	Galata'da Yıkıma Veto
7 Şubat 1988	Burhan Arpad	Mimarlar
8 Şubat 1988	Kemal Küçük	Dalan'ın Perşembe Pazarı Yenilgisi
7 Mart 1988	Lale Filoğlu	İmrahor Anıtı Yok Oluyor
9 Mart 1988	Orhan Şahinler	3. Boğaz Köprüsü Ve Talihsiz Ortaköy Meydanı
11 Mart 1988	Doğan Kuban	Sinan Sorunsalı, Mitos ve Gerçek
15 Nisan 1988	Oktay Ekinci	Sinan Yılının Önemi
18 Nisan 1988	Kemal Küçük	Boğaziçi Tıngır Mıngır
20 Nisan 1988	Erol Kulaksızoğlu	Kamuoyu Önünde Kötü Örnek: Taşkışla Olayı
27 Nisan 1988	İlhan Selçuk	Mimarlar Ne Diyor
29 Nisan 1988	Şenay Kalkan	5 Yıldızlı Cezaevi Oteli
21 Mayıs 1988	Cem Hamuloğlu	Restorasyon Tartışması
24 Mayıs 1988	Burhan Arpad	Mimarlar Odası Protesto Ediyor
3 Haziran 1988	Cem Hamuloğlu	Taşkışla'nın Son Okul Günleri
16 Haziran 1988	Cem Hamuloğlu	Çırağan Sarayı'na İkinci Yaşam
16 Haziran 1988	Hande Suher	İstanbul'da İmar Faaliyetleri
21 Haziran 1988	Burhan Arpad	Dalan'a Eleştiriler
30 Haziran 1988	Mete Tapan	Sinan'ı Anmaya Hakkımız Var mı?
2 Temmuz 1988	Serpil Gündüz- Kemal Küçük	Yedi Tepeli Şehre Dev Merkezler
5 Temmuz 1988	İlhan Selçuk	Boğazlanan Boğaz
16 Ağustos 1988	Burhan Arpad	Şehrin Estetiği
21 Ağustos 1988	Asım Mutlu	Boğaziçi Dramı
8 Eylül 1988	Cem Hamuloğlu	Dalan Çırağan'ın Duvarını Yıkıyor
11 Eylül 1988	Esat Pala	Cihangir'de Tarihi Yapıyı Gecekondu Diye Yıktılar

TARİH	YAZAR	MAKALE/ HABER ADI
13 Eylül 1988	Burhan Arpad	Gökdelenci Belediye
7 Ekim 1988	Kemal Küçük	Yeşil Alandaki Büyük Oyun
10 Ekim 1988	Kemal Küçük	Yeli Alanda Villa Ormanı
16 Ekim 1988	Çiğdem Özüer	Mezbaha'dan Kültür Merkezine
25 Kasım 1988	Cem Hamuloğlu	Akaretler Sıraevleri Otele Hazırlanıyor
3 Aralık 1988	Serpil Gündüz	İstanbul'a 5 Yıldızlı 13 Otel Daha
9 Aralık 1988	Ergun Balcı	İstanbul'da 5 Yıldızlı Oteller ve Ötesi
18 Aralık 1988	Kemal Küçük	Tarlabaşı Bulvarı'na Mahkeme Engeli
27 Aralık 1988	Cem Hamuloğlu	Taşkışla'nın Tarihi Değeri Tartışılıyor
2 Ocak 1989	Oktay Ekinci	Körler Şehri İstanbul
8 Ocak 1989	Kemal Küçük	Bebek Koyu'na Beton Ada
23 Ocak 1989	Kemal Küçük	Marinaya Geçici Durdurma
24 Ocak 1989	Burhan Arpad	Kazıklı Şehircilik
7 Şubat 1989	Burhan Arpad	Taşkışla Gerçeği
13 Şubat 1989	Kemal Küçük	Dünya Mimarları Hesap Soruyor
15 Mart 1989	Kemal Küçük	Dalan'dan Süzer'e Armağan: 22 Ek Kat
3 Nisan 1989	Yıldız Üçok	Bizans Sarnıcı Yok Oluyor
3 Nisan 1989	Ergun Balcı	Bedrettin Dalan
6 Nisan 1989	Kemal Küçük	Belediye Çalışamaz Durumda
25 Nisan 1989	Cem Hamuloğlu	Çırağan Sarayı Duvarları Yıkılmıyor
25 Nisan 1989	Oktay Ekinci	Mimar Sinan'a Saygı
9 Haziran 1989	Serpil Gündüz	İstanbul Peyzajı Bozuluyor
13 Haziran 1989	Burhan Arpad	Belediye İşleri
19 Haziran 1989	Mete Tapan	İstanbul Nasıl Kurtulur?
20 Haziran 1989	Cem Hamuloğlu	Bizans Sarnıcı Antik Bar Oluyor
27 Haziran 1989	Burhan Arpad	Kültürü İstanbul'dan Kovalamak
9 Temmuz 1989	Uğur Mumcu	Süzer Süzüyor
25 Temmuz 1989	Burhan Arpad	İstanbul ve Mimarlar
27 Temmuz 1989	İlhan Selçuk	Sözen'in İşi Zor
10 Ağustos 1989	Kemal Küçük	Yeni 5 Yıldızlı Oteller Sorun Oldu
29 Ağustos 1989	Cem Hamuloğlu	Çırağan'ın Duvarları Yapılıyor
12 Eylül 1989	Cem Hamuloğlu	Şark Kahvesi Yeniden Yapılıyor
19 Eylül 1989	Çelik Gülersoy	Asmalımescit: Beyoğlu'nın Anadolusu
26 Eylül 1989	Burhan Arpad	İstanbul Görüntüleri
7 Ekim 1989	Cem Hamuloğlu	Üstüme Gelme Gökdelen
16 Ekim 1989	Cem Hamuloğlu	Madem Başladın Hepsini Yık
28 Kasım 1989	Leyla Tavşanoğlu	Fener Patrikhanesi'ne İkinci Hayat

TARİH	YAZAR	MAKALE/ HABER ADI
18 Aralık 1989	İdris Adil	Devlet Eliyle Tarih Katliamı
19 Aralık 1989	Burhan Arpad	Gecekondudan Gökdelene İstanbul
26 Aralık 1989	Berat Günçıkan	Yanlışkent Hızla Büyüyor

EK D. 1990- 2000 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde Yayınlanan Mimarlık ve Koruma Yazılarının Listesi

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
2 Ocak 1990	Burhan Arpad	Gökdelen Vurgunu
13 Ocak 1990	Cem Hamuloğlu	Paşa Yalısı Para Arıyor
27 Şubat 1990	Burhan Arpad	Gülersoy'la Söyleşi
5 Mart 1990	Berat Günçıkan	72 Katlı Otele İzin
10 Mart 1990	Berat Günçıkan	Ankara İstanbul'u Satıyor
26 Mart 1990	Feyyaz Erpi	Başarısız Çevre Korumacılığımız
2 Nisan 1990	Pars Tuğlacı	Çırağan'dan Çağa Rezervasyon
10 Nisan 1990	Burhan Arpad	Beyoğlu 1990
17 Nisan 1990	Burhan Arpad	Kente Sahip Çıkmak
24 Nisan 1990	Burhan Arpad	İstanbul'da Nazım Plan
25 Nisan 1990	Cem Hamuloğlu	Aya İrini Artık Portatif
8 Mayıs 1990	Çelik Gülersoy	Tarlabaşı ya da Çık İşin İçinden
22 Mayıs 1990	Burhan Arpad	Saraylardan Otellere
12 Haziran 1990	Ali Sirmen	İstanbul Karmaşası
15 Haziran 1990	Kemal Küçük	İstanbul'da İmar mı İmha mı?
20 Temmuz 1990	Asım Mutlu	Doğaya ve Tarihe Saygı Bu mu?
10 Ağustos 1990	Berat Günçıkan	Restorasyon Adına Yapılaşma
17 Ağustos 1990	Oktay Ekinci	İstanbul İçin Sarnıçlı Mimari
30 Ağustos 1990	Remzi Gökdağ	Tarihi Otelden Kaçak Yapıya
11 Eylül 1990	Remzi Gökdağ	Taşkışla'ya Yeni Otel
19 Eylül 1990	Berat Günçıkan	Valide Apartmanı Otel Oluyor
9 Kasım 1990	Berat Günçıkan	Boğaziçi Şarkılarda Kaldı
16 Kasım 1990	Remzi Gökdağ	Belediyeye Park Feda Olsun
19 Kasım 1990	Refik Durbaş	Mezbaha Kültür Evi Olacak mı?
25 Kasım 1990	Remzi Gökdağ	Tarihi Yarımada'yı Kurtarma Planı
7 Aralık 1990	Remzi Gökdağ	Tarihi Saray İçin Geç Değil
11 Aralık 1990	Remzi Gökdağ	Sit Planı Uygulanmalı
11 Aralık 1990	Burhan Arpad	İstanbul Yağması
12 Aralık 1990	Remzi Gökdağ	Numune Parkı Kurtuluyor
3 Ocak 1991	Burhan Arpad	Hoş Geldin Tramvay

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
15 Ocak 1991	Remzi Gökdağ	İstanbul Elden Gidiyor
22 Ocak 1991	Burhan Arpad	Şişli'de Bir Konak
5 Şubat 1991	Burhan Arpad	Cumhuriyet Anıtı Mı Taksim'de Cami mi?
19 Şubat 1991	Burhan Arpad	İstanbul'u Dinliyorum
26 Şubat 1991	Burhan Arpad	Bölük Pörçük İstanbul
26 Şubat 1991	Ali Sirmen	Bu Şehri İstanbul
7 Mart 1991	Deniz Topaloğlu	Konak Apartman Altında Kaldı
16 Nisan 1991	Remzi Gökdağ	Bizans İmparatoru'nun Mezarı Aranıyor
29 Nisan 1991	Remzi Gökdağ	Yeli Alan Konut Alanı Oldu
5 Temmuz 1991	Remzi Gökdağ	Mimarlar Odası Belediye Çekişmesi
10 Temmuz 1990	Aslı Kayabal	Tarihi Mezarlık Çöplüğe Döndü
15 Temmuz 1991	Remzi Gökdağ	Boğaziçi Yaslı Gönüller Yatağı
2 Ağustos 1991	Zekai Görgülü	İmar Planlamasında Mesleki Denetim Uygulaması
3 Eylül 1991	Remzi Gökdağ	Ortaköy Anılarda Kaldı
5 Eylül 1991	Remzi Gökdağ	Tarihi Yarımada Seneye Korunacak
20 Eylül 1991	Remzi Gökdağ	İstanbul'un Göğü Delindi
29 Ekim 1991	Mete Tapan	Korumacılık ve Uygarlık
9 Kasım 1991	Besim Çeçener	İstanbul'u İmha Planı Mı?
27 Kasım 1991	Remzi Gökdağ	Durdurun Beton Devi
5 Aralık 1991	Remzi Gökdağ	Ruhsatsız Otel Sokağı Yuttu
28 Aralık 1991	Remzi Gökdağ	Park Otel Stop Etti
15 Ocak 1992	Remzi Gökdağ	Tarihi Hamamı Restorasyon Yuttu
20 Ocak 1992	Refik Durbaş	Ortaköy'e Anılar Makyajı
9 Mart 1992	Remzi Gökdağ	Restorasyona Para Aranıyor
12 Mart 1992	Remzi Gökdağ	Kenti Plan Kurtaracak ya da?
3 Mayıs 1992	Asım Mutlu	İstanbul İçin Talihsizlik
6 Mayıs 1992	Remzi Gökdağ	İstanbul mekan ve zaman olarak bütün tarihini yaşatacak
17 Haziran 1992	Orhan Şahinler	Kültür Bakanlığı'na Çağrı
23 Haziran 1992	Remzi Gökdağ	Yangına Mahkum Yalılar
28 Haziran 1992	Remzi Gökdağ	Taşkışla İTÜ'nün
8 Temmuz 1992	Berat Günçıkan	Yeditepe'de Yerden Bitme Tepeler
18 Temmuz 1992	Refik Durbaş	Güneş ve Rüzgar Elli Yıldır Alnında
23 Temmuz 1992	Remzi Gökdağ	Boğaziçi'nin Yeşilini Beton Kemirdi
27 Temmuz 1992	Handan Şenköken	Sultanahmet'in Orta Yeri Sinema
24 Ağustos 1992	Muharrem Aydın	Metropol Kentin Gözdesi Lüks Oteller
6 Eylül 1992	Oktay Ekinci	Yıkılan Eski Eserin Onuru Geri Verildi

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
14 Eylül 1992	Bahar Atılamaz	Saray Karakolu'ndan Gençlik Merkezine
2 Ekim 1992	Nilgün Toptaş	1456 Yaşındaki Ayasofya Onarıma Alınıyor
9 Ekim 1992	Remzi Gökdağ	Beton Canavarlardan Kurtuluş Yok
2 Kasım 1992	Remzi Gökdağ	Mimarlar İstanbul'a Davalı
11 Kasım 1992	Remzi Gökdağ	Sultanahmet'te Tarih Katline Dur
15 Kasım 1992	Oktay Ekinci	Bu Kez Gökkafes Geliyor
27 Kasım 1992	Remzi Gökdağ	Yükselen Değerlerin Perde Arkası
28 Kasım 1992	Oktay Ekinci	Çaresizliğin Yasadışı Geleneği: İmar Affı
14 Aralık 1992	Oktay Ekinci	Gökdelenlerle İstan-York Olmaya Doğru
30 Aralık 1992	Remzi Gökdağ	Efsane Kızkulesi'ne Yeni Yüz
13 Ocak 1993	Remzi Gökdağ	Tarihe Can Verilecek
14 Ocak 1993	Oktay Ekinci	Yeşil Kuşakta Planlı Yapılaşma
24 Şubat 1993	Mehmet Çubuk	İstanbul ve Bölgesi Planlama Enstitüsü Kurulmalıdır
8 Mart 1993	Remzi Gökdağ	2000'e Bambaşka Bir İstanbul
27 Mart 1993	Remzi Gökdağ	İstanbul'un Kurtarıcısı Sözen
5 Mayıs 1993	Oktay Ekinci	Kazmalar Tarihi Yarımada'nın Tümüne İniyor
17 Mayıs 1993	Oktay Ekinci	Çemberlitaş Otomobillerin Son Kurbanı
28 Mayıs 1993	Ayda Arel	Kurullar Üzerine
30 Mayıs 1993	Neslihan Kayserilioğlu	Sultanahmet'in Gölgesinde Otel İnşaatı
6 Haziran 1993	Oktay Ekinci	İşte Tarihi Yarımada Koruma Planı
12 Haziran 1993	Oktay Ekinci	Sabancı'nın Ayrıcalıklı Binaları
1 Temmuz 1993	Ufuk A. Özlem- Ayşe Anıl	2000'e Doğru Mimarlar ve İstanbul
7 Temmuz 1993	Oktay Ekinci	İşte Son On Yıllık Yağmanın Genel Tablosu
12 Temmuz 1993	Neslihan Kayserilioğlu	Üstü Yeşil Alan Altı İki Katlı Otopark
8 Ağustos 1993	Oktay Ekinci	Ve Park Otel Artık Tümüyle Ruhsatsız
10 Ağustos 1993	Oktay Ekinci	Kızkulesi'ni Ne Yapmalı?
10 Ağustos 1993	Oktay Ekinci	Bırakalım O Kızkulesi Olarak Kalsın
13 Eylül 1993	Oktay Ekinci	İstanbul'un Hukuka Aykırı Ruhsatlıları
29 Eylül 1993	Dilek Girgin Can	Toplu Tüfekli İlginç Bir Sanat Merkezi
30 Eylül 1993	Berta Günçıkan- Hürriyet Uymaz	Park Otel'e Hukuku Ezdirdiler
5 Ekim 1993	Oktay Ekinci	Park Otel Üzerinde Güç Gösterisi
15 Ekim 1993	Oktay Ekinci	Artık Park Otel'i Yıkmamak Suç
25 Ekim 1993	Oktay Ekinci	Tarihi Yağmalatacak Yasa Geri Çekilmedi
28 Ekim 1993	Oktay Ekinci	Tarlabaşı'nda Çirkinliğin Serüveni

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
29 Ekim 1993	Oktay Ekinci	Planlı Kentleşmeden Plansız Büyümeye
9 Kasım 1993	Oktay Ekinci	Turizm Merkezlerinde Ayrıcalıklı Uygulama
22 Kasım 1993	Oktay Ekinci	Denize Doğru Büyüyen Bir İlçe: Kadıköy
24 Kasım 1993	İlhan Selçuk	İstanbul Cennet Mi Cehennem Mi?
27 Kasım 1993	Edip Emil Öymen	Mimari Temizlik
30 Kasım 1993	Mehmet Demirkaya- Hürriyet Uymaz	İstanbul Bir Ayıptan Kurtuluyor
3 Aralık 1993	Oktay Ekinci	İstanbul'un Dev Yapıları Yolsuz Kaldı
3 Aralık 1993	Doğan Kuban	Kendi Batağını Yaratan Yapılar
6 Aralık 1993	Mehmet Demirkaya	Fenerbahçe Burnu'nda Pyramid Sancısı
9 Aralık 1993	Oktay Ekinci	Gökkafes Yerkafes Olabilir mi?
9 Aralık 1993	Mehmet Demirkaya	Dolmabahçe'de Proje Oyunları
9 Aralık 1993	Aydın Boysan	Muhallebi Olsa Yenmez
15 Aralık 1993	Oktay Ekinci	3. Köprü İstanbul'u Bitirecek
15 Aralık 1993	Icen Börtücene	Köprüleşmenin Götürdükleri
18 Aralık 1993	Oktay Ekinci	Bizans Kemeri Adım Adım Kuşatıldı
28 Aralık 1993	Oktay Ekinci	İllegal Kent: Sultanbeyli
28 Aralık 1993	Oktay Ekinci	Mimarlık Kendisini Sorguladı
2 Ocak 1994	Mehmet Güç	İstanbul'un Üçte Birini Sattılar
4 Ocak 1994	Oktay Ekinci	Kentlilik Bilinci Hep Kaygı Yarattı
9 Ocak 1994	Mehmet Demirkaya	Tarihi Rani Kışlası Esnafa Teslim
11 Ocak 1994	Oktay Ekinci	1980'li Yıllara Nasıl Gelindi?
12 Ocak 1994	Yahya Koçoğlu	İstanbul'a Yeni Soluk: Kuledibi
12 Ocak 1994	Oktay Ekinci	12 Eylül'ün İstanbul Darbesi
13 Ocak 1994	Oktay Ekinci	Ve Dalan'lı yıllar Başlıyor
14 Ocak 1994	Oktay Ekinci	Boğaziçi'nde Ruhsata Hücum
15 Ocak 1994	Oktay Ekinci	Demir Leydi'yle Çelik Köprü Pazarlığı- Gökdelenler Geliyor Tarlabaşı Yıkılıyor
16 Ocak 1994	Oktay Ekinci	Tarihi Yalılara Otomobil Kazığı- İmar Planlarında Bizans Oyunları- Taşkışla'da Kuvayı Milliye Savunması
17 Ocak 1994	Oktay Ekinci	İstanbul El Değiştiriyor Ankara Bastırıyor- Yağmada Sürekliliğin Gerilimi
21 Ocak 1994	Mehmet Demirkaya	Yıkım Tarihi Ortaya Çıkardı
29 Ocak 1994	Mehmet Demirkaya	Gökkafes Dalan'ı Bekliyor
5 Şubat 1994	Oktay Ekinci	Yağmaya Tamam mı Devam mı?
9 Şubat 1994	Mehmet Demirkaya	İmar Affı Fırsatçılığı
9 Şubat 1994	Oktay Ekinci	Bu Kez Oyum Yıkıcılara
12 Şubat 1994	Oktay Ekinci	İstanbul'un Kurtuluşu Tüp Geçiş'te!

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
13 Şubat 1994	Işın Kansu	Conrad'da ANAP Vurgunu
15 Şubat 1994	Muharrem Aydın	Surlar Artık Korumuyor Korunuyor
1 Mart 1994	Doğan Kuban	Başkan Adaylarını Dinledim
1 Mart 1994	Doğan Kuban	Başkan Adaylarını Dinledim
5 Mart 1994	Oktay Ekinci	Menderes'in Yıkımlarını Anımsamak
25 Mart 1994	Oktay Ekinci	Restorasyonda Tarihe Saygı
22 Mart 1994	Oktay Ekinci	Plansız Projeler
24 Mart 1994	Oktay Ekinci	İstanbul'un Artık Bir Nazım Planı Var
16 Nisan 1994	Oktay Ekinci	Emek Sineması'nda Mülkiyet Tartışması
21 Nisan 1994	Oktay Ekinci	Şeriat Zafer Anıtı İstiyor
28 Nisan 1994	Oktay Ekinci	Sahte Restorasyona Yıkım
28 Nisan 1994	Oktay Ekinci	Okmeydanı'nın Dikili Taşları Apartmanlar Altında
11 Mayıs 1994	Oktay Ekinci	Erdoğan'ın İmar Sınavı
16 Nisan 1994	Oktay Ekinci	Emek Sineması'nda Mülkiyet Tartışması
17 Mayıs 1994	Doğan Kuban	Yasasızlık Paradigması
18 Mayıs 1994	Oktay Ekinci	Yağma Paketi Hızla Açılıyor
23 Mayıs 1994	Oktay Ekinci	Tarihi Satmak Utanç Veriyor
30 Mayıs 1994	Oktay Ekinci	Beyoğlu'nun Kültürsüz Binaları
2 Haziran 1994	Cengiz Yıldırım	Paket Metroyu Etkilemedi
12 Haziran 1994	Oktay Ekinci	Anayasa Yağmacıları da Koruyor
21 Haziran 1994	Asuman Abacıoğlu	Tarih Talan Ediliyor
25 Haziran 1994	Oktay Ekinci	Taksim'de Kimlik Yarışı
1 Temmuz 1994	Oktay Ekinci	Yağmaya Karşı Direnişin Mimarcası: Sürdürülebilir Tasarım
21 Haziran 1994	Asuman Abacıoğlu	Tarih Talan Ediliyor
1 Temmuz 1994	Mete Göktuğ	Venedik Kartası ve Sorumlulukları
30 Temmuz 1994	Oktay Ekinci	Alanı Sola Kapama Projesi (Taksim Camisi Belgeseli)
1 Temmuz 1994	Mete Göktuğ	Venedik Kartası ve Sorumlulukları
1 Ağustos 1994	Oktay Ekinci	Kamu Yararına Aykırı Proje (Taksim Camisi Belgeseli)
2 Ağustos 1994	Oktay Ekinci	Hukuka Karşı Güç Birliği (Taksim Camisi Belgeseli)
3 Ağustos 1994	Oktay Ekinci	Taksim'e Uygarlık Yakışır (Taksim Camisi Belgeseli)
17 Ağustos 1994	Mehmet Demirkaya	Tarihi Rami Kışlası Yok Ediliyor
9 Eylül 1994	Mehmet Demirkaya	Gökkafes Yeniden Hareketlendi
17 Kasım 1994	Oktay Ekinci	Rami Kışlası İşgaliye Harcıyla Yıkılıyor
28 Aralık 1994	Oktay Ekinci	İstanbul Sevdasına Vefasız Darbe

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
9 Şubat 1995	Oktay Ekinci	Süleymaniye Otoparka Dönüşüyor
12 Şubat 1995	Oktay Ekinci	Gazhane Duyarlı Elleri Bekliyor
4 Mart 1995	Oktay Ekinci	Haliç Köprüsü Tarihi Ezerek Genişliyor
23 Mart 1995	Oktay Ekinci	Restorasyonda Tarihsel Dönemeç
19 Nisan 1995	Mehmet Demirkaya	Elveda Sultanahmet Cezaevi
19 Nisan 1995	Oktay Ekinci	Kültür Turizme Kurban Ediliyor
25 Nisan 1995	Oktay Ekinci	Boğaziçi Yeni Planını Bekliyor
28 Nisan 1995	Oktay Ekinci	Turizme Yeni Kurban: Liman
1 Haziran 1995	Oktay Ekinci	Suriçi'nde Tarihsel Duyarsızlık- Suriçi Planı Neden İptal Edildi- Şimdi Artık Ne Yapmak Gerekiyor?
24 Temmuz 1995	Oktay Ekinci	Beşiktaş'ta Bir Canavar
16 Ağustos 1995	Oktay Ekinci	İstanbul'un Silueti Kurtulacak
4 Ekim 1995	Oktay Ekinci	İmar Suçunda Anayasal Koruma
23 Kasım 1995	Mehmet Demirkaya	Rant Savaşına Sit Darbesi
23 Kasım 1995	Mehmet Demirkaya	Koruma Kararı İstanbul'a Soluk Aldıracak
14 Aralık 1995	Oktay Ekinci	Türkiye'ye Kanat Geren Kararlar
14 Aralık 1995	Oktay Ekinci	İmar Kültürü Korumayla Yoğrulmalı
19 Aralık 1995	Mehmet Demirkaya	Tophane- Salıpazarı İçin Yürütmeyi Durdurma
4 Ocak 1996	Oktay Ekinci	En Büyük Sit İstanbul
6 Ocak 1995	Mehmet Demirkaya	Tarihi Yarımada Ne Olacak?
3 Şubat 1996	Oktay Ekinci	Habitat İçin Kent Projeleri
7 Şubat 1996	Oktay Ekinci	Bir Fetih Camisi de Karaköy'e
20 Şubat 1996	Oktay Ekinci	Koruma Kurulları'nda Siyaset
29 Mart 1996	Oktay Ekinci	Cami Projesi'ne Mezar Engeli
4 Nisan 1996	Orhan Şahinler	İstanbul'un Korkutan Geleceği: Göç
12 Haziran 1996	Filiz Gümüş	Boğaziçi'nde Sit Kararına Aldıran Yok
15 Haziran 1996	Asuman Abacıoğlu	Danıştay'dan Sit Yağmasına Engel
20 Haziran 1996	Oktay Ekinci	Koruma Kültüründe Karşıdevrim
23 Haziran 1996	Oktay Ekinci	İstanbul Nazım Planına Kavuştu
19 Temmuz 1996	Oktay Ekinci	Taksim Camisi Yasalara Aykırı
15 Ağustos 1996	Oktay Ekinci	Koruma Kurulu Kararları Yayımlanmalı
3 Eylül 1996	Oktay Ekinci	Sultanahmet Cezaevi Otel Olurken
4 Eylül 1996	Ahmet Arpad	Cumhuriyet Anıtı Ve Cami
15 Ekim 1996	Oktay Ekinci	Galata Katliamı Faili Meçhul Değil
3 Şubat 1997	Oktay Ekinci	Taksim Cami İçin Takıyye Projeleri
20 Şubat 1997	Vedia Dökmenci- Lale Berköz	İstanbul'da Göç ve Yaşam

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
20 Mart 1997	Oktay Ekinci	Korumada Karşıdevrim Durduruldu
3 Nisan 1997	Oktay Ekinci	İstanbul'u Korumadan Avrupalı Olunmaz
14 Nisan 1997	Oktay Ekinci	Gökdelen Nazım Planı Deliyor
10 Temmuz 1997	Oktay Ekinci	Korumada Genel Müdür Gerilimi
21 Temmuz 1997	Oktay Ekinci	Köşklerde Projesiz Restorasyon
23 Temmuz 1997	Oktay Ekinci	Taksim Düzleniyor
25 Temmuz 1997	Ergun Balcı	Boğaz'da Cinayet
8 Ekim 1997	Oktay Ekinci	Sarıyer'de Hedef; Sit Kararları
20 Ekim 1997	Oktay Ekinci	Boğaziçi Kurulu'nda Rant Operasyonu
24 Ekim 1997	Ahmet Arpad	Bir İstanbul Düşü
26 Ekim 1997	Metin Erksan	İstanbul Yağması
30 Ekim 1997	Oktay Ekinci	Korumada Cumhuriyet Bilinci
11 Kasım 1997	Oktay Ekinci	Boğaziçi Koruma Kurulu'nda Boykot
13 Kasım 1997	Oktay Ekinci	Yağma Kültürü Demokrasiye Sığınıyor
19 Kasım 1997	Niyazi Duranay	İstanbul'un Ulaşım Planlamasında Tüp Geçit Ve Köprüler
27 Kasım 1997	Oktay Ekinci	Korumada Demokratik Çözümler
29 Kasım 1997	Oktay Ekinci	Erdoğan'dan Fetih Kitabı
3 Ocak 1998	Ali Haydar Pektaş	Eski Ahşap ve Taş Yapılar
7 Ocak 1998	Ahmet Arpad	Gecekondudan Gökdelene
8 Ocak 1998	Oktay Ekinci	Tarihin Belediyesi Olmak Zor
30 Ocak 1998	Oktay Ekinci	İstanbul'da Büyük Yağma
4 Mart 1998	Hande Suher	Bazı Alanların Turizm Merkezi Olarak Saptanması
5 Mart 1998	Oktay Ekinci	Kültür Yoksunu turizm(!)
6 Mart 1998	İsmet Okyay	İstanbul Tarihine Mecbur
15 Mart 1998	Metin Erksan	Salı Pazarı Cinayeti
26 Mayıs 1998	Oktay Ekinci	Menderes'i Överken İstanbul'u Unuttu
10 Haziran 1998	Ayşe Sayın	Dolmabahçe Sarayı Çürüyor
14 Haziran 1998	Ruşen Dora	Ah İstanbul Vah İstanbul
19 Temmuz 1998	Ergun Balcı	Yerebatan Sarayı ve İstanbul'un Tramvayı
6 Ağustos 1998	Oktay Ekinci	Suriçi'nde İmar ve Arkeoloji
10 Eylül 1998	Ahmet Ercan	Türkiye'de Kültür Varlıkları Bilinci
11 Eylül 1998	Hatice Tuncer	Dolmabahçe'de 29 Ekim Temizliği
19 Eylül 1998	Cengiz Yıldırım	Yağma İstanbul'u Bitirdi
19 Eylül 1998	Oktay Ekinci	Yeşil Betona Teslim
24 Eylül 1998	Oktay Ekinci	Erdoğan Kente Karşı da Suçluydu Sorgulayan Olmadı

TARİH	YAZAR	MAKALE/HABER ADI
15 Ekim 1998	Oktay Ekinci	Sütlüce Mezbahası 75. Yılında Yıkıldı
21 Ekim 1998	Oktay Ekinci	İmar Suçuyla Yaratılan Siteler
21 Ekim 1998	Bahar Tanrısever	Behruz Çinici: Bazı Çevreler Rahatsız Oldu
24 Ekim 1998	Oktay Ekinci	Yağmaya Tapuyla Destek
27 Ekim 1998	Oktay Ekinci	İmren Aykut Ektiğini Biçemiyor
29 Ekim 1998	Oktay Ekinci	Cumhuriyet Planlama Demekti
7 Kasım 1998	Oktay Ekinci	İstanbul'a Seçim Köprüsü
13 Kasım 1998	Oktay Ekinci	Giderayak Yağmayı Kışkırttı
30 Aralık 1998	Oktay Ekinci	Planlamadan Yağmalamaya
5 Ocak 199	Oktay Ekinci	Söylenenlerin Tersi Yapıldı
5 Ocak 1999	Nermin Bayçın	Sit Kararında Bürokratik Karmaşa
7 Şubat 1999	Öztin Akgüç	Belediye Başkanlığı
21 Şubat 1999	Devrim Sevimay	İstanbul Bitmiş Durumda
3 Mart 1999	Oktay Ekinci	Fatih- Zeyrek Öksüz Kalmasın
4 Mart 1999	Oktay Ekinci	Korumanın Yalnız Kurulları
21 Mart 1999	Oktay Ekinci	Gökdelen Bahçesine Gökdelen
31 Mayıs 1999	Oktay Ekinci	Tarih Yok Ediliyor
24 Haziran 1999	Oktay Ekinci	Tarih Tantan'ın İlgisini Bekliyor
14 Temmuz 1999	Oktay Ekinci	Tantan'dan Koruma Genelgesi
20 Temmuz 1999	Oktay Ekinci	İmar Anarşisi Mercek Altında
27 Temmuz 1999	Oktay Ekinci	Turizmi Teşvik Yasası da Yargılanacak
29 Temmuz 1999	Ali Er	İstanbul'da Rant Uğruna Tarih Katliamı
1 Eylül 1999	Ali Er	Yağmaya Büyük Destek
1 Eylül 1999	Miyase İlknur	İmar Planları Yeniden Yapılmalı
5 Aralık 1999	Oktay Akbal	İstanbul Eski Bir Anı mı?

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Sivas'ta doğdum. İlköğrenimi Selçuk İlkokulu'nda, orta ve lise eğitimimi Sivas Selçuk Anadolu Lisesi'nde tamamladım. 1997 yılında girdiğim Erciyes Üniversitesi Mimarlık Bölümünden 2001 yılında mezun oldum. 2002 yılından beri İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunda görev yapmaktayım.